FEJES ENDRE
ROZSDATEMETŐ

Fejes Endre művei

Regény

ROZSDATEMETŐ

Magvető Kiadó, Budapest

Tizennegyedik kiadás

© Fejes Endre, 1962

Az ember csak egy nádszál, a természet legtörékenyebbje, hanem egy gondolkozó nádszál. Nem kell hozzá, hogy az egész mindenség felfegyverkezzék, ha el akarja tiporni. Egy kis gőz, egy csepp víz meg tudja ölni. De ha a mindenség eltiporná is, akkor is az ember maradna nemesebb annál, aki eltiporta, mert ő *tudja* is, hogy meghal, míg a mindenség semmit sem tud arról az előnyről, amivel az ember fölött áll.

Így minden méltóságunk a gondolatban rejlik. Ezáltal kell feltámadnunk, és nem térben és időben.

Legyünk hát azon, hogy jól gondolkodjunk: ez az erkölcsi kiindulás.

Pascal

A rozsdatemető kőfallal zárt udvar a raktárépület mögött. Iparvágány felezi, két oldalán rendetlen összevisszaságban, egymás hegyén-hátán kiselejtezett gépek, behemót kazánok, felismerhetetlen szörnyszülöttek nyomódnak mélyen a fekete salakba, mázsás, penészgombás karokkal mutatnak az égre, várják a tűzhalált. Az udvar végén rácsos, magasra épített vaskapu engedi a sínpárt a macskaköves utcára.

1962 tavaszán ifjabb Hábetler János megölt egy segédmunkást a rozsdatemetőben.

A rendőrségi emberek lefényképezték az áldozatot, jegyzőkönyvet írtak, kihallgattak több munkást, Klein Bélát, a raktár vezetőjét, de szemtanút nem találtak. Láttam, amikor a megbilincselt kezű esztergályost elvezették, az autóba tuszkolták. Lábát megfeszítve, felsőtestével viaskodott, sárgás szeme ide-oda ugrált, fogát csikorgatta. Majd elvitték az áldozatot. Míg a szürke gépkocsi végighaladt az udvaron, elcsöndesült a zsivaj. Akkor a tisztviselők eltűntek az emeleti ablakokból, a munkások behúzódtak a műhelyekbe, fecsegtek, vitatták a szenzációt, de senki nem tudta a tragikus esemény okát.

Én a forgácsoló I-ben beszélgettem néhány esztergályossal, itt dolgozott ifjabb Hábetler János esztendőkön át. Cigarettáztunk a gépe mellett, bámultuk a radiátor elé rakott kész munkát, a fúróolajtól nedves alumíniumforgácsot, tűnődtünk, mi történhetett a raktárépület mögött, míg egyikük meghalt, és milyen büntetést kaphat az élő. Én úgy véltem, ha bebizonyítják a szándékos ölést, ifjabb Hábetler sokáig nem látja azzal a sárgás szemével a napvilágot. A vörös hajú Gróf meglepődött.

– Sárgás? Honnan veszi? Világoskék szeme van... Vagy zöld... Ha spén ugrott bele, mindig én halásztam ki. Eleget láttam.

A művezető vállat vont.

– Ez jogilag érdektelen. Az ügyészt nem érdekli, hogy a gyilkosnak milyen szeme van. Ibolyaszínű vagy koromfekete. Vagy tengerzöld. A halottat sem érdekli.

– Jani nem gyilkos – mondta a vörös hajú Gróf. – Csak néha ordít, megbántja az ember önérzetét. Aztán meg szégyelli magát. Te is tudod.

A művezető jóváhagyóan biccentett a fejével.

– Tudom – mosolygott. – A pasas szétverte a saját fejét. Öngyilkos lett. Meséld el a rendőrségen, hogyan történt, nehogy rosszra gondoljanak.

A vörös hajú Gróf hallgatott egy percig. Megszívta a cigarettáját, aztán eltaposta a betonon.

– Nem tudom, mi történt... Majd ő elmondja...

Ifjabb Hábetler János nem mondta el. Hallgatott konokul. Figyelmeztették, veszedelmes játék, esztendőkbe kerülhet, azt válaszolta, megölt egy embert, aláírta a jegyzőkönyvet, a többi nem az ő dolga.

Meg akartam ismerni a titkát. Beszélhettem vele a főkapitányságon, elmagyaráztam, hogy értelmetlenül viselkedik, ne bánjon el oktalanul magával, hiszen otthon várja őt a család. Figyelmesen végighallgatott, nem mozdította el hidegkék szemét az arcomról. Aztán fölállt, szólt a rendőrnek, vezesse őt vissza a fogdába.

Átnéztem a nyomozati adatokat. A sógorát ölte meg. Ekkor kezdtem kutatni a Hábetler család életét. Sok emberrel beszélgettem, szaporodtak jegyzetfüzetemben a sorok, a nevek. Sápadt Béla szobafestő, Seres Sándor, a Külügyminisztérium dolgozója, Nagyfuvaros utcai házfelügyelő, Csele Juli gyári munkás, Küvecses István villamosmérnök, Küvecses Lajos repülőezredes és még sokan, nagyon sokan mondották el a számomra oly fontos részleteket.

Éjszakákon keresztül töprengtem az íróasztalomnál, raktam, igazítottam helyére az új cse-

lekményt, aztán dzsessz-zenészeket kerestem fel, szaxofonosok, pisztonosok segítettek, míg végül egy vasárnap délután úgy éreztem, készen van az anyagom. Két nappal később, ügyészi engedéllyel, a Markó utcai fogházban megint fölkerestem ifjabb Hábetler Jánost. Ismertem az életét, titkát, megzsaroltam őt. Kegyetlen játék volt. A rozsdatemetőt kértem tőle, az utolsó felvonást. Hallgatott. Majd megkérdezte, mit csinálok a jegyzeteimmel. Azt válaszoltam, nyilvánosság elé tárom.

– És ha beszélek? – kérdezte.

– Akkor elégetem. Elfelejtek mindent.

Rám szúrta sárgás szemét. Elvigyorodott.

– Csináljon, amit akar! Írja meg! Ugasson! Mit tud maga? Egy nagy semmit tud!

Megcsikorgatta a fogát. Hangosan röhögött.

– Semmit! – ordította. – Menjen csak a rákoskeresztúri temetőbe. Semmit se tud! Semmit az égkerek világon!

Sokáig nem szólt. A kezét nézte, a rácsos ablakot.

– Úristenit ennek a replás életnek... – mondta.

És beszélni kezdett.

Kötelességem a tárgyaláson elmondani a való igazat. De ez a történet az első világháborúban kezdődik, amikor az én hősöm még nem is élt. Ezért kegyetlenül leírtam mindent. Ha majd

úgy érzik, elfogultabb hangon beszélek ifjabb Hábetler Jánosról, nem tiltakozom, elismerem, hogy szeretem őt. Nyers volt, szókimondó. Egy rendőrtiszt azt mondta rá: anarchista. Én nem hittem el. Csak néha fellázadt, ilyenkor a szemétől félni lehetett... Gyáva volt?... Azt hiszem, némely dolgot nem értett meg a világból, ezért volt tehetetlen.

Büntetését hivatott bírák szabják ki. Méltányosak lesznek.

A hosszúra nyúlt háborúból Hábetler János mindössze két emléket hozott. Bor mellett néha elmesélte.

Az olasz harctéren egy kék arcú halott – lyukkal a homlokán – mozogni kezdett. Előbb az ágyéka, majd a háta közepe mozdult, végül a fejét billentette. A halott katona alatt vakondok túrt, az élők sápadtan nevetni kezdtek.

Másik emlékéről komolyabb hangon, árnyalatnyi szégyenkezéssel beszélt.

Késő őszi délután lelőttek egy dupla szárnyú ellenséges repülőgépet. Nagy csattanással ért földet nem messze tőlük, a két pilóta kigurult a fülkéből. Komájával előbújtak az erdőből, szaladtak a lángoló géphez. Gombolni kezdték a pilótákról a bőrmellényt.

Így aludt el örökre a koma. Lefeküdt a fűre, a hátára, és a pilótákkal együtt bámulta a mocskos színű felhőket.

Ő kúszott vissza az erdőhöz, lökte, tolta magát a golyózáporban, mint egy hernyó. Imádkozott. Megfogadta, hogy becsületes emberként fog élni.

És ezt a fogadalmát nem szegte meg soha.

Tavasszal vezényelték őt ezredével Budapestre. Ekkor már szakaszvezető volt, a Károly csapatkereszt, Ferenc József kisezüst, Ferenc József bronz, a sebesülési érdemérem és a háborús emlékérem tulajdonosa.

Az utóbbit különösen szerette. A magyar címer fölé domború betűkkel ezt írták: Pro Deo et Patria. Amikor lefordították neki az értelmét, nagyon meghatódott.

Budán kaptak szállást, egy kiürített iskolában. Ettek, kártyáztak, és Hábetler János hízni kezdett, elérte a hetvenöt kilót a géhás zöldre festett mérlegén. De nem volt kövér, inkább a mellei, izmai domborodtak, és arcáról eltűntek a mély gyűrődések.

Később dr. Mátyás százados úr a Déli pályaudvarra vezényelte, őrszolgálatra. Hajnali öt órától este tízig járkált a sínek között, hallgatta a tehervagonok koccanását. A puskát egyetlen percig sem vette le a válláról.

Szolgálati idejét maga állapította meg. Mivel este tízig nem érkezett a váltás, nem szólt hozzá senki, begyalogolt az iskolába, feszesen, tiszteletlettudóan jelentette, hogy ottfelejtették.

Dr. Mátyás Vilmos százados úr ezen maga is meglepődött. Elnézést kért, megkínálta pálinkával, azt mondta, nem baj, az éjszakai szolgálatot mindjárt elintézi. De elfeledkezett ígéreté-

ről, mert Hábetler János szakaszvezetőt ezután sem váltották fel az őrhelyén.

Többé nem szólt. Cipelte puskáját a sínek között, nézte az embereket és az asszonyok ringó csípőjét.

Este tíz órakor hazasétált. Megvacsorázott, elkérte másnapi ebédjét, bement a tanterembe, lefeküdt a szalmára, Európa hegy- és vízrajzi térképe alá, elmondta az esti imádságot, és elaludt.

Nem szerette a lármát. Érzékeny lelkű, vallásos ember volt, csípős, finom humorán néha csodálkoztak. A katonák nemegyszer kérték, hogy énekeljen, és ő szívesen énekelt nekik mély, tiszta hangon régi zsoltárokat, népdalokat.

Hábetler János egészséges, jól táplált ember volt, asszonyt akart ölelni. Hosszú kínlódás után, július végén el is határozta magát a cselekvésre.

Egy tizedes hívta fel figyelmét a Zöld Vadász vendéglő gazdag választékára.

A Zöld Vadász az Aréna úton volt. Tágas kertjében hengerelt salakon táncoltak a szabadnapos katonák, lányok, erős hangon énekelték: „Süt a mama, süt a pék, süt a mama három tepsi pogácsát." A rézfúvós katonazenekar gesztenyefák négyszögében, piros csíkos sátor alatt harsogott.

A tizedes – tapasztalt ember – megbízható tanáccsal szolgált.

– Válassz egy lányt, táncoltasd rogyásig, dicsérd a tartását, igyál vele két deci bort, aztán keress egy padot a Ligetben, messze a gázlámpától.

Hábetler lemosakodott egy dézsa hideg vízben, ollóval megigazította a bajuszát, mellére tűzte a kitüntetéseket, és elment hosszú léptekkel, kissé hajlott tartással a Zöld Vadász vendéglő ígéretes kertjébe.

Pék Máriát választotta. Tisztelgett, katonásan megfogta két vállát, pihenés nélkül táncoltak a hőségben egész délután.

Egyenes sorban világítottak a hosszúkás lampionok, mikor leültek a gesztenyefa alá, kecskelábú, festett asztalhoz, és Hábetler János szakaszvezető megtörölte verítékes arcát.

Pék Mária nevetett. Vékony teremtés volt, alacsony növésű, hideg szemű, erős mellekkel. Ő viselt egyedül fekete selyemruhát, fehér gallérral, kézelővel, a Zöld Vadász kerthelyiségében. Három deci bort kért, savanyú kövidinkát. Azt mondta:

– Én soha nem izzadok, azért foltos a bőröm minden nyáron.

Megmutatta rövid nyakát Hábetlernek. Fejét oldalra hajtotta, s valóban látni lehetett halvány, fillérnyi foltokat a bőrén.

A lampionokon szárnyas bogarak koppantak. A hengerelt salak közepén virágoskert ült, esőt várt, együgyűen bámulta a táncolókat.

Hábetler letépett egy szegfűt, elhozta a lánynak. Aztán leült, és csöndesen, mértéktartóan, alig érezhető remegéssel a hangjában dicsérni kezdte őt.

Pék Mária fölemelte csontos arcát, szeme nagyra nyílt, csillogni kezdett.

Hábetler János ezen az éjszakán nem mondta el az esti imádságot. Lefeküdt Európa hegy- és vízrajzi térképe alá, és azonnal elaludt.

Augusztus első vasárnapján találkoztak újra a vendéglő kerthelyiségében.

Komisz hőség volt. A hengerelt salakon verítékeztek a szabadnapos katonák, szédítették a lányokat, teli tüdőből énekeltek.

Pék Mária most is fekete selyemruhát viselt. Kezével az abroszt gyűrte, rövid lábával harangozott, a kerti szék ingerülten nyöszörgött alatta, a szegfű reszketett a haján. Három deci bort kért, savanyú kövidinkát. Állapotos – mondta és elpirult.

– Nem baj – felelte Hábetler. Aztán nem szólt semmit, bámulta a rézfúvósokat, majd meg a saját kezét, és idétlenül mosolygott.

Másnap reggel bekopogtatott dr. Mátyás Vilmos ajtaján. A százados úr halvány, távoli hangon azt mondta:

– Bejöhet mindenki.

Hábetler János megigazította zubbonyát, lenyomta a kilincset, és hunyorogva megállt a küszöbön. Az ablakokat elég sűrű függöny takarta, idő kellett, míg szeme megszokta a homályt.

A fizikaszertár legsötétebb és legmélyebb sarkában húzódott meg a százados. Itt nem volt bútor, csupán egy deszkapolc és azon egy rozsdás patikamérleg. A padlón ült, szelíd mosollyal, sokáig bámulta a rozsdás mérleget, majd így szólt:

– Gyere közel hozzám és hallgass! Elmondom neked a végrendeletem.

Lába mellett ezüst gyertyatartó szétszórt kottákat, egy koszos zsebkendőt és egy fából készített furulyát őrzött.

Hábetler János elindult a homályos szobában, leült egy csonkig égett gyertya mellé, kezét a térdére helyezte, és várakozó kíváncsisággal a százados arcára nézett.

Szép arca volt. Férfias. Az erős csontokon még feszült a bőr, csak fátyolozott hangja és lustán mozduló szeme jelezte a predelírium pusztítását. Nem sok idő választotta el az utolsó állomástól. A pálinkától hallgatag lett, maga elé bámult, nedves orrát törölgette, és hangosan böfögött. De a bor puha mámorával még átkarolta, lemosta cserepes ajkáról a vigyort, ve-

zette szelíden a hívogató árnyak felé. Ilyenkor nevetni is tudott, igaz, nagyon messziről, ilyenkor szeretett tűnődő mosollyal, mélabús hangon magasztosabb eszmékről beszélgetni.

Most összeterelte gondolatait a hűvös szertárban, szemén kigyúlt a régi fény, lesoványodott kezével fölemelte a fából készített furulyát. Reszketeg hangon, elég kellemetlen pátosszal így szólt:

– Lesz majd idő, mikor a háborúra nem emlékeznek már az emberek. Ügyes szatócsok banánt árulnak az utcán, elegáns asszonyok lovagolnak a Fasorban. Nem beszélnek többé a tengernyi vérről, az oktalan halálról. Nem fogja senki gyűlölni a németet ebben a szerencsétlen országban.

Sajnos a százados úr nagyon meghatódott a két ezüst gyertyatartó között, félbeszakította mondókáját, bekövetkezett nála a beteges roham, utálatos hangon sírni kezdett, lusta szeméből sűrűn peregtek a könnyek, csontos kezével befedte az arcát. Arról beszélt, hogy ő egy leköpni való, szerencsétlen ember, felmarkolta a padlón heverő kottákat, és könyörgött, ne engedjék elveszni a szimfóniáját. Őrizzék meg, mert neki nincsen erre lehetősége, ő nemsokára Isten színe elé áll, és a szimfónia a tengernyi vért és az oktalan halált idézi örök emlékezetébe a magyarnak.

Hábetler nagyon megsajnálta a százados urat, igen ellágyult a szíve, elérzékenyült hangon fogadkozott, hogy ő szívesen megőrzi azokat a kottákat, hiszen nem kérnek kenyeret, elviszi magával Brügecsre, mert hazautazik. Házasodni készül, és tisztelettel tíz nap szabadságot kér.

Akkor dr. Mátyás megkereste a koszos zsebkendőt, lassan megnyugodott, s kérni kezdte, legyen vele elnéző, maga sem érti, miképpen hagyhatta el magát ennyire, úgy látszik, ez már a krízis, az ő napjai végérvényesen meg vannak számlálva.

Hábetler tisztelettudó hangon kijelentette, hogy a százados úr még sokáig fog élni, azonban – szerény véleménye szerint – a bor és a pálinka fogyasztását lehetőleg mellőzni kell.

Dr. Mátyás Vilmos nem válaszolt, elfordította a fejét, mert a szeme tele volt könnyel.

Két nappal később Hábetler elutazott, magával vitte a százados úr szimfóniáját és újdonsült feleségét, Pék Máriát.

A vonat korán reggel állt meg velük Felső-Akácon. Tizenkét kilométert gyalogoltak az alacsony ködben, mert Hábetler János nevelőszülei messze laktak a községtől, a falutól is, kint laktak a Brügecsben, egy nyárfaerdő szélén.

Brügecs viskóit mélyen vallásos, nehéz eszű, katolikus emberek lakták. Igazán szorgalmasak és nevetni valóan jámborak, így nem volt velük

baj, hétköznap dolgoztak, vasárnap délután meg pengették a citerát. Ha eljött az ideje, otthagyták a nyárfaerdőt, és engedelmesen átköltöztek a sárga homokkal borított temetőbe...

A derék és vallásos brügecsi parasztokról most elfeledkezett a Gondviselő, vagy ha nem, akkor éppolyan tanácstalanul szemlélte Forró Pál udvarán a halottat, mint a szedres lábú emberek.

Tekintettel a rekkenő hőségre, a zöld hátú legyek csapatára, a helyzet valóban nehéz volt és igen bonyolult. Szerda éjjel Forró Pál kilenc gyermeke közül a másfél esztendős Ádám rövid sikoltozás után elszegődött Isten mellé angyalkának. Ennek már négy napja, és Ádám még ott fekszik az udvaron, a sublód fiókjában, ami teljesen lehetetlen állapot, azt még a nehézeszű brügecsiek is tudták.

A derék brügecsi parasztok lelkét mély szánalom, őszinte segíteniakarás hatotta át, de pénzük nem volt. Végül is Nyári Pál úr küldött egy világoskék koporsót, fizetett öt koronát a beszentelésre, tizenöt krajcárt a lélekharang szavára, de akkor aztán váratlanul baj történt. A halottlátó megállt a kerítésnél, elhozta a hírt, a gyereket nem szabad kivinni a temetőbe, a sírhely körül, a vadszőlőbokrok alján, egészen a vizesárokig füstfúvó ördögök tanyáznak.

Ekkor a melegszívű brügecsi parasztok ke-

resztet rajzoltak magukra, megértették, hogy számukra csúnya világ következik. Sopánkodni kezdtek, lármáztak, jajveszékeltek, óbégattak mind keservesebben, szívták az orrukat, egymást bámulták, és csodálkoztak, miképpen hagyhatja el magát ennyire az ember.

Ilyen szívet megindító, idétlen látvány fogadta Hábetler Jánost és feleségét, amikor előbukkantak a mozdulatlan kukoricatábla mögül, és megálltak bámulni Forró Pál udvarán a bibliai zűrzavart.

Pék Mária hamar tájékozódott. Gorombán, tiszteletet követelő hangon beszélt a rongyos népséggel, lökdöste őket, csontos öklével a hátukra csapott, aztán fekete ruhájában, magas sarkú, fekete cipőben, mint valami ismeretlen országból érkezett temetésrendező, megnézte a halottat, majd ideges hangon csöndet parancsolt. Azt mondta, hogy Ádám bomlani kezd, vigyék innen azonnal, földeljék el akárhol, a franc essen a füstfúvó ördögök szíve közepébe...

De ez haszontalan beszéd volt, maga is belátta, megértette az emberek jajveszékeléséből. Egyrészt, mert a halottlátó asszony még sohasem tévedett, másrészt a temetőnek a vizesároktól beljebb eső területén ötven koronán alul nem bontanak sírt, ennyi pénz pedig nem volt még a brügecsi viskókban, és nem utolsósorban

az is igazság, hogy Ádám nem pihenne nyugodtan a kősírok között, ahol csizmában alszanak a halottak, vert csipke szemfödél alatt.

Már veszve látszott minden remény, amikor Hábetler nevelőanyjának megváltó ötlete támadt, és lelkendező hangon így kiáltozott:

– Istenem, a fokhagyma! Hé, emberek! Emberek, szaladjatok a temetőbe, a királynő rajzoljon keresztet a sír körül meg a vadszőlőbokrok aljára, végig a vizesárokig!

Az emberek némán topogtak, a királynő sem mondott semmit, mindannyian Forró Pál arcát keresték a tekintetükkel. De Forró Pál hallgatott. És a felesége sem szólalt meg, nem biztatta az emberét, nem mozdult, csak nézte az ég vakító színét, és ömlött a veríték a homlokán.

Akkor Pék Mária haragosan belesuhintott karjával a levegőbe, fokhagymát kért, követelte, mutassák neki az utat, ő kimegy a temetőbe, és annyi keresztet rajzol, hogy még a görények is elmenekülnek ebből a bolond faluból.

A rózsafüzéres asszonyok összebújtak, tanácskozni kezdtek, körbefogták a királynőt, Pereces Borbálát, de Pereces Borbála sem tudta eldönteni, hatásos-e most, ilyenkor, a szőlő érése előtt, a fokhagymás ördögűzés. Ezért a rózsafüzéres asszonyok kívánságára elküldtek egy fürge lábú kislányt a halottlátó kunyhójába. A halottlátó azt üzente: a fokhagymázás csak december ti-

zenharmadikán, Luca napján hasznos, az esztendő egyéb napján semmit sem ér.

A kétségbeejtő hír csupán Hábetler János nevelőanyjának hozott örömet.

A menye végett. A menye végett, akit ma lát először, akinek a nevét sem ismeri, aki vakmerő viselkedésével veszedelembe sodorná a Hábetler családot. Mert hát mit akar ez a némber? A kis Forró Ádámot előbb vagy utóbb eltemetik, a föld alá segíti a Gondviselő, ez mindenki számára nyilvánvaló, ehhez nem férhet kétség, nem fekhet itt kukacosodásig, ez olyan igaz, mint a Biblia. Mért szükséges hetvenkedni a füstfúvókkal? Nem egy házat emésztett már el a sárga lángú, olthatatlan tűz. Ki ne tudná részeges Csókos István esetét, aki halottak napján átvizelt a temető szögesdrótja fölött a tehetetlen sírokra. És még azon az éjszakán, zuhogó esőben égett porig a szekere, pontosan a kereszt előtt, ahol soha nem vette le a kalapját.

És Hábetler János nevelőanyjának igaza lett. Még ezen a napon Forró Ádámot engedelmesen eltemették a homokkal borított temetőben. A pap beszentelte a világoskék koporsót, latinul is beszélt, a lélekharang is szólt. Halkan, szégyenlősen, noha a tizenöt krajcárból haszna nem származott, a fura temetést nem ő rendezte, és az elkövetkezendő álmatlan éjszakát sem lehetett a számlájára írni.

Váratlanul került le a súlyos gond a brügecsi népség lelkéről.

A nyomasztó hír után a derék és jámbor brügecsi katolikusok végképp megértették, rajtuk már csak egyedül az imádság segít. A rózsafüzéres asszonyok a meleg homokra térdepeltek, fohászkodtak, könyörögtek az Egek Királyához meg Jézus Herceghez, ne hagyják magukra a szenvedőket, vezessék el a nyájat a Siralom Völgyéből csöndes, békés mezőkre, és Gábriel űzzön el a környékről minden ördögöt.

A nap az udvar közepét bámulta, szikrázó fényében két csendőr érkezett. Gyalog jöttek, igen komótosan, és annyi csöndet hoztak, hogy Forró Pálék udvarán mindenki hallotta az érett szeder szapora pufogását.

Barátságos csendőrök voltak, barnapiros arcukon nem látszott ellenséges szándék, jóindulatúan nézték az ijedt társaságot. A kapuban megálltak, levették a puskát, de nem tűzték fel a háromélű szuronyt, nem akartak senkit hasba szúrni, fölforgatni a kisfiú ravatalát, csak úgy szurony nélkül a csizmájukhoz állították.

Amint várható volt, a rózsafüzéres asszonyok kezdték az értelmetlen, hisztérikus tiltakozást. Látványos karlengetéssel, zajongással szaladtak a koporsóhoz, oltalmazóan körbefogták, jelezvén, hogy ők semmiképpen nem engedik Forró Ádám testét átadni az ördögnek.

Lehetetlenül, eszelősök módján viselkedtek. Pereces Borbála, a királynő, példamutatóan forgatta a szemét, olyan hangokat eresztett ki a fogatlan száján, hogy az udvaron tébláboló tyúkok rikácsolni kezdtek, verték maguk körül a port, mint a nyavalyatörősök.

Az emberek hátát kiverte a hideg libabőr, nagy ijedelmükben összevissza kiabáltak, fenyegetni kezdték a csendőröket. Némelyek Krajcsovics méltóságos úr nevét kiáltozták, mások Nyári Pál úrral fenyegetőztek, megint mások Wekerlével, néhányan pedig Gaál Mihály gazdát emlegették. Ezek valamivel halkabban és kevésbé hevesen tiltakoztak, mintha szégyellnék, hogy nekik csupán háromszáz holdas védelmező jutott. Nem remény, rémület fűtötte őket.

A csendőr nem tétovázhat. Az őrmester tapasztalt ember volt, megnézte a brügecsi férfiak arcát. Sorba vette mind, megfontoltan vitte tekintetét egyikről a másikra, kiválasztotta közülük a kútásó Vargha Gyuriét, mert annak olyan bitangul villogó szeme volt. Odament hozzá, és pofon vágta.

Csönd lett. Pereces Borbála eltátotta barlangüres száját, a rózsafüzéres asszonyok abbahagyták a sikoltozást, nem is mozgolódtak.

Az őrmester arcán nem lehetett nyugtalanságot fölfedezni. Tenyerét nyújtóztatta, kíváncsi

várakozással nézte a pofon ütött embert. A másik csendőr fiatal volt, idegesen kocogtatta a puska hasán a szíjtartó karikát.

Felső-Akácon vasárnapi misére hívták a katolikusokat. A nyárfaerdő mögül hallatszott a távoli harangszó. Kútásó Vargha Gyuri keresztet rajzolt a mellére, csuklójával letörölte száján a vért, és kiment az udvarról.

Brügecs viskóit nevetnivalóan jámbor emberek lakták. Amikor az őrmester rájuk kiabált, azt mondta nekik, fejezzék be a bolondozást, és takarodjanak haza, ők nem tiltakoztak. Készségesen bólogatni kezdtek, elismerték, hogy az őrmesternek igaza van. És elindultak lassan, szótlanul.

Nem lett volna már szükség a további pofozásra. Azonban a másik csendőr nem bírt magával. A szálas, csontos, nagy homlokú legényt talán a virtus fűtötte. Talán fitogtatni akarta erejét, hetvenkedni a hatalmával, mozgatni izmait. Talán a gyávaság vadította meg, kútásó Vargha Gyuri ferde, szánalmas mosolya. Talán megijedt e rongyos, hallgatag, gondterhelt népségtől, ezt nem tudhatta senki ezen az elnémult udvaron, és ezt nem tudhatta ő maga sem. Valami érthetetlen haraggal pofozni kezdte őket, Pereces Borbála haját rángatta, Forró Pál térdébe rúgott.

E rúgásnak végképp nem volt semmi értel-

me. Sőt ostobaság volt, mert később Forró Pál olyan lassan sántikált a temető felé vezető úton, olyan gyalázatos bicegéssel tolta a nyavalyás tragacsot, hogy az őrmestert a guta kerülgette. Ha pedig rákiabált és a szerencsétlen flótás szaporázni kezdte a lépést, a koporsó minduntalan leesett a homokba. És így kellett gyalogolniuk három kilométert a dögletető hőségben.

Pék Mária lehetetlen viselkedése miatt csak három napot töltött Brügecsen a fiatal házaspár. De ez is ronda három nap volt, szüntelen civakodás, csupán Hábetler János páratlan türelme mentette meg a fekete ruhás asszonykát az első veréstől, noha időnként alaposan viszketett a szakaszvezető tenyere.

A harmadik nap éjjelén elborult az idő, eltűnt a hold, a csillagok. Reggelre szél támadt. Megrémült a vidék. Zúgtak a fák, a kukoricás, a végtelen sorokba ültetett szőlő levelén remegett, foszforeszkált a kék permet. Messziről, északról hallatszott a sűrű nyárfaerdő haragos tiltakozása.

Pék Mária némán, nyitott szájjal kapkodta a levegőt. Menekült, szaladt, nekifeszült a szélnek, divatos cipőjével bukdácsolt a sárga homokon.

De alig százméternyire a vasúti sorompó előtt megállt. Eszelős tekintettel visszafordult,

átkokat kiabált, megrázta öklét a viharos tájra. Hangosan, erősen zokogni kezdett.

Hábetler János megszánta őt. Betakarta köpenyével, megfogta horgas ujjú, csúnya kezét. Elindultak a néptelen országúton, arcukat verő szélben, szótlanul.

Áldatlan nászukat furcsa meglepetés követte. Eltűnt dr. Mátyás Vilmos, el az egész század. Hábetler János szakaszvezető kereshette csapatát, egyetlen embert sem talált a budai iskolában.

Akkor rövid töprengés után elindult a Bajza utca tizennégybe, Kólisch ügyvéd lakására, megvitatni Pék Máriával az eseményt.

Pék Mária leültette őt a konyhában. Sült húst, palackos bort adott neki.

– Maradt egy kiló kottám – szólt Hábetler. – Veszek egy furulyát, esténként lejátszom őket.

Pék Mária azt mondta, beszélni kell Kólisch úrral, nem babra megy a játék, életről, halálról van szó, nem lehet itt tréfálni.

Délután Hábetler János bement az ügyvéd szobájába, tanácsát kérte.

Kólisch ügyvéd barátságos ember volt. Leültette a szabadságos katonát, figyelmesen meghallgatta. De választ nem adott. Az ablakhoz ment, elhúzta a csontszín függönyt, nézte az utcát. Később leült oroszlánnal díszített, koporsó alakú íróasztalához, és tenyerébe hajtotta homlokát.

Hábetler azt gondolta, elaludt. Nem tudta, mitévő legyen. Nézegette a bútorokat, könyveket, a sok ezüstedényt.

Amikor fekete ruhában, fehér gallérral, kézelővel, Pék Mária behozta a kávét, az ügyvéd megrezzent. Szarvasbőrrel megtörölgette szemüvegét, cukrot tett az aranyos szegélyű csészébe, s míg hörpölte az illatos kávét, gunyoros hangon megnyugtatta Hábetlert, nincs oka félni, Magyarországon is megkezdődött a teljes dezertálás.

– Mesterséged van?

– Igen – mondta Hábetler. – Ács vagyok.

– Bravó, citoyen! – bólintott az ügyvéd. – Találkozunk a Grève téren.

Kibontotta a halványzöld, monogramos szalvétát. Vállat vont.

– Itt maradhatsz, míg átveszed a hatalmat.

És fanyarul nevetett.

Ezen a napon Hábetler János beköltözött a nagy, hatszobás lakásba. Azonban csakhamar kiderült, hogy Pék Mária kevés hasznát veszi a segítségének, ügyetlen kezű, lassú mozgású embernek bizonyult. Legalábbis Pék Mária mellett.

Pék Mária elvégzett minden munkát. Hábetler Jánosnak mindössze két feladat jutott: fát cipelt a pincéből, és keményítőt főzött Kólisch Ilonának, mert a kisasszony könyvkötéssel töl-

tötte az idejét. Egyébként tétlenkedett, és ezért mérhetetlenül szégyellte magát.

Érthető volt az öröme, amikor egy esős, álmos napon, asztalbontás után Kólisch ügyvéd behívatta őt, és határozottan azt tanácsolta, jelentkezzék nemzetőrnek. Majd néhány szóval magyarázatként megemlítette a zűrzavaros helyzetet, Oroszország mozgolódását, a nemzetközi konstellációt.

Azt mondta:

– A Vegyesdandár Parancsnokság közel van, talán esténként haza is jöhetsz az asszonyhoz.

Pék Máriának nem volt kifogása a katonai szolgálat ellen, így Hábetler János kitűnő hangulatban jelentkezett a Vegyesdandár Parancsnokság épületében, mely valóban közel volt Kólisch ügyvéd lakásához. A sors tréfájaként még aznap délután a Nyugati pályaudvarra küldték.

Kényelmes szolgálat volt. Az átutazó alakulatokat fogadták, ellátták cigarettával, élelmiszerrel a katonákat. Amikor megalakult a Vörös Hadsereg, Hábetler János ötágú csillagot kapott a sapkájára. Kiegyensúlyozott lélekkel, hibátlanul látta el a föladatát.

Ostoba módon kerültek el Kólisch ügyvéd lakásáról. Egy alkalommal, reggel, sehol sem találták az egész hónapi tejjegyszelvényt. Az ügyvéd felesége azt állította, Pék Mária vesztet-

te el. Pék Mária sírt, fölforgatott mindent, s mikor előkerült valamelyik fiókból, olyan ideges volt, hogy vibrált körülötte a levegő, nem lehetett lecsillapítani, trágár szavakkal illette a szabadkozó háziasszonyt. Az ügyvéd elveszítette a türelmét, elvette tőle a fekete selyemruhát, fehér gallérral, kézelővel, mely a család tulajdona volt, és cselédkönyv nélkül kidobta. Akkor Pék Mária átöltözött a saját göncébe, megmondta dühösen Kólisch ügyvédnek, mit csináljon a cselédkönyvével, és elment az unokabátyjához, Stádinger Józsi kőfaragósegédhez, aki rangos ember volt a Vörös Hadseregben.

De akkor az már nem segíthetett.

Első gyermekük a Zita-kórházban született, 1920. január huszadikán. A református vallás szertartása szerint a keresztségben Gizella nevet kapott.

Fehér volt a város.

Néhány napja keményebb lett az idő is, megszűnt a sűrű havazás. Csípős szél hajtotta a felhőket. Budán, a Vár fölött előbújt a nap, egy vizsgálóbíró szigorával figyelt.

Hábetlerék takarításért a Fiumei úton laktak, Beleznay sírköves pincéjében, melynek hat ablaka a Légszesz utca felé, a macskaköves járdára nézett. Ha esténként a márványkövek között elfújták a gyertyát, bántották egymást, mert

féltek, és nem látták lehetőségét embertelen sorsuk jobbra fordulásának.

Stádinger Józsi hol az egyiknek, hol a másiknak adott igazat. Később meg azt mondta, mindenkinek igaza van. Kólisch ügyvédnek is. Ilyenkor Pék Mária kiabált vele, sőt egy alkalommal hozzávágott egy fakalapácsot. Aztán ölébe vette a síró Gizikét, órákig énekelte neki:

Cset Pá-páról, pil-langóra,
onnan me-gyünk Ko-máromba.

Stádinger Józsi idegtépő ember volt. Éjszakánként becsavarta testét egy pokróccal, beleült egy csukott szárnyú, szomorú, öt méternél magasabb angyal ölébe, és remegő hangon imádkozott. Szabadon maradt karjával mindenféle mozdulatokat csinált. Ijesztő látvány volt az utcáról beszűrődő gázláng sárgászöld fényében. Ezért Hábetler János egy alkalommal udvariasan megkérte őt, ne hadonásszon, mert az Isten nem nézi jó szemmel, a gyerek meg frászt kap a ruháskosárban.

Stádinger Józsi zavartan elhallgatott. Majd szabadkozni kezdett, azt mondta, fázik, húzzák a ruháskosarat egy sírkő mögé. És halkan, izgatottan imádkozott tovább.

Délelőtt tíz óra tájt jöttek be a darutollas katonák a kovácsoltvas kapun a sírköves udva-

rára. Pék Mária az iroda lépcsőit söpörte. Arcából kiszökött a vér.

Beleznay Pál sírköves kijött az irodából. Megkérdezte a zászlóst, mit óhajt. Majd odavezette Stádinger Józsihoz, aki a szabad ég alatt, karcsú, fekete obeliszken dolgozott, egészen közel hajolt hozzá.

Megrezzent, mikor a nevén szólították. Letette a vésőt, kalapácsot, felállt az alacsony zsámolyról, szembefordult a zászlóssal. Mindvégig így válaszolt a kérdésekre.

A zászlós egy füzetből kérdezett.

Stádinger Józsi halkan, érthetően beszélt. Elmondta, Nagykeszin született, 1891. szeptember tizedikén, édesanyja Pék Zsófia. Elismerte, szolgált a vörösöknél, harcolt Salgótarjánnál. Máshol nem.

– Zászlós úr! – mondta hirtelen, izgatottan, és nyakig elpirult. – Zászlós úr, én magyarhitű, vallásos ember vagyok, ezt bárki, ezt Patay tiszteletes úr is megmondhatja. Én dolgos ember vagyok. Nagykeszin bármerre, a templomban, a temetőben, Missák malmos házán, a kerítésén a faragott díszítések mind az én munkámat dicsérik. Tessék ezt csak nyugodtan megérdeklődni!

A zászlós parancsára minden tiltakozás nélkül odanyújtotta fagyos kezét a katonáknak, hogy megkötözzék. Míg a tiszt a sírkövessel beszélge-

tett, Stádinger Józsit a kerítéshez állították, háttal az udvarnak, és egy katona vigyázott rá, ne forgolódjék. De ő rendesen viselkedett, a finom port verte le a köpenyéről, és a fejét csóválta. Nem sokkal később elvezették.

A kőfaragósegéddel az úton sem volt baj. Nem akart szökni, hallgatagon ment a katonák közt, a cipőjét bámulta. Csak az Üllői úton, a komor épület kapujában torpant meg. Hátrafordította fejét, szaporán pislogott a téli napfényben, de csak néhány fázós, siető embert láthatott, a kopasz fákat, meg egy szekér zörgött az úttesten, trágyát vitt. Nem nézelődhetett tovább. Rászólt a tiszt, meglökte a hátát. Stádinger megbillent, a síkos kövön elvesztette az egyensúlyát, és pontosan a kapu előtt a hasára zuhant. A váratlan zuhanás megvadította. Ordítani kezdett, gurította, dobálta magát a lópiszokban, a katonák csizmái között. Szánalmasan viselkedett.

– Nekem munkám van! – ordította. – Engedjetek el!

A zászlós parancsára fölemelték a piros-fehér-zöld sorompót, mely elhatárolja a boltíves kapubejárót az udvartól. Stádingert bevonszolták egy farakás mögé, és agyonverték.

1920. február hó 16-án történt, Julianna napján, déli tizenkét órakor. Pék Mária az Üllői úton állt. Stádinger pokrócát letette a lábához,

hátát egy fa törzséhez támasztotta, horgas ujjú kezét átkulcsolta hasán, és apró sikolyokkal zokogott. Nem messze a Mária Terézia-laktanyától, az Örökimádás-templom tornyában delet harangoztak, amikor a katonák elkergették.

Alig két órával később Hábetler János vonatra ült, elvitte kislányát Brügecsre.

Pék Mária nem utazott el vele. Kijelentette: míg anyósa bocsánatot nem kér, ő nem lépi át annak a replásnak a küszöbét.

Hábetler nem válaszolt. Az iratait rendezte, néhány papírt elégetett egy sírkő mögött. Dr. Mátyás Vilmos hagyatékával nem tudta, mit kezdjen. Lapozgatta valameddig, tűnődött, nézte a halványuló, tintával írt kottajegyeket. Majd vállat vont, és visszadugta bársonygalléros télikabátja zsebébe, amit Kólisch ügyvéd ajándékozott neki még a csúnya botrány előtt.

Pék Mária kivette Gizikét a ruháskosárból. Vastagon bebugyolálta, a kendőt megtűzte egy biztosítótűvel. A gyerek nem volt szép, hosszú arca volt, akár az apjának. Álmából riadt fel, szederjes, fogatlan szája remegett, ordított, ahogy a tüdeje bírta. Az asszony megrázta, káromkodott.

Hábetler elvette tőle.

– Igaza van Kólisch ügyvédnek – mondta. – Téged nem lehet emberek közé ereszteni.

És elindult. Átlépte a deszkára terített keresz-

teket, márványkorsókat, megkerülte az öt méternél magasabb, csukott szárnyú angyalt, és sietve fölment a lépcsőkön.

Pék Mária utánafutott. Megállt a kovácsoltvas kapunál, kiabált, a kora délutáni napfényben teleszórta a Légszesz utcát trágár szavakkal. A Gázművek sárga kerítésénél megálltak a vedlett, ágrólszakadt józsefvárosi emberek, örültek az ingyen cirkusznak, biztatták az apró termetű, magánkívül hadonászó fiatalasszonyt.

Hábetler János szaladni kezdett. A Berzsenyi utcában megállt egy postaláda mellett, megigazította karján a gyermeket, és elindult hosszú léptekkel, kissé hajlott tartásával a pályaudvar felé.

Pék Mária munkához látott. Fölsöpörte az udvart, kitakarította az irodát, majd a hátsó traktusba ment, rendet csinálni Beleznay Pál földszintes, háromszobás villájában. Kiporolta a szőnyegeket, letörölte a bútorokat, fölkefélte a parkettát, fölmosta lúgos vízzel a konyhát, a mellékhelyiségeket. Akkor Beleznay Pál felesége megmondta, cselédkönyv nélkül nem alkalmazza tovább.

Pék Mária két napig az Üdvhadsereg szalmazsákokkal zsúfolt pincéjében lakott. Itt tanácsolták neki, menjen el a Márta-egyletbe, s ha szerencséje van, cselédkönyv nélkül is elhelyezik. Csak mondja nyugodtan, hogy katolikus,

templomba jár, gyón, áldoz, egyszóval mondja azt, amit egy katolikus szervezet joggal elvár tőle.

Így történt. Pék Mária elment a Reáltanoda utcába, ahol a hatos számú bérház első emeletén kétszobás helyiségben dolgoztak a nőegylet tisztviselői. Kikérdezték alaposan, fölírták az adatait, majd átküldték a várakozószobába. Pék Mária leült a lócára, a fecsegő parasztlányok közé, és beszélgetni kezdett. Valahányszor a tisztviselő kíséretében belépett egy cselédet kereső asszony, fürkészni kezdte őket, elhallgattak. Ha elvittek egyet közülük, fölsóhajtottak, csiviteltek tovább.

Pék Máriát vékony fülű, tüdőbeteg orvos vitte el. Agglegény volt, mosolytalan, kevés beszédű ember. Wesselényi utcai, kéterkélyes lakását teleaggatta vallásos tárgyú olajfestményekkel. A hálószobában saját arcképe lógott, sápadtan, árnyékolt szemmel nézett le a falról a selyemhuzatú ágyra.

Pék Mária keze alatt kiragyogott a lakás, a főztje ízletes, választékos volt, délutánonként ajtót nyitott a betegeknek, lesegítette róluk a kabátot, hellyel kínálta őket. Csak a rendelőben, a fehér íróasztalra állított koponyáról nem törölte le a port, egy világért sem ért volna hozzá.

Az orvos a második héten, vasárnap, miután meghallgatta a belvárosi templomban Mozart

Koronázási miséjét, megengedte Pék Máriának, hogy Hábetler János a cselédszobába költözzék, három hónapra. Azzal a feltétellel, hogy csak alvás idején tartózkodhatott a lakásban, tehát este kilenc órától reggel hétig.

Hábetler munkát keresett. Néha zsákolt, máskor kétkerekű kocsin zöldséget, gyümölcsöt húzott el a Vásártelepről. Ilyenkor jókedvű volt, keresetét maradéktalanul odaadta Pék Máriának. Szombatonként a postára mentek, pénzt küldtek Brügecsre, jóval nagyobb összeget, mint amennyibe Gizike eltartása került.

Ehhez Pék Mária szigorúan ragaszkodott.

Veszedelmesen közeledett a harmadik hónap vége, s ők mind nyugtalanabbul aludtak a kis cselédszobában. Hábetler egyetlen megoldást látott: költözzenek Brügecsre, meghúzódnak a nevelőszülők padlásán, munka is akad Gaál Mihálynál vagy Nyári Pál úr földjén, de Pék Mária erről hallani sem akart.

Járt az orvoshoz egy köpcös, gyomorbeteg építész, ettől az embertől várta a csodát. Egy délután lesegítette a kabátját, elvette tőle a bambusz sétabotot, megvárta, míg elhelyezkedik a kanapén, akkor odalépett hozzá, elnézést kért, rátette hidegkék szemét a köpcös férfi szemüvegére, röviden, bátran elmondta a bajukat.

Az építész nézte a kicsiny, erős mellű asszonykát, elmosolyodott, azt felelte, megpróbál

mindent, reméli, elégedettek lesznek egymással. Keressék meg őt a Tükör utcai irodán.

Hábetler másnap elment az irodára. Meghajolt az építész előtt, elmondta, négy évig inaskodott Nagykőrösön, Némöth Imre ácsmester szolgálatában, megkapta a segédlevelet, akkor katonának vitték, a tüzérekhez, a háborúba. És szerény hangon felsorolta kitüntetéseit.

Az építész cédulát írt, elküldte őt a Vasút utcai építkezéshez. Ez a szerencsés nap 1920. augusztus hó tizenhetedikén volt. Hábetler János azonnal elment a Vasút utcába, átadta a cédulát egy vörös arcú sváb embernek, aki citromszínű kordbársony nadrágban kiabált egy kalyiba előtt. A sváb elolvasta a cédulát, majd a nagykőrösi ipartestület segédlevelét, bólintott, azt mondta, rendben van, holnap reggel öt órakor jelentkezzék nála.

Hábetler nem találkozott másnap reggel a sváb pallérral, nem fogta meg soha többé az ácsok rövid szekercéjét.

Az orvos lakásán idézés várta, mely szerint jelentkezni köteles augusztus hó tizennyolcadikán délelőtt tíz órakor a Színház utca 7. szám alatt, a Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoport IV. osztályán. Az idézést dr. Mátyás Vilmos százados, alosztályparancsnok írta alá tisztán, olvashatóan, a szentkoronás pecsét alatt.

A házaspár éjjel nem aludt. Bort ittak, sokat,

az idézés járt az eszükben, vitatták, várták a holnapi eseményt. Pék Mária váltig azt mondta, hazudni kell! Kócos hajjal, borzolt lélekkel ült az ágyban, horgas ujjú, csúnya kezével gyűrte a paplant, hadakozott a levegőben, hisztérikus hangja, villogó szeme megbolondította Hábetlert is.

Hábetler agya már ködös volt. Beszélt összevissza, szétszórta a kottákat, tenyerével ütötte az asztalt, magyarázta, hogy ő nem fél, mert aki végrendeletet ír, az nemsokára Isten színe elé áll, aki pedig Isten színe elé áll, annak nem lehet rossz szándéka. Ettől a gondolatától megnyugodott. Letörölte verítékes homlokát, dicsérte saját eszét, bemászott Pék Mária mellé a vaságyra, és eljátszotta az asszonynak, mit mond majd neki holnap délelőtt a részeges százados. Bárgyú arccal, nyavalyás, sírós hangon így szólt: – Lesz majd idő, amikor a háborúra nem emlékeznek már az emberek. Nem beszélnek többé a tengernyi vérről, az oktalan halálról. Nem fogja gyűlölni senki már a németet ebben a szerencsétlen országban.

Pék Máriából kibuggyant a nevetés. Hábetler is nevetni kezdett, perceken át nem tudták abbahagyni. De a következő nap minden másként történt, mint azt ők valaha is álmodhatták.

A Színház utca az I. kerületben, a Várban volt. A rövid, meredek utca közepén állt a hetes

számú ház. Friss vakolású, háromemeletes épület, ablakain szürke olajjal festett vasrács. Hábetler János tölgyfa kapun lépett be, fehér, csöndes folyosóra. A kétirányú lépcsőház előtt fiatal tiszt kérte tőle az idézést, igazolványait, megkérdezte, van-e nála fegyver. A tagadó válasz után bokáig megtapogatta.

Katona kísérte a második emeletre. Szótlanul mentek a lépcsőkön, a hosszú folyosón, egyforma ajtók előtt, míg a katona megállt, intett, és Hábetler János belépett egy szobába. Itt két katonatiszt ült: vitéz Tasnády Imre százados meg Borbás Antal evangélikus lelkész, alesperes őrnagy, aki egyenruháján barna parolit, rajta kicsiny, fehér csontkeresztet viselt. Néhány perccel később beengedték egy párnázott ajtón dr. Mátyás Vilmos alosztályparancsnok íróasztala elé.

Dr. Mátyás Vilmos józan volt, sápadt. Barna szeme komoly, eleven és tartózkodó. A rideg, rácsos ablakú, páncélszekrényes hivatali szobában ez a harmincöt éves katonatiszt – mozdulatlan testtartása, számos kitüntetése, hűvös tekintete ellenére – nyugtalannak látszott. Sovány, ápolt keze halványan remegett, ujján színeket cserélt a platinába foglalt drágakő.

Megilletődött mosollyal köszönte meg a kottákat. Fölé hajolt, tenyerébe vette homlokát, elmerülten lapozgatta a sárguló papírt, kigyúlt

szemmel nézte, böngészte a tintával írt jegyeket, arcán látni lehetett, újra szól lelkében a muzsika.

Aztán fiókba zárta a csomagot, és izgatottan, rendszer nélkül, tűzzel a szemében beszélni kezdett. A lelkes szavakból tervek, álmok csillantak föl. Pál apostol leveleiből idézett pontos mondatokat, istenhangú szimfóniát akart alkotni meg a Szentháromság himnuszát meg pogány magyar zenét, üstdobbal, tárogatóval, meg nagyzenekari művet, majd váratlanul kijelentette: pokoli melege van.

Ingerült mozdulatokkal levette a zubbonyát, ingét, teste valóban fényes volt a verítéktől. Bement a mosdófülkébe, hallatszott, ahogy prüszköl, fröcsköli magára a vizet.

Mosolyogva jött vissza, nyakát, mellét törölgette, fekete, cigányos hajáról csöpögött a víz. Amikor az ablakhoz lépett, elkomolyodott. Intett Hábetler Jánosnak, és Hábetler János engedelmesen, kíváncsian odament.

A keramitkockás udvaron, zöldposztós asztalnál katonatisztek ültek, hadbíró százados olvasta hangosan az ítéletet. Akasztás készült. A halálraítélt – huszonöt körüli, alacsony növésű ember – hallgatta a paragrafusokat, a bonyolult indoklást, zsávolynadrágján látszott, remeg a térde. Megvakarta orrát, hátranézett, meglátta az őt figyelő komor, civil ruhás férfit és mellette az őrnagyot, aki már kinyitotta a Bibliát.

Arcába szaladt a vér. Szeme kidülledt, a hadbíró százados felé köpött, ocsmány szavak tömegét vágta hozzá. A százados elsápadt, hátrább lépett, hadarva olvasott, a halálraítélt meg nevetett, ezt kiáltotta: „Búcsúzásul még lehugyozlak benneteket, urak!" És a nadrágjához kapott, lázasan gombolni kezdte. Ekkor intett egy tiszt, és néhány pillanattal később a fán feszült az alacsony ember, arcán fekete kendő volt, csupán kettéhasított ingében hullámzott a melle, és ágyékára csüngő, megkötözött keze rándult görcsösen, elég sokáig.

Dr. Mátyás Vilmos magára öltötte ingét, zubbonyát, leült az íróasztalához. Iratcsomókkal babrált, megkérdezte Hábetler Jánost, hogyan viselkedne odalent.

Hábetler rövid csönd után azt felelte, hogy egyszer az olasz fronton ellenséges pilótáról le akarta gombolni a bőrmellényt, majdnem otthagyta a fogát. Egyéb bűne nincs, harcolt, kitüntették, sohasem cselekedett a törvények ellen. Amikor szabadságáról visszatért, őt teljesen magára hagyták, eltűnt a század, erre talán emlékszik még a százados úr.

Dr. Mátyás Vilmos szórakozottan bólintott.

– Az akasztás nem tréfa – mondotta. – Figyelem őket az utolsó percben, mindenki másként viselkedik. A hallgatagok éppen úgy különböznek egymástól, mint a dühöngők. De még ha

valaki olyan ízléstelenül viselkedik is, mint ez a fiatalember, én nem érzek megvetést iránta. Nemrég fölakasztottak egy zsidót, az a rabbijára haragudott. Szapulta, nekitámadt, föllökte a szakállas hébert, noha köztudomású dolog, hogy a pap a hivatását végzi. Mindenki nevetett, az ítéletvégrehajtó is. Csak én nem. Én értettem a lelkiállapotát.

Néhány pillanatig hallgatott.

– Maga csöndesen siránkozna, és megadóan, lehorgasztott fővel menne a bitó alá. Én nem. A bírák lába elé dobnám magamat, könyörögnék az életemért, vonszolnának az akasztófáig, mint a disznót. Sokszor végiggondoltam én ezt, és nem találok benne semmi szégyellnivalót. Most már nem töröm rajta a fejem, éjszakánként ritkábban álmodom ilyenekről. Az orvosom meg az édesanyám azt mondja, kemény akaratom van, férfias dolgot cselekszem, ez igaz is. Nehéz beosztásom ellenére nyolc hónapja nem ittam.

Később Hábetler életéről beszélgettek.

Dr. Mátyás Vilmos az ácsszakmát bizonytalan egzisztenciának mondotta. Meglepő tájékozottsággal, gyakorlati részek ismeretével magyarázta az építők, ácsok nehéz helyzetét, a gyönge béreket, a hosszú téli pangást. Azt tanácsolta Hábetler Jánosnak, jelentkezzék rendőrnek. Bár iparost nem nagy örömmel látnak a testületnél,

ő elintézi az állományba vételt, hiszen rendes, megbízható emberről van szó, akihez politikai gyanú árnyéka sem fér, kibír minden információt.

– Menjen rendőrnek – mondta. – Rendes fizetést, lakást kap, gondtalanul élhet a családjával.

Hábetler sápadtan, halkan köszönte a segítséget. Azt mondta, álmában sem látott még ilyent, ami most a valóságban történik vele. Igaz, a rendőrnél boldogabb ember nem él a földön, ha esik, ha fúj, födél alatt a családja, mindig van kenyér az asztalán. És ő jó rendőr lenne, ismeri a vezényszavakat, ért a fegyelemhez, fegyverhez, csupán egy baj van, írni, olvasni nem tud, márpedig félő, ha ez kitudódik, kellemetlen lesz a százados úrnak. Dr. Mátyás Vilmos kijelentette: A rendőröket nem a Tudományos Akadémián válogatják.

– Maga, kérem, milyen vallású? – kérdezte.

– A nevelőszüleim katolikusok, de engem evangélikusnak kereszteltek a lelencházban. A feleségem és a kislányom pedig református.

A százados bólintott.

– Holnap beszélek az illetékesekkel – mondotta. – Ne féljen, elintézek mindent, menjen haza, értesítem az eredményről.

És elbocsátotta.

Amikor Hábetler kilépett a tölgyfa kapun,

Pék Mária fölemelt karral intett, ott állt a tűző napon, a sikló végállomása előtt, a Színház utca sarkán. Megfogták egymás kezét, és lementek a forró lépcsőkön a városba.

Otthon, a cselédszobában nagyon összeveszte-tek. Pék Mária kiabálni kezdett, kijelentette, mit csinál a rendőrségre, a százados úrra, azt mondta, valamirevaló ember dolgozik, nem a sült galambot lesi. Hábetler becsukta az ablakot, könyörgött, beszéljen csöndesen, fölösleges a lárma, most ő hova, merre menjen dolgozni, megmondták, ne féljen, elintéznek mindent, értesítik az eredményről.

Pék Mária fehér lett. Öklével belecsapott Hábetler arcába.

– Nekem ne intézzenek semmit! – ordította. – Semmit. Te állat! Elintéznek, hogy arról koldulunk!

Hábetler megfogta az asszony horgas ujjú, csúnya kezét, leszorította a combjához. Kerekre nyitott szemmel bámulták egymást, csak Pék Mária lihegett, kapkodta a levegőt, mint a fuldokló.

Este, vacsora után az orvos azt mondta, nem szabad nyugtalankodni, a bibliai hét bő esztendő jön. Hábetler ne menjen sehová, legyen türelemmel, állást, lakást kap, ez biztos, ilyen magas rangú ember minden körülmények között állja a szavát, ezért ő saját személyében felelősséget vállal.

És az orvos nem tévedett.

1920. augusztus hó huszonnegyedikén Hábetler Jánost behívták a Protestáns Tábori Lelkészi Hivatal Körletparancsokságra, ahol rövid kihallgatás után Borbás Antal evangélikus lelkész, alesperes őrnagy mint polgári sekrestyést állományba helyezte.

Két nappal később lakást kaptak. Amikor Pék Mária kezébe vette a hivatalos kiutalást, kibukott szemén a könny.

A Lenke úti barakk-lakótelepre költöztek. Az orvos egy vaságyat adott búcsúzóul, Hábetler vitte a hátán. Pék Mária cipelte a ruháskosarát és Stádinger Józsi elárvult pokrócát. A IX. épületcsoportban a 183. számú ajtó volt az övék. Közvetlen szomszédjuktól, Küvecses Endre erdélyi cipésztől és szép, fekete feleségétől egy párnához való tollat kaptak ajándékba. Első éjszaka, alvás előtt, Pék Mária megszámolta a szoba négy sarkát, és sokáig imádkozott.

A barakk kívülről nem volt biztató. De Pék Mária belül kimeszelte a falakat, erős lúggal fölmosta a padlót, zsákból szőnyeget terített, virágot hozott. Tisztaság és virágillat volt mindig az otthonukban.

A vagyonuk gyarapodott. A következő év tavaszán már csikótűzhely volt a konyhában, a szobában asztal, két szék, ébresztőóra, a falon tükör, és rézpálcára húzott, habfehér függöny az ablakon.

Hábetler éjjel egy órakor kelt, elindult a Vámház téri Nagyvásártelepre. Ide érkeztek hajnalban a hajók, szezon szerint változó zöldség-, gyümölcsrakománnyal. A hajókról stabilok cipelték a kosarakba csomagolt árut a Dunapartra, onnan az árusítóhelyre. A kereskedők bizományba vették át az árut, amikor mindent eladtak, elszámoltak az őstermelővel.

Itt dolgozott Hábetler János, stabil ember volt Hunyorgó József nehézsúlyú birkózó, vásárcsarnoki nagykereskedőnél.

Két órakor kezdődött a piac. Ilyenkor Hábetler fölment a hajóra, tarkójára igazította a kampózott vasat, nemegyszer hat kosarat is ráakasztott. Ha pedig Hunyorgó József hátára emelte a kilencvenkilós krumpliszsákot, elvitte erőlködés nélkül.

A Protestáns Tábori Lelkészi Hivatalban kipihente magát.

A lelkészi hivatal a Veres Pálné utca 1. számú ház földszintjén két egymásba nyíló szoba volt, elég szűken fértek benne. Itt szolgálta Istent és Hazát: Taubinger Rezső evang. főesperes ezredes, Borbás Antal evang. alesperes őrnagy, Szabó Gábor evang. főlelkész százados, Tuba Endre ref. alesperes őrnagy, Koren Pál ref. főlelkész százados és Hábetler János evang. polgári altiszt, sekrestyés.

Egy esztendő alatt megtanulta föladatát,

melyhez türelemre, tapintatra, sőt megfelelő zenei hallásra volt szükség.

A munka minden reggel egyformán kezdődött. Ezredparancsban megjelent: ezen a napon hány órakor melyik kórházban, fogházban vagy laktanyában lesz istentisztelet. Hábetler gondosan becsomagolta a fekete ruhát, ezüstserleget, zsoltároskönyvet, szappant, törülközőt, kezébe vette a faládát, és elment a soros lelkésszel. Amikor a pap elvégezte az imát, igehirdetést, ő következett. Szerényen előrelépett, összekulcsolta kezét, tiszta bariton hangon énekelni kezdte: „Mint a szép híves patakra – A szarvas kívánkozik, – Lelkem úgy óhajt Uramra, – És Hozzá fohászkodik..." Október 31-én, a reformáció ünnepén azt énekelte: „Erős vár a mi Istenünk, – Jó fegyverünk és pajzsunk..." Óév estéjén pedig: „Tebenned bíztunk eleitől fogva..." Ilyenkor a katonai fogházban hangosan zokogtak a hivők. A gyülekezet mindig vele énekelt, és mindenkor a Himnusszal fejezték be. Jeles ünnepeken Úrvacsoraosztás volt. Hábetler vásárolta a fehérkenyeret, ostyát, bort. A fehérkenyeret ő vágta apróra, ha maradt bor, hazavitte az asszonynak. Ezenkívül még előfordult: esküvő, keresztelő, temetés, siralomház és kivégzés.

A keresztelőt igen szerette, mert lakáson történt. A pap ezüst keresztelőkannából végezte a

szertartást, és ő gyakran kapott borravalót a tisztektől. Sajnos esküvőt nem tartottak háznál. A házasuló tisztek menyasszonyukat a Rákóczi úti Luther-templomba, a Deák téribe vagy az Abonyi úti protestáns imaházba vezették. Ravatalozás mindig a Gyáli úti katonai kórházban volt. A közlegényekkel hamar végeztek, csak a koporsóvivő katonákat rendelték ki. A tisztekkel már több baj volt. Fúvószenekar kísérte őket a kórházig, beszélt a pap, akkor elkísérték a katonai temetőbe, megint szólt a zene, és a pap megint beszélt.

A nagy halottakat gyűlölte. A nagy halottak dísztemetést kaptak, őket a Kerepesi temetőben vagy a Váci utcai Tiszti Kaszinó halljában ravatalozták. Köves Hermann táborszernagyot, a tizennégyes világháború hősét a Kerepesiben búcsúztatták. Két és fél órát tartott a ceremónia, Borbás Antal alesperes őrnagy napokig átkozta a szerencséjét.

Nagy Pál vezérezredes hadseregfőparancsnokot a Tiszti Kaszinóból temették. A szertartáson megjelent Horthy Miklós, és ezt Hábetler sokáig emlegette. A szobában hőség volt, hatalmas kandeláberek lobogtak. Taubinger Rezső főesperes ezredes erőtlenül beszélt, a főurak zsebkendővel itatózták a homlokukat. Hábetler egy lángoló kandeláber mellett állt. Arcán, homlokán ömlött a veríték, áztatta bajuszát, égette sze-

mét, de nem mert a zsebéhez nyúlni, félreérthető mozdulatot tenni a sok detektív előtt. Keze fejével megtörölni homlokát, háromlépésnyire a kormányzótól, igen röstellte volna.

Másfél órával később boldogan tántorgott az utcán. A Rákóczi úton vonultak végig, díszruhás rendőrök vezették a menetet, katonai díszszázad kísérte az ágyútalpas koporsót, hatalmas fúvószenekar lassú gyászindulót játszott, Fricsay Richárd vezényletével. A Kerepesi temetőben díszsortűz dörgött, kellemes szél fújt. Hábetler jól érezte magát, a csontját ropogtatta. Aztán lesegítette Taubinger Rezsőről a fekete ruhát, és elvitte gyalog a Veres Pálné utcába.

Olyan napokon, amikor az ezredparancs nem adott munkát, a lelkészek a közeli Curia utcában, a Kis Rabló vendéglőben fehér abrosznál ették a paprikást, pihentek, söröztek. Hábetler óránként ellenőrizte őket, s ha valamelyiknél magas volt a légkör, konflist hozott és hazaszállította.

Szabó Gábor főlelkész százados kellemes ember volt, nevetgélt, énekelt, karjába ölelte Hábetler Jánost, Taubinger Rezső főesperes ezredes engedetlenkedett, civakodott, a pokolba küldte őt, sőt egy alkalommal csúnyán megkarmolta a kocsiban az orrát. Még otthon is dulakodott, alig tudták a méltóságos asszonnyal lefektetni. A kedves, idős úriasszony igen szé-

gyellte magát, engeszteléskent szobabútort ajándékozott a padlásról Hábetler Jánosnak.

– Vigye el, kedves – mondta szelíden. – Inkább magának adom, mint pár fillérért a handlénak.

Másnap, amikor lepakolták a két szekrényt, két ágyat, két éjjeliszekrényt és az asztalt a kocsiról, mindenki őket bámulta a barakk előtt.

Pék Mária néhány hete a Pannónia Export-Import R. T.-nél, a Színház utca 15. számú ház alagsorában dolgozott. Viselkedésével alaposan nyugtalanította Hábetlert. A vállalat 1921 tavaszán alakult, hogy a hadsereg teljes lóállományának a szénát, szalmát, zabot en gros beszerezze, ellátását biztosítsa. Vezérigazgatója Balikovics Móricz ezredes volt. Gyönyörűen felszerelt hintóval – kerékráfján gumi, a lovak patáján gumipatkó – hangtalanul közlekedett a macskaköves utcákon, és ez ritkaságnak számított a fővárosban. Pék Mária zaboszsákot javított – darabonként négy fillérért –, és nagyon sok port nyelt. Közvetlen főnöke butácska zászlós volt. Pék Mária minden szombaton, az elszámolásnál, huszonöt-harminc zsákkal szemrebbenés nélkül becsapta.

Hábetler félt. Könyörögve kérte, ne csinálja, börtönt emlegetett, komor színekkel ecsetelte a bukást. De Pék Mária nem hallgatott rá. Őszig marakodtak, Hábetler nem bírta tovább. No-

vember közepén elment a Pannónia Export-Import R. T. Arany János utca 34. számú irodájába. A Vadász utcából volt a bejárat. Hábetler fölment a szőnyeggel borított lépcsőkön, és nagy tisztelettel megkérte vitéz Tasnády Imre százados cégvezetőt, dobja ki a feleségét, mert áldott állapotban van, s ő hiába beszél neki, hogy a poros munka igen káros az egészségére. Vitéz Tasnády Imre kifizette a két hét fölmondást, és másnap reggel kidobták Pék Máriát a munkájából.

1922. január negyedikén született ifjabb Hábetler János. Pék Mária könnyen szült. Délután öt órakor elküldte férjét a bábaasszonyhoz, hat órakor már ordított a gyerek a petróleumlámpa fényében. Ujján cérnaszál volt. Küvecsesné azt mondta, szabó lesz. Hét nappal később keresztelték a Deák téri evangélikus templomban. Este vendégeket hívtak, Pék Mária halat rántott, túrós csuszát készített, demizsonból itták a brügecsi bort. Hábetler becsípett, letérdelt Pék Mária elé, megcsókolta horgas ujjú, csúnya kezét. Pék Mária elpirult. – Vén bolond! – mondta, megsimogatta a fejét, és zavartan nevetett. Kalauz István keresztapa köszöntőt mondott, énekeltek, hajnalig itták a bort ifjabb Hábetler János egészségére.

Márciusban idősebb Hábetler János elhozta Gizikét Brügecsről. A kislánynak ótvaros volt

a feje, Pék Mária dühöngött, káromkodott, szidta anyósát, a replást, napokig nem tudták csillapítani. Júniusban ötszáz gyereket Hollandiába vittek, kéthónapos hizlalási akcióra. Pék Mária azt mondta, az ő gyerekét ne etesse idegen, míg ő a karját bírja. Gyakorlóruhát, fehérneműt mosott a tiszteknek, egy katona hordta a csomagokat a Citadellából. Szombaton a Szép utcában, dr. Mátyás Vilmos édesanyjánál takarított. A százados már nem volt Pesten, a kőszegi kadétiskolába helyezték tanárnak.

Délután Hábetler karjára vette Gizikét, Pék Mária tolta a kocsit, elmentek a Diószegi útra. A Ringer-szanatórium előtt leültek a fűre, bámulták a fák között járkáló, csodálatos betegeket. Legjobban a kibontott hajú öregasszonyt szerették. Tánclépésekkel járkált, csont-bőr karját szárnyként mozgatta, azt énekelte: „szép is vagyok, jó is vagyok, csak egy kicsit csalfa vagyok..." és kezdte újra elölről. Amikor Hábetler elunta magát, átsétáltak a szomszédos „Linum Tauszig Sámuel és Fiai" futballpályához. Egy alkalommal szerencséjük volt, a III. kerületi FC barátságos mérkőzést játszott, ekkor láthatták a híres Zsákot a kapuban. Esténként az ajtó elé ültek, előttük szaladt a kocsiút, nézegették a munkából érkező embereket, a sokszoknyás, copfos budaörsi sváb lányokat, akik a Karolina úton, a Linum-szövőgyárban

dolgoztak. Aztán hazajött a két szomszéd, Kalauz István és Küvecses Endre, Hábetler kihozta a kártyát, snapszliztak, az asszonyok beszélgettek, kiabáltak a gyerekekkel. Amikor a gyárak különféle hangon tíz órát jeleztek, mindenki ágyban volt.

1923 őszén megalakították a Budapesti Kelenföldi Dalárdát a Villányi út és Ábel Jenő út sarkán, a Christ-vendéglőben. Itt tartották a próbákat hetenként kétszer. Az elnök Christ Károly volt, alelnök Trafina Béla, titkár Küvecses Endre, pénztáros Kalauz István és Bugyi Gyula, szertáros Hábetler János, karvezető Kapi Gyula énektanár, templomi orgonista. Tavaszra hírük volt, Christ alig győzte írni a megrendeléseket. Részt vettek esküvőn, temetésen, és szerenádot adtak. A szerenádot csinálták a legszebben. Égő gyertyákkal megálltak a barakk ablakánál, érzéssel, halkan énekelték: „Óh, mi zeng az éjszakában, – Álmait mi űzi el? – Lombok között kismadárka – Szerelemről énekel..." Pénzt nem fogadtak el. Műsor után borral fizettek. A Christ-vendéglő asztalánál ilyenkor azt énekelték: „Emelem poharam a kedves társaságra! – Igyál, igyál, az Isten éltessen soká..." Hábetler nem ivott, Küvecses annál inkább. Ha berúgott, összetört mindent, de ez ritkán fordult elő, vigyáztak rá. Inkább csak kötözködött, főleg Hábetler Jánossal. Váltig azt mondta, sze-

relmes az ő feleségébe, azt tanácsolta, költözzenek össze.

– Te selyemfiú! – ordított. – Anna is téged bámul! Verjen meg benneteket az Isten!

Másnap kijózanodott, csöndesen, szomorúan bocsánatot kért.

Választékos műsoruk volt. A ravatalnál azt énekelték: „Mért oly bús e sereg? – Orcáiról a pír elköltözött…" A sírnál: „Ő nincs a földön már…"

1924 júniusában a szép Anna fiút szült. Küvecses akaratára, heves vita, sírás, könyörgés után református templomban keresztelték. Pék Mária volt a keresztanya. Halat rántott, túrós csuszát készített, Küvecses öt liter bort hozott, megitták.

Ezen a nyáron kis földszintes házban Piusz Otthon néven megnyitották a katolikus óvodát. Az apácák ott jártak a barakk előtt, tüntetően nem fogadták Anna köszönését. Anna hivő katolikus volt, Mária-lány, zárdában nevelkedett. Sírva panaszkodott Pék Máriának, hogy Orsolya főnővér soha nem veti rá a szemét az ő gyerekére. Pék Máriát is bántotta az eset. Egy alkalommal elvette tőle a babakocsit, és az út közepére tolta.

– Kedvesnővér – kérdezte –, miért nem nézi meg az én keresztfiamat?

– Azért – felelte hidegen a főnővér –, mert

ha már az anyja református emberhez ment feleségül, legalább azzal tette volna jóvá bűnét hogy katolikus keresztmamát hív.

Pék Máriát elöntötte a düh.

– De a hétszentséges úristenit, kedvesnővér – mondta –, annak a katolikus nőnek nem ég el a lelke, ha református ember keresi neki a kenyerét?

Másnap a rendőrségre hívták. A fogalmazó figyelmeztette, ne használjon drasztikus hangot az apácákkal, és nevetve hazaküldte. Hábetler János betege volt az eseménynek, igen szégyellte magát, szépen kérte feleségét, fogja a száját, ne vadítsa őt, mert egyszer elfogy a türelme, akkor pedig baj lesz. Ezt elmondta napjában tízszer is.

Augusztusban Pék Mária megszülte harmadik gyerekét, gyönge, vértelen fiút, a bábaasszony nem jósolt számára hosszú életet. S igaza volt, Hábetler István nyolc hónappal később, gyötrelmes agónia után, örökre elköltözött. Utolsó hajnalán megérkezett Brügecsről Hábetler János nevelőanyja, megnézte a haldoklót, azt mondta, ássák el a gyerek ruháját. Pék Mária azonnal gödröt ásott az ajtó előtt, bedobálta a kicsiny ruhákat, de ez már nem segített. Farkasréten temették el. A sírnál Szabó Gábor evang. főlelkész százados beszélt, és a dalárda elénekelte: „Ő nincs a földön már…"

Pék Mária szeméből patakokban folyt a könny, később anyósa rászólt: ne sírjon, mert elárasztja vízzel a koporsót. Akkor Pék Mária megtörölte szemét, és hazagyalogoltak.

A következő év szeptemberében dr. Mátyás Vilmost Athénbe küldték katonai attasénak, édesanyja büszkén mesélte Pék Máriának a szombati takarításnál. Októberben leváltották Taubinger Rezső evang. főesperes ezredest, Szolnokra helyezték, mert a Budakeszi Tiszti Szanatóriumban kétszer elejtette a zsoltároskönyvet, összevissza beszélt, hangosan böfögött, és állandóan bocsánatot kért az uraktól. Helyére Dani Balázs evang. főesperes ezredest nevezték ki. Hábetler kínos helyzetben ismerte meg őt: hivatalba lépésének első reggelén, pontosan nyolc órakor a polgári altiszt mélyen aludt az íróasztalnál. Dani Balázs fölébresztette. – Miféle jogon merészel aludni? – kérdezte szigorúan. Hábetler sápadtan bocsánatot kért. – Főesperes ezredes úr – mondta –, én minden éjjel egy órakor a Nagyvásártelepen, Hunyorgó József kereskedőnél trógerolok, mert a családomnak szüksége van rá. – Dani Balázs gondolkozott. Majd kijelentette: nemes viselkedés. – Igen – mondta komoly hangon –, magának szép lelke van. – És egy pengőt adott ajándékba.

Cukrot vett a két gyereknek, Pék Máriának három deci bort, leült a mosóteknőhöz, beszélt

az asszonynak Dani Balázs jóságáról, később elsétáltak bámészkodni a Ringer-szanatórium dróthálós kerítéséhez.

– Hűvös van már – mondta az altiszt. – Nemsokára jön az esős idő, havazás lesz, akkor pedig ezeket az embereket bezárják a szobákba, és bizony tavaszig nem is láthatjuk őket.

Ezen a télen sok hó esett, Hábetler délutánonként nem győzte lapátolni az ajtó előtt. Január végén meglátogatta őket Hábetler János nevelőanyja, néhány hétig náluk maradt. Esténként ölébe vette Gizikét, elfújták a lámpát, és a kályhatűz fényénél fantasztikus meséket mesélt neki a garabonciás diákról, a váltott gyermekről, a huszárról, aki meghalt és visszajött kedveséért, beszólt az ablakon: „Szépen süt a holdvilág, – Félsz-e tőlem, gyöngyvirág?" Aztán Pék Mária ágyba parancsolt mindenkit, hallgatták a szél tombolását.

1926. május nyolcadikán kislányuk született, Hajnalkának keresztelték. A Budapesti Kelenföldi Dalárda kórust tanult, azt énekelték: „Magasan repül a daru, szépen szól, – Haragszik a kisangyalom, mert nem szól..." A Soproni Országos Dalosversenyre készültek. A nyár közepén, hétköznapi kora délelőtt mezítlábas, fiatal cigány nő járt ajtóról ajtóra, jövendőt mondott néhány fillérért. Pék Máriához is bement, körülnézett a szobában, megtetszett neki az asztal

közepén egy kicsiny csipketerítő. Megvillantotta egészséges fogsorát, és ajándékba kérte. Pék Mária nevetett. – De sok eszed van! – mondta. A cigány nő közelebb lépett. – Nem akarom ingyen – mondta halkan, hogy a szomszédban ne hallják. – Nagy dolgot mondok érte, halálos igazat, ha van bátorságod, mutasd meg a tenyered. – Akkor Pék Mária kinyitotta horgas ujjú kezét, és a cigány nő így szólt: – Nem messze tőled lakik egy fekete asszony, babonás szemét kivetette férjedre, és el fogja csábítani...

Pék Mária ököllel kergette ki a lakásból.

Ebben az esztendőben, esti kártyapartinál, izgalmas gyilkosságról vitáztak az emberek, végül is Hábetler Jánostól kértek alapos, hivatalos felvilágosítást. Az altiszt készségesen fölgyűrte ingujját, cigarettára gyújtott, és minden póz nélkül, szó szerint elmondta:

– Léderer Gusztáv felesége igen szoros barátságban volt a Kodelka nevű gazdag hentesmesterrel. Valószínű, hogy még szerelmi ábránd is kialakult közöttük. A hentesmester bármely időszakban elmehetett az asszony lakására, és ezt a férje, a százados, elnézte, és tudott róla, hogy az asszonynak szerelmi viszonya van vele. Egy napon, amikor valószínű, hogy a hentesmesternél igen sok pénz volt, a százados és felesége meggyilkolták Kodelkát, és hogy a holttestet eltüntessék, földarabolták, és bőröndökbe, kosa-

rakba rakták, és a Margit-híd közelében kosarastól a Dunába dobták, majd a víz feldobta, és kifogták. Mivel a hentesmester eltűnt, keresték, és így jöttek rá, és abból is, hogy sokat látták őket egymás társaságában. Rájöttek egy olyan bűntényre, amelyet egy hatósági főember követett el a feleségével, és ezt nemcsak elnézte, de ő maga is cselekedte, mivel őt is megszédítette a pénz.

– Nem így van – mondta Küvecses. – Léderer Gusztávnak volt viszonya a hentes feleségével. És ez nem mindegy, mert ők voltak a gyilkosok. Te pedig egészen másként meséled.

Hábetler elismerte ennek a lehetőségét, azonban egyet bizonyosan tudott, holnap éjszaka együtt lesz a siralomházban Léderer Gusztávval, mert az ezredparancs Szabó Gábor evang. főlelkész századossal őt jelölte ki. Kalauz kijelentette: szívesen megnézné, hogyan viselkedik egy halálraítélt az utolsó éjszakán. Hábetler azt felelte: előre semmit nem lehet tudni. Mindenki másként viselkedik.

– Nem félsz? – kérdezte Küvecses Anna.

– Nem félek – mondta Hábetler. – Semmi okom rá.

– Az álmoktól – mondta az asszony. – A veszedelmes álmok megbolondíthatnak akárkit.

És párnás kezével keresztet vetett.

Bizony sok fáradságuk volt Léderer Gusztávval.

Este nyolc órakor mentek be a Margit körúti fogház kapuján. A parancsnoki szobában Szabó Gábor evang. főlelkész százados magára húzta a papi öltözéket, ittak egy kupica pálinkát, törzsőrmester vezette őket a frissen meszelt zárkába, amelyet siralomháznak neveztek. Léderer Gusztáv rangjelzésektől megfosztott egyenruhában, mosolyogva jött eléjük, kezet szorított Szabó Gáborral, azt mondta: – Vártam önt.

Éjfélig rendesen viselkedett. Őszintén bánta bűnét, korholta, gyötörte magát, Szabó Gábor segítségével buzgón imádkozott. Kilenc órakor hideg sültet, kistányéron diós kiflit és pohár bort hoztak. Elnézést kért, kezet mosott a lavórban, leült az asztalhoz, nyugodtan, szótlanul evett. Majd elkérte a Bibliát. Éjféltájt félni kezdett. Szeme zavaros, idegen fényt kapott, arcán kétoldalt valami ideg rángani kezdett, kocogott a foga. Ekkor Szabó Gábor megkereste tekintetével Hábetler Jánost, az altiszt bólintott, előlépett a sarokból, és szelíden, halkan, nagyon szépen énekelni kezdte: „Mint a szép híves patakra, – A szarvas kívánkozik, – Lelkem úgy óhajt Uramra, – És Hozzá fohászkodik. – Tehozzád én Istenem, – Szomjúhozik én lelkem, – Vajon színed eleibe – Mikor jutok élő Isten."

A zsoltár ellenkező hatást okozott, mint amit a főlelkész remélt. A csendőr százados megvadult. Átkozta az Eget, felborította az asztalt, a

széket a falhoz vágta, hogy darabokra törött. Szabó Gábor és Hábetler János kiszaladtak a folyosóra. Két foglár leteperte az őrjöngőt, kezét-lábát megbilincselték. Néhány perccel később megérkezett a fogház parancsnoka. Léderer Gábor elcsigázott tekintettel bocsánatot kért. Szavát adta, a hátralevő órákban katonatiszthez méltóan viselkedik. Levették bilincseit, hanyatt feküdt a vaságyon. Szabó Gábor lassú, álmosító hangon a Bibliát olvasta. Léderer Gusztáv virradatig nem szólt. Akkor azt mondta: talán a Kormányzó Úr Őfőméltósága kegyelmet ad. Szabó Gábor így válaszolt: – Mindannyian Isten kezében vagyunk.

Reggel öt órakor Szabó Gusztáv és Hábetler János elment a parancsnoki szobába. Hábetler kinyitotta a faládát, szappant, törülközőt adott Szabó Gábornak, lekefélte ruháját, cipőjét. Aztán ő is megmosta arcát, megfésülködött, lekefélte sötétkék egyenruháját, fekete, aranygombos csákóját. Háromnegyed hatkor visszamentek Léderer Gusztávhoz.

A felvezető osztag pontosan hat órakor érkezett, sorakozott a zárka előtt. Nyolc fogházőr között vezették Léderer Gusztávot az udvarra, előttük kivont karddal fogházőr tiszt ment. A bitófával szemben állt a törvényszék asztala. Hadbíró ezredes olvasta a vádat, bejelentette, a Kormányzó Úr Őfőméltósága elutasította a ke-

gyelmi kérvényt, fölszólította az ítélet-végrehajtót, teljesítse kötelességét. Ekkor Léderer Gusztáv fölemelte karját. – Méltóságos elnök úr! – kiáltotta, de szavát már nem hallotta senki a kürtök harsogásától. Amikor fölakasztották, elhallgattak a kürtök, csönd lett. Az ezredorvos két ízben megvizsgálta, majd jelentette: a halál bekövetkezett. Szabó Gábor hangosan imádkozott a lelki üdvéért, a bírák lehajtott fővel, mozdulatlanul hallgatták. Másnap délután két órakor fölravatalozták a Gyáli úti katonai kórházban. Szabó Gábor mondott imát, négy katona, a főlelkész és Hábetler János kísérték a koporsót a kapuig. Onnan már egyedül vitték lovas kocsin a rákoskeresztúri temetőbe.

Gizike a Váli úti iskolába járt, minden reggel és délben félórát gyalogolt a Horthy Miklós úton. Példás magaviseletű kislány volt, nehézfejű, a bukástól Pék Mária pofonjai mentették meg. Nyolcadik születésnapján, 1928. január huszadikán Pék Mária madártejes, kalácsos uzsonnát készített, meghívták a szomszéd gyerekeket. Hábetler harmonikás lampionnal díszítette a szobát, és az ajándékot, vadonatúj magas szárú cipőt, az asztal közepére helyezte. Dél körül kegyetlen hóvihar támadt. Gizike elindult az iskolából, de a viharos szélben csak a Fadrusz utcáig jutott el. Hábetler egy kocsma előtt talált rá, két kis társával egymásba kapaszkodva sír-

tak. Éjszaka belázasodott. Félrebeszélt, szája kirepedt, sötétbronz haja, amit apjától örökölt, ázott a verítékben. Pék Mária sikoltozott.

– Ez is meghal! Jézusúristen! – kiabálta.

Hábetler rohant a bábaasszonyért, kabát nélkül bukdácsolt a méteres hóban. A bábaasszony forró vízzel lemosta a gyereket, ledörgölte szárazra, langyos zsírral megkente a hátát, mellét, nyakig bebugyolálta, megitatta rumos teával. Gizikének három nap múlva kutya baja sem volt. A füle halkan zúgott néha, de ez sem volt kellemetlen érzés. Együtt lesték Janival, Hajnalkával apjukat, elé futottak, hógolyóval dobálták, belenyúltak zsebébe, és mindig találtak cukorkát. Hábetler néha magával vitte feleségét a Christ-vendéglőbe. A szőke, apró termetű aszszony megivott egy fél liter bort, s ha a férfiak sanda bókokat, célzásokat súgtak neki, megmondta Hábetler Jánosnak.

Február végén dr. Mátyás Vilmos hazaérkezett Görögországból, a Ludovika Akadémiára helyezték tanárnak. Édesanyjával a Fogarasi út 114. számú házba költözött, négyszobás, napfényes lakásba. Pék Mária kitakarította az új otthont, Hábetler rendezte, tologatta a bútorokat, a mázsás citromfát. Este a búcsúzásnál dr. Mátyás Vilmos megköszönte a segítséget, hatszögletes követ ajándékozott nekik, amire Athén színes látképét ragasztották.

Tavasszal kiültek az ajtó elé. A férfiak kártyáztak, az asszonyok beszélgettek, a fiúkat nézték, nagyokat nevettek. A fiúk botokkal lesték a copfos budaörsi sváb lányokat. Amikor kijöttek a Linumból, hátuk mögé kerültek, földobták a szoknyát nyakukig, és fürge lábakkal menekültek. Máskor a fiúk elmentek kavicsokkal dobálni Kohner Sárát. Kohner Sára öreg volt, nagyon csúnya, két szemfoga kilógott a száján, sokan azt beszélték, őszi ünnepen keresztény gyerek vérét issza. Föl is ásták szobája körül a földet, de nem találtak semmit. Egyszer, lámpaoltás után, Gizike nyugtalanul megkérdezte, mért issza meg a keresztény gyerekek vérét. Pék Mária azt felelte, ne beszéljen oktalanságot, Kohner Sára az ínségkonyha levesét issza. Júniusban valaki fejen találta, órákig feküdt véresen, holtan a Karolina út sarkán. Az emberek lázasan tárgyalták a szenzációt, este a konyhában a kis Jani azt mondta, kész a vén zsidó! Pék Mária pofon csapta, megpofozta Hajnalkát és Gizikét, elve volt, ha mind megveri, nem nevetik egymást.

Ezen a nyáron, augusztusi délután Hajnalka váratlanul merevgörcsöt kapott. Teste kifeszült, csöpp szája kifehéredett, szeme fönnakadt, mint aki halni készül. A bábaasszony azt mondta, fogfrász, vigyék el a Mária utcai rendelőbe, ott majd kap egy injekciót. Úgy történt. Az orvos

megvizsgálta, injekciót adott, azt mondta, három nap múlva hozzák el megint a gyereket. Az Üllői út sarkán Pék Mária megállt, horgas ujjával félrehúzta Hajnalka arcán a takarót.

– Meghalt – mondta.

Aztán betakarta őt, és fölszálltak a villamos tornácára. Az emberek a hosszú úton egyre csak kérdezték, mi baj történt? Pék Mária magához ölelte a gyereket, lassan ringatta, azt felelte, beteg, nagyon beteg. Hábetler bólintott, és folyt a könnye.

Pék Mária két, életben maradt gyermekével minden reggel elindult Farkasrétre. Jani rovarokat gyűjtött, lepkét, békát kergetett, Gizike játszott a síroknál, bámulta a hantokat. Ott is ebédeltek. Délután értük jött Hábetler. Hazafelé már világítottak a szentjánosbogarak.

Ősszel Pék Mária ült a konyhában, összefüggéstelenül beszélt, s ha Jani zsíros kenyeret követelt, nem értette. Gizike állt az ajtónál, nézte az esőt, hullt a könnye, ha megkérdezték, miért sír, azt felelte, sajnálja a halottakat a temetőben meg azokat, akiknek nincsen lakásuk. Közös ágyban aludt öccsével. Jani a falnál, Gizike a szoba felé. Egy éjszaka csontvázat látott, s ezután minden éjjel. Nyitott szemmel nézte, nem volt ereje becsukni. Hol a szekrénynél látta, hol a szülők ágyánál. Kezében kasza volt, máskor kereszt vagy alma. Látomásáról nem beszélt

senkinek, csak tudták, hogy fél, este nem lehetett elküldeni. Karácsonykor megérkezett a nagymama Brügecsről. Gizike az ölébe bújt, mindent elmondott neki. Az öregasszony megsimogatta rövid, mélybronz haját, úgy mondta, azt jelenti, nagyon sokáig fog élni. Ezen az éjszakán nem jött el a csontváz, soha többé nem látta.

Pék Mária nem akart elmenni a katonai rendelőbe. A Karolina úton egy tetőfedőmester orvos fia ingyen gyógyította a barakklakókat, éjnek idején is elment hozzájuk. Küvecses Endre hívta el Pék Máriához. A fiatal orvos négy héten keresztül arzén- és inzulininjekciókat adott a csont-bőr asszonynak, aztán Pék Mária visszaállt a teknőhöz.

1930. június negyedikén délután fél hatkor elment Weisz Ignác boltjába piros szalagot venni, hat órakor egészséges kislányt szült. A szép Küvecses Annát kérték keresztanyának, Hábetler kívánságára az Eszter nevet kapta. Két évvel később, augusztus huszonötödikén még egy kislányuk született, Hajnalka. Gizike sírt, azt kiabálta, minek születünk folyton. Hábetler alig tudta kivenni Pék Mária kezéből.

1933 áprilisának végén – Dani Balázs evang. főesperes ezredes kívánságára – a Protestáns Tábori Lelkészi Hivatal Honvéd Körletparancsnokságáról elküldték Hábetler Jánost. Dani Ba-

lázs beszélt az altiszttel. Megköszönte példás szorgalmát, megmondta, két hely közül választhat, elmehet az Országos Katonai Testnevelési Gondnoksághoz vagy a Ludovika Akadémiára. Két nap gondolkozási időt adott. – Nézze, Hábetler – magyarázta –, a püspök úr idősebb evangélikus embert ajánlott a figyelmünkbe, öt gyermeke van. Maga fiatal, erős, egészséges, minden munkát el tud végezni.

1933. május elsején a Ludovika Akadémiára helyezték udvarsöprögetőnek. Egy szolgálatvezető alhadnagy elmagyarázta, hogy a növendékeket AKS úrnak kell szólítani, a tiszteket rangjuk szerint. Kinevezett állami altiszt volt, új beosztását szégyellte, elment dr. Mátyás Vilmos alezredes tanárhoz, elpanaszolta bánatát. Tíz nappal később a Térképészetre került. Parancsnoka rosszindulatú, csontvékony, szemüveges alezredes, Kogutowitz Sándor tereptanvezető tanár lett, szenvedélyes bélyeggyűjtő. Hábetler Jánost minden vasárnap berendelte bélyeget áztatni. Pünkösdkor konfirmált Gizike, Hábetler engedélyt kért az ünnep megtartására. Kogutowitz azt mondta, a pápa eltörölte ezt az ünnepet. Hábetler elsápadt, lehajtotta fejét. – Én nem vagyok pápista – mondta csöndesen. És otthon maradt. Kogutowitz nem engedte vissza őt. Ekkor két hétig az Akadémia parancsnoka, vitéz Jány Gusztáv ezredes irodáján volt kézbesí-

tő, majd a múzeumba helyezték, múzeumőrhelyettesnek.

Esti kártyapartinál így beszélt:

– A Ludovika Akadémia Múzeum csodálni való irredenta emlékeket és egyéb muzeális értékeket őriz. Már a lépcsőházban hatalmas olajfestmény, Bacs Árpád munkája látható, és a magyarok nagy győzelmét ábrázolja az Uzsokiszorosnál a cári hadsereg felett. A teremben megint hatalmas festmény, körülbelül 5 × 8 méteres, ábrázolja a Ludovika Akadémia zászlóavatását, melyen az akkori uralkodó, Első Ferenc József, a királyi család és a főnemesek láthatók. Alatta pedig, márványemelvényen, az Első Magyar Lovassági Hadtest parancsnokának, Hajneberg altábornagynak kicsinyített lovas szobra. Ezenkívül üvegszekrényben látható Kossuth magyarul írott levele, a tizenhárom aradi vértanú közül Leiningennek kivégzése előestéjén feleségéhez írott levele, a Habsburgház különféle emlékei. Aranyozott kalapács, mellyel az uralkodó az Akadémia zászlójába a szöget verte, a főnemesek ezüstkalapácsa. Külön szekrényben van az Akadémia családfája, amely száz éven át a mindenkori parancsnokok nevét tartalmazza. Nálunk minden fölavatott hadnagy kap egy darab arany pecsétgyűrűt, LA van belevésve, ebből is őrzök egy példányt. Mivel az AKS-i öltözet az idők folyamán változott,

természetesen minden öltönyből egy darabot őrizünk, kis szekrényben, igen helyes bábukon. Ezenkívül nálunk van egy herceg kardja és öve, de ennek a hercegnek a nevét sajnos nem tudom megmondani.

Parancsnoka – vitéz Rózsás József alezredes, történelem- és némettanár, a Ludovika Akadémia Évkönyv főszerkesztője – kedélyes, hiú, a lehetetlenségig garasos ember volt. Egy alkalommal a lábán levő cúgos cipőre mutatott.

– Neked ajándékozom – mondta Hábetler Jánosnak.

Az altiszt várt, nagyon sokáig várt, végül is így szólt:

– Alezredes úr, alázatosan jelentem, azt tetszett mondani, hogy ezt a cipőt nekem tetszik adni.

Vitéz Rózsás azt felelte:

– Majd, barátom, most a cipőt még használom.

Reprezentáns célokra magával vitte Hábetlert. Megparancsolta, sötétkék egyenruhában, fekete, aranygombos csákóban jelentkezzék Hengermalom utcai lakásán. Elkísértette magát a Kelenföldi pályaudvarra, a restiben egy sóskiflit és egy pohár sört rendelt. A kiflit eltörte, a sörnek is megitta felét, a maradékot odaadta az altisztnek.

Vitéz Rózsás József verseket írt, néhány kö-

zülük a budapesti lapokban is megjelent. Legkedvesebb és talán legszebb versét egy folyóirat közölte. Így szólt:

Vagyunk még...

Kik nézzük mélán felhők járását
s a csillagokkal elbeszélgetünk,
ködlő éjeken földre hajolva
halljuk harchozó Jövő dobaját.
– jaj, mi lesz velünk?

Mert szerteszórva bánatbujdosók,
vadonban járunk, nádasban hálunk,
patak vizébe hullnak könnyeink,
s máglyákat gyújtunk korhadó fákból
– ki az úr nálunk?

Ki az úr s Isten? Kell-é áldozat?
Hajrás rohamra kellünk-é mi még,
igazságtévő förgeteg-hadra?
Vagy – félreállva önvesztő daccal
várjuk: jön a Vég?

Nem s ne! Vagyunk még magyar magyarok,
kiknek sok már a vajha, jaj ha!
Ma még sírunk, mert – nem üthetünk,
de jön a Holnap, s felzúg szent dalunk,
új Rája, Rajta!

Egy kora őszi délelőtt unatkozott, behívatta Hábetlert a parancsnoki szobába.

– Tudsz te mesélni? – kérdezte.

Hábetler gondolkozott valameddig, azt felelte, megpróbálná.

Ezt mondta:

– Amikor még legény voltam, és leányokhoz jártam, egy nagy erdőn kellett elhaladnom. Ahogy megyek az erdőben, hallom ám, hogy fenn az ágak között egy egész cigánybanda játszotta azt, hogy: „Amikor én legény voltam, és a leányokhoz el-eljártam..." Felfogtam a bunkósbotomat, olyanformán, mintha az puska lett volna, és azt kiáltottam: pukk! Erre az egész banda leesett a fáról, csak a cimbalmos maradt fenn.

– Mért maradt a cimbalmos a fa tetején? – kérdezte vitéz Rózsás József.

Hábetler így válaszolt:

– Azért, alezredes úr, alázatosan jelentem, mert akkorára felébredtem.

Két nap szabadságot kapott.

Egy éjszaka Küvecses bezörgetett Hábetlerék ablakán, elmondta az unalomig ismert szöveget, verekedni akart. Hábetler álmosan kibújt az ágyból, kiment az ajtóhoz, csitította, kérte a részeg cipészt, ne kiabáljon, felesleges ez a haszontalan lárma, de a cipész harciaskodott, kezével ökölvívó mozdulatokat csinált. Hülye lát-

vány volt a holdsütésben. Végül is Pék Mária megunta a cirkuszt, és kihajolt az ablakon.

– Micsoda dolog ez? – mondta. – Megittál egy liter bort, beszélsz összevissza, föllármázod a környéket, holnap kijózanodsz, akkor meg bocsánatot kérsz. Eredj innen a fenébe!

Küvecses tanácstalanul leengedte a karját, gondolkozott, aztán odament az ablakhoz.

– Komaasszony! Tegnap a Sashegyen sétáltak...

– Nem látta azt senki – szólt csöndesen Pék Mária.

Néhány pillanatig nézték egymást.

– Bocsánatot kérek – mondta nagyon komolyan, és hazament. Később hallani lehetett, hogy veri a feleségét.

Ifjabb Hábetler János egészséges, izmos gyerek volt, fékezhetetlen természetével gyakran okozott bajt a szülőknek. A Váli úton már az első elemiben példátlan botrányt csinált, mert júniusban, vizsgák előtt a tanítónő valamiért pofon ütötte. Elkezdte csikorgatni a fogát, öklével gyomron csapta az asszonyt, olyan szerencsétlenül, hogy a tanítónő meggörnyedt a tábla előtt és hányt. Az altiszt sápadt volt a szégyentől, nem tudott vacsorázni, kijelentette: inkább felakasztja magát, de gyilkost nem nevel a családban. Pék Mária szidta a tanítónőt. – Ne üsse a gyereket, aki nem eteti! – kiabálta. És ököllel,

fakanállal verte a fiát. Szeptemberben megnyílt a Lenke úti új, piros téglás iskola, itt járt még öt elemit, hasonló eredménnyel, mint a nővére.

Egyetlen szenvedélye volt, a futball. Ha tavasszal, nyáron, ősz utóján a család sétálni ment a Ringer-szanatórium dróthálós kerítéséhez, nem volt türelme bámészkodni. Az altiszt hiába mutogatta az új szerzeményeket: az elegáns, szalmakalapos, lüszterruhás férfit, aki elképzelt telefont tartott a kezében, és izgatott hangon folyton azt kiabálta: „Halló, halló! Afrikában feltalálták a kenyérfát! Ezer vagon tételben kapható!" Vagy a kékruhás hölgyet, aki a kerítéshez szorította szép arcát, kacsintott, kérte, lopják el őt. A fiút sem ezek, sem mások nem érdekelték.

– Menjenek a jó francba! Rántott húst zabálnak, uborkasalátával, nekem ne játsszák a bolondot!

És dühösen gúnyolta, szidalmazta őket, feléjük köpött, míg Pék Mária el nem kergette.

Akkor elment a szomszédos Linum Tauszig Sámuel és Fiai-futballpályára. Mindegy volt, melyik csapat győz, csillogó szemmel nézte a mérkőzéseket, tárgyilagosan, higgadtan és szakértelemmel vitázott. De ha a Budai II játszott, elveszítette józan eszét, nem bírt magával, a leghalványabb bírálatot személyes sértésnek vette, nemegyszer öklét használta. Ő is futballo-

zott, nagy akarással, kevés tehetséggel rúgta a rongylabdát. Néha elkóborolt, ibolyát, kökörcsint szedett a Sashegyen, Kamaraerdőn, szégyenkező vigyorral odaadta az anyjának.

Szörmnek minden vasárnap ebédet vitt itthonról. Szörm nagy szakállt viselt, fehér tengerészsapkát, leültek a Karolina út mögött, a homokos grundon, és tengeri viharokról, háborúkról beszélgettek. Szörm azt mondta, nincsen túlvilág, a halak megeszik az embert, és kész! A Gergely-naptárt nevetséges bolondságnak tartotta, a névnapokra semmi szükség. Kartonpapírból készített egy hétnapos naptárt, mely a következőképpen szólt: Hétfő: lekváros tészta. Kedd: sárgaborsó. Szerda: (böjtös) gríz. Csütörtök: sárgaborsó. Péntek: (böjtös) gríz. Szombat: lógulyás. Vasárnap: (Hábetler Jani) csupa jó!

Szörm néha parázs botrányt rendezett az ínségkonyha előtt, nem akart sorba állni, dupla porciót követelt. Meztelen lábával toporzékolt, azt kiabálta:

– Hiába akadékoskodtok velem, ti koldusok! Én mentettem meg vitéz Horthy Miklós életét a Navarrán! Viharban, füstben, nagy háborúban!

Az emberek nevettek, ilyenkor Szörm sírni kezdett, csúnya szavakkal sértegette a hálátlan kormányzót. Apró pihékben hullt a hó, amikor egy kerékpáros rendőr elvitte. Az emberek saj-

nálták őt, szótlanul nézték, míg az ínségkonyha mögött, a Bocskai út sarkán eltűnt a szemük elől. Este, mosakodás után a konyhában Gizike azt mondta:

– Most becsukják az öreget a Ringerbe, és nem fog fázni többé.

Jani sárgás szemével ránézett.

– Barom! A toloncházba csukják! A keserves, mocskos úristenit!

Olyan hangosan csikorgatta fogát, hogy az altiszt idegesen betapasztotta mind a két fülét.

Küvecses Anna még két fiút szült, feketéket, mint a holló, és 1935 őszén egy kislányt, aki két héttel később meghalt. Nehezen éltek, a cipész elég gyakran kérte Pék Máriát, hogy vásároljon számukra élelmiszert, mert az állami altiszt feleségének korlátlan hitele volt Weisz Ignác boltjában. A férfiak esténként Hábetlerék szobájában snapszliztak, írták a bunkót, Pék Mária rumos teát, pirított, zsíros, fokhagymás kenyeret tett az asztalra. Karácsony másodnapján elmentek a Karolina útra, a tetőfedőmester orvos fiához, akit a dalárda tiszteletbeli tagnak választott, fölsorakoztak a szobában, és csöndes hangon, sok szívvel karácsonyi éneket énekeltek neki.

1936 tavaszán Küvecses Anna megkérte Hábetler Jánost, beszéljen a Ludovika Akadémiáról. Kint ültek a barakk előtt, alkonyodott, a Piusz Otthon felől párosával, lehajtott fővel

jöttek az apácák, a Linum Tauszig Sámuel és Fiai emeletes gyárépületén, a sokkockás ablakok mögött sárga fényben hajladoztak a lányok, az úton teherautó verte a port, színes dróttal átkötözött gyapjúbálákat vitt, klottnadrágos kölykök kaviccsal dobálták. Az altiszt gondosan papírba csomagolta a kártyát, rendezte gondolatait, és ezt mondta:

– A Ludovika Akadémia területe körülbelül negyvennégy kataszteri holdon fekszik, Orczy báró úr ajándékozta abból a célból, hogy az ország kiváló embereinek a gyerekei elsajátítsák a katonatiszti tudományt. Gyönyörűen gondozott parkjában élő szarvas, őz, rengeteg madár, páva, ezenkívül aranyhalas tavak, szobrokkal, vadkacsákkal és csónakázható nagy tó is van. Meg egy evangélikus meg egy katolikus templom. Minden év augusztus huszadikán van a hadnagyavatás, melyen a főemberek is megjelennek. Belépés természetesen meghívóval. Amikor az uralkodó megbízottja megjelenik, harsonák jelzik, és a Himnusz után következik az eskütétel. Ezt mondják: „Esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz és a legfelsőbb Hadúrhoz hű leszek, külső és belső ellenséggel nem szövetkezem, a magyar törvényekhez mindhalálig hű leszek. Isten engem úgy segéljen!" Ekkor kirántják a kardjukat, a magasba emelve, egymáshoz érintve csattogtatják, és teli

torokból ezt kiabálják: „A Hazáért mindhalálig!" És ez igen szép és megható. Ezután az évfolyam legjobbja mond ünnepi beszédet – úgy hallom, idén a két Gömbös fiú közül valamelyik, mert kiválóan eszes gyerekek –, majd díszebéd pohárköszöntőkkel.

– És aki megbukik? – kérdezte Anna. – Azzal mi történik?

– Nálunk senki sem bukik meg – felelte az altiszt. – A nagyon buták vidékre kerülnek géhás tisztnek.

– A te munkád micsoda? – kérdezte a cipész. – Ezt is mondd el, légy szíves. Vigyázol, hogy a katonatisztek ne lopják el a múzeumot?

Az altiszt hallgatott egy percig.

– Az én beosztásom józan életű embert követel – mondta. – Nem akarom, hogy dicsekvőnek gondoljatok, mert az ilyenfélét magam is elítélem, de én a keresetemet utolsó fillérig átadom a feleségemnek, pedig hajnalban trógerolok is, és csak jeles ünnepeken iszom meg a bort, akkor is módjával. És engem soha, de soha nem szédíthet meg csillogó-billogó érték, mert én a máséhoz nem nyúlok. Az én beosztásom józan gondolkozást követel, hogy megvilágítsam előttetek a dolgot, elmondok példaként egy esetet. Az alezredes úr elküldött egy másodosztályú altisztet a Keleti pályaudvarra, hogy két bőröndjét vigye el a Hengermalom utcába. Az

altiszt taxival vitte el, és a számlát benyújtotta. Az alezredes úr igen nagy haragra gerjedt, azt mondta, kommunista, és kihallgatásra rendelte. Amikor megkérdezték, hogyan merészelt taxit fogadni az alezredes úr pénzén, azzal védekezett, hogy a két bőrönd súlyos volt, nem tudta a villamosig elcipelni. No hát ez nem kifogás, mert ha a parancsot én kapom, teljességgel kizárt dolog, hogy a bőröndöket bármely erőfeszítés árán haza ne szállítsam. Ebből kivilágosodik, hogy az altiszt – nem állítom, hogy kommunista, mert nem volna igaz, de bizonyos, hogy – nem józan gondolkozású ember, és egészen természetes, hogy azonnali hatállyal leszerelték.

– Igen – mondta a cipész. Gúnyosan villanó szemét Hábetler Jánosra emelte.

– Késő van – szólalt meg Pék Mária. – Éppen ideje az alvásnak.

Egy-két percig hallgatták még a szövőszékek zaját, aztán aludni mentek.

A nyár végén Pék Mária minősíthetetlen módon, eszelős tekintettel támadt a férjére, szidalmazni kezdte őt Küvecses Anna miatt. Hétköznap délután történt, ketten voltak a szobában. A két kislány Brügecsen nyaralt, Jani a Nagyboldogasszony útjára ment, a Nap moziba, Gizike most is a Ringer-szanatóriumnál nézte a betegeket, szinte mozdulatlan figyelemmel,

órákon át. Hábetler sápadt volt. Megfordult a tükörtől, letette a borotvát az asztalra, csitítani próbálta az asszonyt. Kérlelte, térjen észhez, ne ordítson, ő csöndes, békés ember, nem szereti a botrányt, feltűnést, ő nem árt még a légynek sem, de ha egyszer megvadítják, abból igen nagy baj lesz. Azonban Pék Máriából ömlött a szó, replás gazembernek, hazugnak nevezte.

– Isten nevére, hallgass! – mondta Hábetler. – Inkább elmegyek, kimegyek a világból.

– Elmész? – nevetett Pék Mária. – Viszed a fekete ribancot?

Hábetler a tenyerére csavarta az asszony szőke haját, lerántotta a padlóra, és rugdalni kezdte.

– Hallod, mit csinál velem az uram? – sikított Pék Mária. – Miattad, te fekete kurva!

Föltápászkodott, átrohant Küvecses ajtajához, öklével betörte az üveget, úgy kiabálta átkait. Küvecses Anna hisztérikusan zokogott, azt mondta agyonszúrja magát, kirángatta a konyhafiókot, de csak fakanál került a kezébe.

Hábetler fölvette sötétkék egyenruháját, fejére tette fekete, aranygombos csákóját és elment. Két nap múlva hazajött, részeg volt, arca fáradt és borostás. Pék Mária lefektette őt, behúzta a függönyt az ablakon.

– Csöndesen – mondta a két gyereknek –, apátok beteg!

A barakktelepet 1936. október elsején kezdték bontani, tizennégy napot adtak a költözködésre. Az asszonyok sírtak, a férfiak csoportokba verődve tárgyalták a szerencsétlenséget. A rendőrök kettesével járkáltak a sikátorok között.

Hábetler is félt a magas lakbértől. A Vásártelep elköltözött a Kvassai útra, nagyon messzire, nem járhatott hajnalonként krumplit, gyümölcsöt hordani. Néhány álmatlan éjszaka után megkereste dr. Mátyás Vilmost. Az alezredes kitűnő tanácsot adott. Kihallgatáson mondja el nehéz helyzetét, kérje magát fölszolgálónak a tiszti étkezdébe, és engedjék meg, hogy a maradék ételt hazavigye a családjának. A Ludovika Akadémia új parancsnoka, vitéz Szombathelyi Ferenc ezredes engedélyezte. Amikor Pék Mária meghallotta a szerencsés hírt, nevetni kezdett.

– Megtömjük a bendőt! – kiáltotta. – Még habos tortát is zabálhatunk!

És horgas ujjú, csúnya kezével földhöz vágta a poharat.

Az utolsó estén még elmentek a Christ-vendéglőbe, énekeltek. Küvecses berúgott, mint a disznó. Öklét rázta, káromkodott, Székelyországot emlegette, majd leborult az olajos padlóra. Két tenyerébe temette arcát, és keservesen sírt.

Az új környéken számtalan kocsma volt, mind egyforma. A vendégek munka után betértek, fecsegtek, vitáztak, beleütötték az orrukat mindenbe.

A Hárfás mégis különbözött a többitől.

Nem a berendezés, a piszkos, tejüveges lámpa vagy a bor minősége volt más. A vendégek itt is fecsegtek, gondosan megvizsgálták, miért ivott gázt Sápadt Béla, hogyan nyert pénzt Híres István a lóversenyen, kitől állapotos Csele Juli. És csak akkor nyugodtak meg itt is, ha a kocsmáros gorombán fölszólította őket, hogy záróra van.

A Hárfás azért különbözött minden más kocsmától, mert ide járt Reich bácsi, a templomi énekes. Ha elhanyagolt ruhájában belépett az ajtón, a mogorva kocsmáros szemén jókedvű fény gyúlt, már készítette a heringet, ecetes hagymát, kimérte a fröccsöt.

Reich bácsi leszámolta a pénzt, piszkos ujjával szedegette, tépte a heringet, rakta fogatlan szájába. A második pohár után eltűnt arcáról a sápadt szín. Hátát a söntés pultjának támasztotta, szippantott olcsó szivarjából, és nagyképűen magyarázni kezdte, miért nem tévednek el a vándormadarak, milyen alakú Kleopátra fürdőkádja, hogyan találkozik a végtelenben két párhuzamos egyenes.

A kocsmáros így szólt:

– Megmondanád, ki lopta el a Nagyfuvaros utcai zsidótemplom perselyét?

Reich bácsi elpirult.

– Nem szép, hogy ilyent kérdezel tőlem.

– Nem szép? És a temetőben mit csinálsz?

A füstös helyiségben kitört a lárma.

– Úgy van! Arról beszélj! Te énekes!

Tágra nyitott szemmel nézte a kiabálókat. Majd haragosan így szólt:

– Miféle jogon gyanúsíthat bárki egy állampolgárt? Íme a pángermán konspiráció hatása! Engem ne gyanúsítsatok!... Igaz... néha megszólítom az embereket a temetőben... Én is adományoztam már...

Leült az asztalhoz, és sok bort ivott. Nagy hangon rendelt, fizetett mindenkinek, énekelt, megcsókolta Híres Istvánt, Csele Julinak meg azt mondta:

– Isten megvéd minket a sötétségben is!

A vendégek tapsoltak, nevettek, virágzott a Hárfásban a jókedv. Aztán Reich bácsi elfáradt, lehajtotta kopasz fejét az asztalra, horkolt záróráig.

Híres István cipelte haza, zörgette a vén koldus ajtaját a huzatos folyosón. Reich Kató álmosan, kócosan átvette a verítékszagú öreget, és lefektette a rozoga vaságyra.

A Hárfás vendégei azt mondták, Híres István szerelmes Reich Katóba. A kocsmáros beleszólt a vitába.

– Híres István az ölébe akarja ültetni a lányt. Más szándéka nincsen.

A vendégek nem csodálkoztak. Elismerték, minden férfi az ölébe venné a lányt a Nagyfuvaros utca környékén.

Reich Kató szép volt, megközelíthetetlen. És szerelmes ifjabb Hábetler Jánosba reménytelenül.

Ifjabb Hábetler János nem volt szép, nem különösebben értelmes. Konok fajta, indulatában fékezhetetlen. Öklével belecsapott akár a szoba falába is, ha megvadították, ilyenkor ordított, ahogy a torkán kifért.

A tavaszi ünnepek kezdetén, mikor a kevésbé vallásos hivő is ropogós pászkát eszik, és jegyet vált két pengőért a templomba, Reich Kató megkérte a fiút, vegye őt feleségül, hűséges asszonya lesz.

E házassági ajánlatnak nem volt semmi értelme, a felekezeti különbség kizárt minden lehetőséget. A nevezetes tavaszi napon ifjabb Hábetler János ezt elég világosan megmagyarázta.

Ezen a környéken nemcsak a kocsmák, a bérházak is egyformák. Többnyire háromemeletesek, minden emeleten közös vécé, előterükön nyikorgó lengőajtóval.

Ilyen bérház harmadik emeletén, szobakonyhás, utcai lakásban lakott a köztiszteletnek örvendő Hábetler család.

Jólelkű, tékozló emberek voltak. Dúsan terített asztaluknál mindennap csirkét, kacsát evett – felekezeti és rangkülönbség nélkül – a szomszéd és a rokon, a távoli ismerős vagy az arra járó koldus.

Lakásukat Sápadt Béla festette ki. A szobát – Pék Mária elgondolása szerint – elfelezték. Deszkából húztak falat, ablakot vágtak rá és keskeny ajtót. Az utcai részen állt Taubinger főesperes ajándék bútora. Két szekrény, asztal és két éjjeliszekrény között az ágyak. Egyiken a házaspár aludt, a másikon Jani. A deszkafal túlsó oldalán, egy díványon Hajnalka és Eszter, a padlóra terített szalmazsákon pedig Gizike. Itt állt még egy asztal, két szék, a henger alakú zománcozott tűzhely, Hábetler zöld katonaládája és a sarokban, polcon, paradicsomos-, befőttes-, lekváros-, uborkásüvegek, amik a két szekrény tetején már nem fértek el.

Gizike reggel négy órakor kelt, Újpest és Rákospalota határán, a Magyar Pamutiparban dolgozott mint porolólány, heti kilenc pengőért. Jani Angyalföldön, a Fémfeldolgozóban volt esztergályostanonc, a két kislány pedig a Csobánc utcai elemi iskolába járt. Otthon, a folyosón, Tündér Ilonát játszottak, babát vágtak ki, gyakran összevesztek, ilyenkor véresre karmolták egymás kezét. Pék Mária a konyhá-

ban mosott, Hábetler a Károly Laktanyából hordta a fehérneműt.

Tavasztól őszig, vasárnaponként a szomszédokkal, ismerősökkel kirándultak a Népligetbe. Pihentek a füvön, a gyerekek csavarogtak, hintáztak, nevettek Káposztás Zsuzsin, kikiáltón, lisztes arcú bohócon, és színes vattacukrot majszoltak.

Gizike szép lány volt. Szeme tiszta, világos, kékesszürke, sötét szempillákkal. Haja bronz, alakja karcsú, nagy, szép, körte alakú keblekkel. Szűk, gombos burettruhát viselt, amikor a hullámvasútnál, életében először, férfi megszólította. Fekete haja volt, fehér foga, választékosan öltözött, azt mondta, tisztviselő egy műszergyárban, bokszoló, elővett három kitüntetést és megmutatta. Alkonyat után, távolról, hazáig kísérte a Hábetler családot.

Két nap múlva Gizike meglátta őt az ablakból, tojáshéjszínű ruhát viselt, tűzpiros csokornyakkendőt, fel és alá járkált az utca másik oldalán, a szürke falú zsidótemplom előtt. Reich Katóval lement hozzá, sétáltak, beszélgettek, aztán Reich Kató elbúcsúzott, ők meg elmentek a Phőnix moziba, és a sötétben megcsókolták egymást.

A férfi szombaton délután cirkuszjegyet hozott. Gizike fölhívta a lakásba. Hábetler, Kalauz meg a cipész snapszliztak, Küvecses Anna teker-

te a gramofont, bömbölt a La kukaradzsa, Híres István Reich Katóval táncolt, Sápadt Béla futballmeccsről ordítozott, vitatkozott Janival, Csele Juli a szemétládán ült, csirkecombot evett, a két kislány a konyhaszekrény oldalában üres gyufásdobozokkal játszott. Pék Mária megkínálta a férfit egy pohár borral.

– Maga hány éves? – kérdezte.

– Huszonöt – felelte a férfi.

– Elmúlt maga már harminc is – mondta Pék Mária. – Vigyázz, lányom, a férfiaknak rókalelkük van.

Aztán elindultak a cirkuszba, a férfi egész úton a karján vitte Gizike borsózöld kabátját. Előadás után, a Városliget szélén, a lány szoknyája alá nyúlt, tapogatni kezdte. Gizike ellökte magától, és rohant a villamosig. Néhány alkalommal eljött még a férfi, moziba mentek, hazafelé csókolóztak minden kapu alatt. Végül is Pék Mária megpofozta Gizikét, és az udvarló rövid kísérletezés után örökre elmaradt. Akkor Gizike azt mondta Reich Katónak:

– Nagyon szeretek csókolózni.

Őszi este volt, Hábetlerék konyhája előtt, a folyosó rácsán támaszkodtak.

– Engem még nem csókoltak meg – mondta Reich Kató. – Előbb-utóbb feleségül megyek az öcsédhez, ő legyen az első, azt akarom.

– Ilyenre nem szabad gondolnod – szólt csöndesen Gizike.

– Ha akarja, kikeresztelkedem – mondta Reich Kató. – Apám sírna, de én elmegyek az evangélikus paphoz és kikeresztelkedem. Akkor megházasodhatunk, és kisfiút szülök neki, mert ő kisfiút szeretne mindenáron.

Gizike átölelte őt, és hallgattak sokáig.

A tél utóján lett szerelmes Gizike Szűcs Bélába, a Grauer Likőrgyár izmos, fiatal sofőrjébe. Orgoványi születésű volt, árva, a Homok utcában lakott, a nővérénél. Szűcs Béla szerette Hábetler Gizikét. A Kerepesi temetőben, koszorúszagú szélben csókolóztak, sírboltok árnyékában nézték egymás szemét. Gizike boldog volt.

– Aranybarna haja van – mondta Reich Katónak. – És őzszemű.

Amikor Gizike Richter-szövőgépre került, heti keresete tizennyolc pengő lett, elhatározták, hogy megházasodnak. Azonban Szűcs Béla bemutatkozása balul sikerült, egy kurta „jónapottal" elrontott mindent. Pék Mária kiegyenesítette derekát a mosóteknőnél, megtörölte horgas ujjú, csúnya kezét, hidegkék szemével a fiúra nézett.

– Majd megbeszélem a lányommal – mondta.

Szűcs Bélát nem engedte többé a lakásba.

Titokban találkoztak. Aztán Szűcs Bélát katonának vitték, páncélosnak a Mária Terézia-laktanyába. Egy esztendeig leveleztek. Híres

István ekkor már szerelmes volt Gizikébe, minden délután a konyhában ült, Pék Máriával beszélgetett, azt mondta, megöli magát, ha Gizike máshoz megy feleségül, narancsot hozott ajándékba, mozijegyet az Orgonavirágzáshoz, és már a butaságig tisztelte Gizikét. Egy alkalommal Pék Mária az ócska bőröndben, ponyvaregények között, megtalálta Szűcs Béla leveleit, agyba-főbe verte lányát. Tavasszal Szűcs Béla beteg lett. Akkor Gizike Reich Katóval elment a Gyáli úti helyőrségi kórházba, a kertben beszélgettek.

– Költözz el otthonról – mondta a fiú. – Feleségül veszlek.

– Én nem hagyhatom el a családomat – válaszolta Gizike.

– Gyáva vagy. Eredj, többé nem akarlak látni.

Aztán jött a kassai bevonulás, és elvitték őt.

Híres István üldögélt a konyhában, beszélgetett Pék Máriával, hozta a bonbonmeggyet, és gyakran elvitte Gizikét moziba. Egyszer Gizike azt mondta Reich Katónak:

– Ez olyan egy hülye alak, a kezemet sem meri megfogni.

Néhány nappal később, este, egy lámpaoszlop alatt, Híres István megállt, és így szólt:

– Te, én mondani akarok valamit...

– Hát mondd!

– Inkább adni akarok valamit...

– Hát adjál!

– Hunyd be a szemedet.

Gizike becsukta a szemét, ekkor Híres István megcsókolta. De ez inkább puszi volt.

A lány nem szerette őt. Hízelgőnek, unalmasnak találta, elég gyakran megmondta neki.

1940 karácsonyán, édesanyja követelésére, Hábetler Gizella feleségül ment Híres Istvánhoz, a Nagyvárad téri református templomban esküdtek örök hűséget egymásnak. A fényképésznél férje kívánságára levetette cipőit, mert Híres István alacsony termetű ember volt. Pék Mária halat rántott, túrós csuszát készített, hajnalig ittak, énekeltek.

Januárban Gizike találkozott Szűcs Bélával. A fiú a Homok utcában, egy kapu alatt várt valakit, haján, szemöldökén hó ült. Nem szólt semmit, nem is köszönt. Este Híres Istvánné azt mondta Reich Katónak:

– Úgyse szeretett volna sokáig, elhagyott volna... Olyan szép. A lelkem mélyén mindig féltem tőle.

Lehajolt a lapátért, és nagy csörömpöléssel szenet öntött a henger alakú kályhába.

Februárban a középső Hábetler lányt, Esztert, nagy fájdalmakkal, ízületi gyulladással a Fehérkereszt-gyermekkórházba vitték. Karját, térdét már nem tudta mozdítani. A Hárfás ven-

dégei izgatottan tárgyalták az eseményt, azt mondták, valószínűleg meghal, minden ujja, körme kifehéredett.

Reich bácsi véleménye más volt, szerinte Eszter jól táplált, és ez megmenti őt.

Csele Juli könnyezett. Kijelentette: imádkozni fog érte is. Ő naponta kétszer, reggel a Rita kápolnában meg alvás előtt imádkozik, kéri Istent, egészséges gyermeke szülessen, vigyázza Vargha Sándor minden lépését, és ne engedje kigyulladni Reich bácsi gyomrában a pálinkát.

Az emberek nevettek.

– Ki ez a Vargha Sándor? – kérdezte a kocsmáros. – A gyereked apja?

– Az – mondta Csele Juli. – A vőlegényem. Kéthetenként gyalog jön be Horthy-ligetről, mert ott dolgozik. Nagyon takarékos ember, már hatvan pengőt félretett. Ha több pénzünk lesz, kifestetjük a szobámat, ciánoztatunk, mert kényes természetű, veszünk rendes ágyat, néhány szükséges holmit, és megházasodunk.

– És te mért nem dolgozol? – kérdezte Sápadt Béla. – Megmondom. Azért, mert lusta disznó vagy!

Csele Juli megvonta a vállát.

– Én nem bírom a nehéz munkát – mondta csöndesen. – Megpróbáltam. Hamar kiver a veríték, szédülök, forogni kezd minden... A dobozgyárból is hazaküldtek... Reich bácsit

nemegyszer kértem, szerezzen valamit, ő jobb emberekkel érintkezik...

– Igaz – mondta Reich bácsi. – Való igaz, és én, szavamra, mindent meg is próbálok.

Március elején Reich bácsi munkát szerzett Csele Julinak. Egy egészen új vállalat létesült, mondhatni üzem, messze, a Frangepán utcában, a fuvarosgazdák környékén, és a tiszteletre méltó *Salubritas* nevet viselte. Ennek a bejegyzett cégnek az igazgatójával beszélt személyesen Reich bácsi, teljesen váratlanul.

Dr. Vajda Ernő a Lujza utcában, özvegy Salamonné remek kifőzésében ebédelt, mikor Reich bácsi udvariasan, ismeretlenül jó étvágyat kívánt, és néhány szóval megemlítette a nyomorát. Akkor dr. Vajda Ernő ránézett a szemüvegén át, és – munkát ajánlott. Röviden, szigorúan beszélt. Azt mondta, a *Salubritas* nemzetegészségügyi szempontból fontos vállalat. A munka állandó, teherautó hozza minden reggel az árut. Nem darabszám méri az időt, nem lehet sérvet kapni, és heti húsz pengőt fizet. Reich bácsi azonnal Csele Julit ajánlotta, dicsérte ügyes kezét, és elhallgatta a lány áldott állapotát. Otthon azt tanácsolta Csele Julinak, öltözzön úgy, hogy dr. Vajda legalább az első találkozásnál ne vegye észre, miről van szó. Csele Juli nem tudta elkendőzni a hasát, azt ígérte, úgy fog mozogni, hogy dr. Vajda ne gyanakodjék.

Ez a beszélgetés szerdán történt, csütörtökön reggel Csele Juli elment a Frangepán utcába. Dr. Vajda Ernő a kapuban állt, bevezette Csele Julit az udvarra, megmutatta a műhelyt, és visszament a kapuhoz.

A műhelyt deszkából építették. Közepén hosszú bádogteknő állt, körülötte üres ládák. Az egyiken vénasszony kuporgott, tökmag héját köpködte szanaszét. Időnként felröhögött, de nem volt bolond. Csele Juli később látta, hogy részeg.

Csúnya vállalat volt a *Salubritas*. Ahogy megérkezett a teherautó, lerakták róla a sok köpőcsészét, megindult a munka. Csele Juli nézte valameddig, aztán elkérte az öregasszonytól a pálinkásüveget. Behunyt szemmel, jócskán ivott, majd fölgyűrte a blúzát könyékig, és dolgozni kezdett. Később megitták az üveg pálinkát, nagyokat röhögtek. Még énekeltek is.

Egy szombat délután Vargha Sándor bejött a műhelybe. Csele Juli elmerülten dolgozott, nagy hasával hajlongott a teknőnél. Akkor látta meg Vargha Sándort, amikor az már öklendezett. Az öregasszony hívta föl rá a figyelmét, bütykös ujjával többször is a férfi felé bökött a levegőben, és borzasztóan röhögött.

De míg Csele Juli megtörölte kötényébe a kezét, és nehéz járásával elindult, megkerülve a

teknőt, ládákat, hogy segítségére siessen, Vargha Sándor elszökött.

Ezen a délután Csele Juli sok pálinkát ivott a Hárfásban. Tisztességes részeg volt, nem sírt, nem kiabált, csöndesen könyökölt az asztalon. Később forogni kezdett vele a kocsma, elindult hazafelé, de a Mátyás téren összeesett. Az emberek egy padra fektették. A Hárfásból is kiszaladtak hozzá a vendégek, ijedten bámulták, de a szülési fájdalmakon nem tudtak segíteni. Nagy kínokat élt át, sikoltozott, haját tépte, véresre harapta öklét. Híres István többször megigazította szoknyáját. Aztán elvitték őt a mentők.

Ifjabb Hábetler János egy akácfa alatt állt, fekete atlétatrikót viselt, sápadt volt, ingerült, fogát csikorgatta, nagyon fölháborította őt az esemény. Szidalmazta, közönséges szavakkal illette Csele Julit. – Dögöljön meg! – kiabálta. – Azt kívánom neki tiszta szívemből!

A sopánkodó tömegből előlépett egy kopasz, vászonruhás férfi. – Hogyan beszél? – kérdezte – Menjen innen, mert rendőrt hívok!

Reich Kató és Híres István nagyon megijedtek. Kérték a férfit, ne szóljon egy szót sem, menjen, míg jó dolga van, míg baj nem lesz, de a férfi nem hallgatott rájuk, lefejtette válláról Reich Kató kezét, áradt belőle a szó, azt mondta, az ilyen legényt meg kell leckéztetni, internálni kell, ezekből lesznek a hétpróbás gyilko-

sok. Ekkor ifjabb Hábetler ránézett sárgás szemével. Elindult a fától, a férfi meg elfehéredett. – Rendőr! – ordította. Ereje nem volt szaladni, védekezőn előrenyújtotta két öklét. A fiú az arcába ütött. A kavicsokon rugdalni, taposni kezdte, a rendőr alig tudta elrángatni. Szótlanul ment a Víg utcai rendőrkapitányságra. Besötétedett, mikor kiengedték. Reich Kató a József utca sarkán várta őt, kisétáltak a Mátyás térre, leültek egy padra, nézték a hancúrozó, holtkoszos cigánygyerekeket. Később Reich Kató megkérdezte, milyen büntetésre számít, a fiú azt felelte, talán harminc pengő lesz, sajnos a tiszt már ismeri őt.

– Csak otthon ne tudják – mondta ijedten. – Ismered apukát, napokig sopánkodna.

Később megint elfogta a düh. Szeme tüzelt, mocskos, utolsó, részeg disznónak nevezte Csele Julit. Nehéz öklével ráütött a pad támlájára, bőre fölszakadt, kiserkent a vér.

– De hát nem lehet így a világra hozni! – kiabálta. – Emberek vagyunk! Senki sem csinálja ezt! A gyerek nem születhetik így, ilyen részegen, disznó módjára! A gyerek, az gyerek!

Elhallgatott. Öklét nyitogatta. Reich Kató látta, hogy sír, de nem merte megsimogatni.

Ifjabb Hábetler munkájával, szorgalmával nem volt baj. Híres István többször érdeklődött

a Fémfeldolgozóban, és mindig elismerő, megelégedett hangon beszéltek a fiúról.

Szabad idejében Sápadt Bélának húzta a kocsit: vödröket, létrákat, bécsitéglát, ecseteket, hengereket, mindazt, ami a szobafestéshez szükséges. Segített falat kaparni, enyvet főzött, szerszámokat adott kézhez, később már vonalazott is. Reich Kató vacsorát vitt neki. Pék Mária készítette. Sápadt Béla a lakás méretéhez és pillanatnyi hangulatához igazította a fizetést. Amikor leoltották a villanyokat, lezárták a lakást, és hazafelé Sápadt Béla betért a Hárfásba, ők mindig beszélgettek.

– Ha egyedül dolgoznék – mondta a fiú –, gyorsabban és szebben csinálnám.

Megfogta a lány kezét, a borbélyüzlet redőnye előtt leültek a lépcsőre.

– Az udvari lakásokat egészen világosra festeném – mondta a fiú, és elmosolyodott. – Kékkel meg ezüsttel. Még este sem kéne villanyt gyújtani. Elhiszed?

A lány is elmosolyodott.

– Fogadj el engem – mondta csöndesen. – Ha akarod, világoskék ruhát veszek magamnak, ezüst szegéllyel.

A fiú mérges lett.

– Én nem akarlak téged soha bántani, de te felbosszantasz, akkor mégis bántalak, másnap

meg mindenkivel verekszem. Ezért megkérlek, hogy beszélj másról.

– Hallgass meg, Jani – szólt a lány. – Én mindenre nagyon figyelek és vigyázok, amit te mondasz... Tavaly az Elektromos-pályán rám kiabáltál, hogy pihés a hajam. Én akkor egész éjjel bőgtem, azt gondoltam, lenyíratom kopaszra, lássad, mennyire szeretlek. De aztán féltem, hogy nem állsz velem szóba... Mi boldogok lehetnénk... Ha nem tudnám, nem is beszélnék róla... És szép lenne a gyermekünk...

– Én zsidó lányt nem vehetek feleségül – mondta a fiú. – Egészen rossz véleményem van róluk, és egyáltalán nem lehet szeretni őket! Ezt nem én találtam ki, ezt igazán mindenki tudja!

– Én nem voltam ott az Olajfák hegyén – mosolygott a lány. A szeme könnyes volt. – Itt születtem a Nagyfuvaros utcában.

A fiú sárgás szeme villant.

– Nem arról beszélek! – mondta nyersen. – A két húgom ruháján folt hátán folt! Ha jönnek az iskolából, közöttük libeg habosan, lakkcipősen Stern Maca, Weisz Rózsi, a Schlésinger lány, és még mondhatnám! Az anyjuk kövér, mint a disznó, ül a pénztárban, megkínálja Hajnalkát, Esztert légyszaros pogácsával! Vedd tudomásul, utálom őket! Kaviccsal dobálnám mind! A fejüket!

Hallgatott valameddig.

– Anyukának görbék az ujjai – mondta csöndesen –, és ha tudni akarod, nem is tudja őket kiegyenesíteni...

Reich Kató nem mozdult. Hallgattak sokáig.

– Téged ki bánt? – kérdezte idegesen a fiú. – Ha téged a büdös életben valaki bánt, kioltom a szeme világát.

Erős kezével megfogta a lány arcát, maga felé fordította.

– Elhiszed?

A lány bólintott. Kibukott belőle hangtalanul a zokogás.

Reich Kató minden mérkőzésre elkísérte őt, és ez nehéz föladat volt. Jani a másodosztályban játszó Vasasnak drukkolt vad, eszelős szenvedéllyel. Azt mondta, a csapatát nyomják, mert csóró munkásklub, sok nyugtalan délutánt okozott a lánynak. A Vasas–Pereces bajnoki döntőn, Perecesen, győzelmi mámorában eltörte karóráját, amit konfirmáláskor kapott. De a Latorca utcában veszedelmesebb dolgot művelt. A Vasas–Beszkárt mérkőzésen elveszítette önuralmát, megvadult, a bírónak rekedt hangon azt kiabálta:

– Várjál, te mocskos állat! Ha bejönnek az oroszok, másképp fütyörészel! – Az emberek mind elhúzódtak tőle, nem szólt senki, Reich Kató meg átkarolta szorosan a nyakát, egészen hozzásimult, arcát a szájára szorította, sírva, kö-

nyörögve kérte, hallgasson. Végül az emberek megszánták a lányt, megkérték szelíd szóval ifjabb Hábetler Jánost, kísérje őt haza.

Esztert júliusban hozták el a kórházból. Sovány, fehéren, egészsége alig javult. Az altiszt mindennap a hátán vitte kezelésre, ahol ízületeit mozgatták, és fájdalmas tejinjekciókat kapott.

Pék Mária sokat dolgozott, kifogástalan rendben tartotta a zsúfolt lakást, a nagy családot, csupán a főzéssel nem volt gondja, mert az altiszt kannákkal hordta az ételt a Ludovika Akadémiáról. Hajnalka gyakran megvárta őt a kapunál, segített cipelni.

Híres István sok pénzt keresett, hetenként néha még ötven pengőt is. A Fehérvári úton dolgozott, a Magyar Precíziós Műveknél, azt mondták róla, kiváló keze, esze van, páratlan tehetség. A kezét szerette. Szép, hosszú keze volt, gondosan ápolta, beszélgetésnél játszott, mutogatott vele. Az esküvő után megkérte anyósát, számolja ki, mennyit fizessenek havonként Gizikével.

Pék Mária nevetett.

– Élünk mi, fiam, bele a világba, a fene számol! Nálunk kosztol az egész ház, csak nem gondolod, hogy tőletek pénzt kérek?

Híres István csöndesen élt. Munka után lement a Hárfásba, pohár bor mellett elbeszélgetett, esténként mandolinozott, leginkább a „Ha-

waii lány, övé a nagy szerelmem..." dalt játszotta. Egy délután a díványon heverészett. Csele Juli megkérdezte tőle, hogy van megelégedve Gizikével.

Híres István vállat vont.

– Nem volna vele semmi baj – felelte –, csak néha idegesítő. Bámul, úgy tesz, mint a süket, kétszer is el kell ismételni a dolgokat.

Csele Juli azt mondta:

– Neveld meg!

Eszter a szoba másik oldalán kibújt ágyából. Két botjával kiment a konyhába, és a beszélgetést elmondta anyjának. Pék Mária azonnal kikergette Csele Julit a lakásból. Híres Istvántól azt kérdezte:

– Az én lányomat egy ilyen köpőcsészével tárgyalod ki? Vigyázz magadra, Híres István! Nagyon vigyázz, nem tudod, mit ad még neked az Isten!

Híres István nem válaszolt. Később lement a Hárfásba, savanykás bort hozott. Kezet csókolt Pék Máriának, és bocsánatot kért.

1941 augusztusában egyszobás kis házikót vásárolt Pesterzsébeten, húszlépésnyire a Dunától, meg egy használt kétpárevezős csónakot. Október elsején behívták katonának az I. Gépkocsizó Tüzér Osztályra, Pék Mária csirkét, tésztákat sütött, elkészítette a zöld katonaládát. Reggel

hat órakor Gizike és Jani elkísérte őt a Hungária körútra, a gróf Andrássy laktanya kapujáig.

Már az első héten hazajött lúgkövet szerezni az őrmesterének. Reich bácsi segített neki, elvitte az Aggteleki utcába, Berger Mór vegyesáru-nagykereskedőhöz, és kitűnő üzletet kötöttek. Berger Mór nagykereskedelmi áron, árengedménnyel csokoládét, fruttit, cukorkát, borotvapengét adott, Híres István pedig megfelelő haszonnal eladta a katonáknak. Ezt az üzletelést Hábetler Jani bosszúságára huzamosan folytatták, ő hordta táskával az árut a sógorának. Híres István csakhamar írnok lett. Előbb a század-, majd a zászlóaljirodán dolgozott. Később – már mint szakaszvezető – aláírta a továbbszolgálót. Pék Máriának ez nem tetszett egyáltalán.

– Ha mindenáron egyenruhát akarsz viselni – mondta mérgesen –, eredj kéményseprőnek.

Híres István azt felelte:

– Tudom én, mit csinálok, nincs kedvem a frontra menni.

Szent Borbála napján az egész családot meghívták az ünnepélyre. A laktanya udvarán zenekar játszott, egy katona felolvasta a Szent Borbála tekercset, afféle tréfás verses mondókát, amely őrvezetőtől zászlósig kifigurázott néhány közismerten goromba kiképzőt, a legénység és a tisztek harsány derülésére.

Karácsonyt megelőző napon Pék Mária

nagytakarítást csinált, átrendezte a bútorokat. Ezt minden ünnep előtt megtette, sőt a családtagok bosszúságára nemegyszer akármelyik szombaton felforgatta a lakást. Most is mindenki ugrált, cipekedett, szekrényt, asztalt, ágyat tologatott, mosták a padlót, ablakot, a levegő tele volt idegességgel. Hajnalka sípcsonton rúgta Gizikét, a fiatalasszony sántikálva, sírva ment panaszkodni az anyjának. Pék Mária megverte mind a kettőt.

– Ne a fejemet tessék ütni! – kiabálta Hajnalka. – Akárhol máshol, csak ne mindig a fejemet!

Gizike bőgött, Eszter is rákezdte, az altiszt kétségbeesetten kiabált, kérte őket, legyen végre csönd, a lakók azt hiszik, embert ölnek, Pék Mária káromkodott, megmondta, mit csinál a lakókra, Janit elöntötte a düh, fölemelte apja katonaládáját, és a padlóhoz csapta.

Este tizenegy órakor holtfáradtan kerültek ágyba. Eszter nem bírt kíváncsiságával. A szekrényhez lopakodott, megkereste a rózsaszín selyempapírba csomagolt könyvet, és az éjszaka havas derengésében megnézte. Dánielné Lengyel Laura „Nagy idők, nagy asszonyok" című könyve volt. Az első lapon dedikáció: „Kis sógornőmnek, nagy szeretettel Híres István." Visszabújt Hajnalka mellé, arcát belefúrta a párnába, és csalódottságában dühösen sírni kezdett.

Az altiszt a fenyőfát minden esztendőben a

katonaládájára állította, és ő maga díszítette. A lányok Pék Máriának segítettek a konyhában. Jani szenet hordott föl a pincéből. Gyertyagyújtás előtt Pék Mária mérgesen azt mondta, hívják be Csele Julit, szerencsétlen marha ne legyen egyedül a koszos kis kölkével. Reich Katóért Jani ment. Később az altiszt csöngetett, belépett a szobába, megvárták, míg a családfő szép hangján énekelni kezdte: „Krisztus Urunknak áldott születésén..." és csöndesen vele énekeltek. Aztán villanyt gyújtottak, megcsókolták egymást, a fa alatt megkeresték az ajándékokat. Pék Mária kis cédulákra írta a neveket.

Jani a másik szobába vezette a lányt, megpuszilta, zsebéből kék bársonnyal bélelt dobozkát vett ki, vékony aranylánc volt benne, négylevelű lóherével. Reich Kató nyakkendőt vásárolt a fiúnak.

Amikor Taubinger főesperes asztalára fehér abroszt terítettek a lányok, a tányérokat, poharakat kezdték behordani, Pék Mária megparancsolta Reich Katónak, hívja át vacsorázni az apját.

– Alszik – mondta csöndesen a lány. – Rumot ivott... Ilyenkor alaposan átfázik a temetőben...

De általános kívánságra átmentek Janival az öreghez és fölébresztették. Reich bácsi jókedvűen búvt ki a rozoga vaságyból, hideg vízzel

megmosta arcát, nyakát. Kató hófehér inget adott rá, és sietve kitisztogatta sáros cipőit.

Reich bácsi örömmel üdvözölte Hábetleréket. Boldog ünnepeket kívánt, elnézést kért, mert nem hozott ajándékot.

– Ajánlottak kéz alatt egy sárkányfejű lámpát – mondta Pék Máriának –, gondoltam, elhozom neked. A szeme is világít, kék, mint a kórtermek lámpája. Bámulatos darab. Aztán nem mertem megvásárolni... Az egész vacak a halálra emlékeztet...

Pék Mária azt mondta:

– Megiszol egy üveg rumot, és ilyen marhákat álmodsz!

Reich bácsi szokása szerint elpirult, magyarázni próbálta, hogy ő a valóságban látott ilyen szörnyű lámpát. Mindenki nevetett, hiszen ismerték a vén csavargó zavaros történeteit. Pék Mária egy doboz szivart hozott el a karácsonyfa alól. Az öregnek adta.

– Ezt neked hozta a Jézuska! – nevetett. – Te vén csibész!

Arany húsleves volt, töltött káposzta, rántott hal, túrós csusza, mákos, diós kalács. A disznóaprólékot és a demizson bort Brügecsről küldték. A második pohár bor után Reich bácsi elmosolyodott, kijelentette, hisz a boldogságban és abban, hogy a lélek nem hal meg.

Jani letette poharát.

– Szörm azt mondta, nincsen túlvilág. Megeszik az embert a halak, és kész.

Reich bácsi gondolkozott.

– Szörm nem mondott igazat, fiam. Talán már eltemették őt, ma este mégis él.

Bólintott.

– Ezt a lányomnak nemegyszer elmondtam – magyarázta. – Ha szomorú, sokat beszélgetek vele az élet nagy kérdéseiről.

A lányra nézett, elmosolyodott. Öreg szeme tele volt könnyel.

Ünnep után elhozta a sárkányfejű lámpát Pék Máriának. Kért egy rongyot, letörölte róla a port, és az asztal közepére állította.

– Hát ilyen... – mondta szabadkozó hangon.

Az altisztnek tetszett.

– Ez igen szép ajándék – mondta –, bizonyára sok pénzedbe került. Megköszönöm az irántunk tanúsított figyelmességedet.

Pék Mária éjjeliszekrényére tette, kipróbálta, hogyan működik. A sárkány szeme nem világított, de még így is el volt ragadtatva.

Eszter meggyógyult. Megint iskolába járt, az idővesztéség miatt egy osztályba került Hajnalkával. Vad volt. Ha felmérgesítették, fejjel rohant a gyerekek gyomrába. 1942-ben a Csobánc utcai elemi iskolában kiváló magaviseletéért, szorgalmáért, jellemes magatartásáért elnyerte a Fővárosi Takarékpénztár által adományozott

tanulmányi segélyt, százhúsz pengőt. Az altiszt büszke volt, megcsókolta homlokát.

– Ez nagyon szép volt tőled – mondta.

És eldicsekedett mindenkinek, hogy ő életében még sohasem keresett ennyi pénzt egy hónap alatt.

Ősszel, éjszaka, a melléklépcsőházban meghalt Reich bácsi. Hajnalban leltek rá. A temetésén rengeteg ember volt. Amikor leeresztették a sírba, elkészült fölötte a hant, ifjabb Hábetler János kilépett a tömegből, megfogta a lány karját, és elmentek.

A rákoskeresztúri zsidó temető kapujában megálltak. Melegen sütött a nap. Jani levette a kalapját, pénzt adott a koldusoknak.

– Sírjál – mondta.

Sárgás szemét Reich Kató arcára szegezte, várt néhány pillanatig. Aztán elindultak gyalog. A Sörgyár előtt villamosra ültek. A Népszínház utcában, a Tisza Kálmán tér sarkánál leszálltak, kószáltak sokáig. Alkonyatkor Jani megállt a Városi Színház oldalában.

– Sírjál – mondta. – Ha nem sírsz, én teljes erőmből belecsapom a fejemet a falba. Darabokra töröm!

Nézték egymást, aztán Reich Kató a fiú mellére bújt. Sírtak mind a ketten.

A Tisza Kálmán tér 27-es számú házon fekete üvegtábla állt, arany betűkkel hirdették:

Deutches Heim. A harmadik emeleten elegáns német civilek laktak. Ha ifjabb Hábetler János meglátta őket az utcán, beszédüket hallotta, elfehéredett a dühtől, szokása szerint fogát kezdte csikorgatni. A Hárfásból kikergetett egy utcalányt, mert németekkel látta. Gyűlöletének okát nem tudta megmagyarázni. Amikor viselkedése lassanként veszedelmes méreteket öltött – úton-útfélen mind vadabbul szidalmazta őket –, az altiszt megelégelte a dolgot, rátámadt.

– Mikor bántottak ők tégedet? – kérdezte. – Megsértettek talán egyetlenegyszer is? Azt sem tudják, hogy a világon vagy, nem törődnek ők veled egyáltalán. Bizonyára teljes joggal, a legmagasabb hatóságok engedélyével élnek nálunk. Hát figyelmeztetlek, fogd a szádat, mielőtt bajt csinálsz!

De a fiú ezentúl is szidalmazta őket, sőt az orosz rádiót kezdte hallgatni.

1943 tavaszán bajt csinált. Március 15-én a moszkvai rádió ünnepi műsort adott, régi magyar dalokat, majd a bemondó elmagyarázta, 1848-ban az orosz cár volt Európa csendőre, segítségére sietett az osztrák seregnek, most pedig Hitler, a fasiszta németek.

Másnap, leventefoglalkozáson, a Bezerédy utcai iskola udvarán elmondta néhány fiúnak. Pár perccel később az oktató magához parancsolta.

– Mit ugat az orosz rádió? – kérdezte.

Hábetler hallgatott.

– Beszélj – mondta az oktató –, mert kivérem a fogadat. – A fiú elsápadt.

– Maga nem olyan erős ember... – szólt csöndesen.

Valaki röhögött az udvar szögletében. Az oktató hátrább lépett.

– Az egész vigyázz! – ordította.

Följelentette a fiút. Az altisztnek nem szóltak az esetről. Pék Mária némán, eszelősen járkált, kiejtett a kezéből mindent. Aztán fölvette ünnepi ruháját, elment dr. Mátyás Vilmos lakására, elmondott mindent őszintén. Az alezredes végighallgatta a történetet, bólogatott, megkínálta őt pálinkával.

– Én nem szeretem a németet – mondta. – Kedves hölgyem, történelem- és zenetanár vagyok Magyarországon.

Elkezdett nevetni, térdét csapkodta. Pék Mária látta, hogy tökrészeg. Csöndesen megkérdezte, segít-e a fián? Az alezredes beletúrt ősz hajába, láthatóan kereste gondolatait. Elvigyorodott.

– Egészen biztos! – mondta. – Ezt az ügyet tessék kérem befejezett ténynek venni. Ha a szükség majd úgy kívánja, elmegyek helyette akár az akasztófa alá is.

Pék Mária dermedt szívvel jött le a lépcsőkön. Reich Kató az utcán várta őt.

– Imádkozzál éjjel-nappal – mondta az asszony. – Talán a te Istened különb.

Ifjabb Hábetler János jelentkezett a Víg utcai kapitányságon. A fogalmazó megnézte idézését. – Várjon – mondta. Másfél órával később beküldték egy rendőr ezredeshez.

Az ezredes megkérdezte:

– Bűnösnek érzed magad?

– Nem – mondta a fiú.

– Miért mentél Mátyáshoz, ha nem érzed magad bűnösnek?

A fiú nem tudott válaszolni.

– Anarchista vagy – mondta a rendőrtiszt. – Tudod, ez mit jelent?

– Nem tudom – felelte a fiú.

– Betegség – mondta a tiszt. – Gyógyíthatatlan.

Hazaküldte a fiút.

Októberben behívták őt Piliscsaba-táborba, a 101/3 Gépesített Vegyiharc Alakulathoz. Pék Mária sütött-főzött, elkészítette fiának a zöld katonaládát. Jani hétfőn reggel elbúcsúzott mindenkitől, nem engedte, hogy elkísérjék. Sírtak a házban, amikor elment.

A Nyugati pályaudvaron találkozott Kalauz Gyurival, ő is egyedül jött. Kezet szorítottak. A váróteremben parasztasszonyok ültek, svábul

beszéltek, Kalauz megkérdezte tőlük, mi a helyzet Piliscsabán. A parasztasszonyok azt felelték, nem szabad félni, kitűnő koszt van.

Századparancsnok Józsa József főhadnagy lett, hadnagy Kása János, zászlós Kovács István. Októbertől karácsonyig alaki kiképzést kaptak. Megtanulták, hogyan kell szalmazsákot a gyufásdoboz formájára, élére tömni, pokrócukon a piros-fehér-zöld csík hogyan lesz zsinóregyenes. A szobák patikarendesek voltak, ha valaki nyitva felejtett egy katonaládát, az altisztek minden holmit kiszórtak egy kupacba, lehetett válogatni. A jobbraát, balraát, hátraarc már a könyökükön jött ki. Hajnalban éleslövészetre jártak, ebéd után, homokos terepen tízdekás, majd félkilós „trikettő" töltetet robbantottak.

Szoktatás céljából.

Jani sűrűn kapott levelet Reich Katótól. A lány megírta a futballeredményeket, azt, hogy otthon mindenki jól van, ő is dolgozik, elég jól keres, vásárolt magának egy sötétkék ruhát, de csak akkor veszi föl, ha majd a fiú hazajön.

Karácsonykor hazajött. Együtt volt az egész család: Csele Julit is behívták a kislányával, Reich Kató szép volt sötétkék ruhájában.

Ünnep másodnapján vendégek jöttek. Szólt a gramofon, táncoltak, kártyáztak, énekeltek, itták a bort, Pék Mária nem győzte készíteni a

szendvicseket. Híres István becsípett, goromba hangon veszekedni kezdett Gizikével, öklét mutogatta. Eszter megvadult, átkarolta nővérét, hisztérikus hangon kiabálta: – Nem engedem! Nem engedem! – Alig tudták megnyugtatni. Pék Máriát is elöntötte a düh, válogatás nélkül mondta az ocsmány szavakat a szakaszvezetőnek, a lába elé csapott egy poharat. Az altiszt sápadt volt a szégyentől, könyörgött, fejezzék be ezt a cirkuszt, mert ezer darabra töri az egész lakást. Küvecses Anna fölhúzta a gramofont, Karády Katalin búgó hangon énekelni kezdte: „Ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte..." Kalauz Gyuri nevetett, és helyreállt a családi béke. Később Sápadt Béla kijelentette: hoznak egy törvényt, keresztény nem csókolhat meg zsidót. Csele Juli ámult.

– Ki hallott már ilyet? – kérdezte. – Akit én szeretek, azt bizony megcsókolom!

Sápadt Béla vállat vont.

– Ez törvény – mondta. – Aki ellene szegül, fajgyalázást követ el. Téged nem csuknak börtönbe, mert a kutya sem visz az ágyába.

Híres István nevetett.

– Ez biztos – mondta.

Ekkor Pék Mária meglátta Jani szemét, azonnal kiabálni kezdett, fejezzék be a sok buta beszédet, inkább egyenek, igyanak, majd hangos, ideges nevetéssel valami régi, vidám törté-

netbe fogott, de már nem tudta megmenteni a helyzetet. Jani odament Sápadt Bélához. A Ferencváros futballcsapatát gúnyolta. A szobafestő nevetett, tréfálkozó hangon szapulta a Vasast.

– Zsidó csapat az – mondta. – Meg az Emtéká. Libások.

Jani így szólt:

– Maga meg lassú, mint a tetű. Egyáltalán semmit sem ér. Amíg bemártja az ecsetet, lejár a hetijegy.

Sápadt Béla hallgatott egy percig.

– Tartozom neked valamivel? – kérdezte. Papírpénzt vett elő. – Mondd meg, kifizetem.

Fölállt az asztaltól. Farkasszemet néztek.

– Maga katolikus világítógázt ivott, amikor a felesége lefeküdt még a Szilágyi borbéllyal is – mondta Jani. – És nem döglött meg.

Pék Mária odaugrott, pofon ütötte.

– Verekedni akarsz? – sikoltozott. – Mindig? Te átok! Te átka az emberiségnek! Ó, hogy miért szültelek a világra! Az anyád keserves, bolond úristenit!

Amikor az altiszt Küvecses Endrével a szoba másik felébe cipelte a fiút, Pék Mária Sápadt Bélára zúdította haragját.

– Maga menjen a francba, ott mesélje a törvényeit! A kocsmába! Ne jöjjön ide még egyszer, mert fölrúgom!

Reich Kató a karácsonyfa mellett állt, háttal

mindenkinek. Megrezzent, mikor Jani megfogta a karját.

– Milyen vékony szálon lóg – mutatott egy remegő szaloncukorra. Mosolyogni próbált. – Csókolj meg, mielőtt elutazol...

Jani homlokát ráncolta, köszörülte torkát. Nem tudott szólni.

– Mit állsz itt – mondta később. – Mi az istent! Eredj segíteni anyánknak. Nem vagy te itt vendég!

Kemény hideg volt, mikor kimentek Pesterzsébetre. A Dunán állt a jég. Karonfogva vezette a lányt a fagyos göröngyökön a kis csónakházig. Bent tüzet gyújtott a vaskályhában, alaposan megrakta, rószaszínű, majd piros lett a cső. A lány levetette télikabátját, sötétkék ruhájában leült a priccsre. A nap az ablakra tűzött, a tüllfüggöny sok színét az arcára festette.

Jani a kályha mellett guggolt.

– Ha visszajövök – mondta –, a feleségem leszel. Ne hidd, hogy valaki beleszólhat.

A lány elmosolyodott.

– Én mindig az voltam...

A fiú néhány percig gondolkodott.

– Nem azért szeretlek, mert szép vagy – szólalt meg. – Ezt ne gondold. Kalauz Gyurinak megmondtam, azért szeretlek, mert nem tehetek semmi mást. Lecsukom a szemem, kinyitom a szemem, látlak.

Fahasábot vett kezébe, forgatta, majd óvatosan a deszkapadlóra tette.

– Nem szabad férfira nézned – mondta. – Nem szabad olyant csinálni, mint sok más asszony. Én megmondtam neked az igazat, és ha te nekem egyetlenegyszer hazudni fogsz, elkergetlek.

– Úgy legyen.

Karácsony után nehezebb dolguk lett Janiéknak. Lángszóró, tányérakna, ködösítő, és meleg, kényelmetlen gumiruhákban gázosító kiképzést kaptak. Ez már veszedelmesebb gyakorlatozás volt, megtörtént, hogy a tányérakna katonákat tépett szét.

Májusban indultak a frontra. A Tatárhágón mentek keresztül, Delatinban szálltak ki a tehervonatból, rosszul indult az egész, a kirakodásnál orosz repülő támadta meg őket, az első hajnalon tizenkét halottjuk volt. Delatinból Porohiba mentek, aknákat helyeztek a homok alá, tankcsapdákat készítettek két héten át. A tisztek Árpád-vonal-erődítésnek nevezték a munkát. Vételezni ötven kilométerre, Nadwornába jártak, a német ÉLO-hoz. Egy alkalommal csak a ló érkezett vissza. Vadul, sebesülten hurcolta a leszakadt hámfát. Partizánok csaptak le a szekerekre. Kalauz Gyuri másnap este került elő, a többi meghalt. Félni kezdtek a Kárpátok északi lejtőjén. Alacsonyan úsztak a felhők, belefutot-

tak az órjási fenyőfák, a hegyipatakok színe sötét volt.

– Barátságtalan vidék – mondta Kalauz Gyuri. – Álmomban is föl fogok sírni tőle.

Jani nem válaszolt.

A visszavonulásnál tízdekás, henger alakú töltetekkel, lángszórókkal és kézigránátokkal Józsa József főhadnagy parancsára fölgyújtották a falut. A Toronyai-hágón nincsen vonatközlekedés, gyalog jöttek Ökörmezőig. Pár nap múlva megint elküldték őket a Kárpátokba, a Légió-hágóhoz, utat kellett építeni az utánpótlásnak.

Meleg délután érkeztek a Légió-hágóhoz, letáboroztak, kijelölték az őrszemeket. Benőtt futóárkok, rozsdás sisak, néhány besüppedt, jeltelen sír mutatták az első világháború emlékeit. Kalauz Gyuri kiásott egyet. A katonák, tisztek megálltak, nézték, hogyan kaparászik a gödör alján. Koponyát, kar- és lábszárcsontokat hozott föl, lefektette a fűre.

– Miféle náció lehetett? – kérdezte.

A katonák fáradtan nézték a töredezett csontokat, nem volt kedvük bolondozni.

Fákat döntöttek, hegyoldalból követ robbantottak, építették az utat a Légió-hágón, Pantirhágón, Bornemissza-hágón a német gyalogságnak. Augusztusban Tarackközbe mentek. Ahol a Tarack a Tiszába ömlik, letáboroztak. Néhány

nap múlva a zászlóalj elvonult Ungvár felé. Egy zászlóaljtörzs – Janival, Kalauz Gyurival – egy törzsőrmester vezetésével elindult gyalog Mándokra. Kalauz Gyuri szöget, szögesdrótot cserélt a parasztokkal, csirkét, kacsát kapott érte. Janit Mándokon kikötötték, mert őrszolgálaton nyulat lőtt. Majd Hidasnémetibe mentek, vagonírozták, elindultak Fülek felé, aztán Párkánynánára. November harmadikán kecmeregtek ki a vonatból, a pályaudvaron kapták a hírt: Fölrobbantották a Margit-hidat. A zászlóalj is ideérkezett. Másnap Esztergomba mentek, és innen gyalog Piliscsabára.

Vasárnap délelőtt a templomtéren egy őrnagy, zászlóaljparancsnok, lóhátról eligazítást adott.

Ezt mondta: – Az én zászlóaljam meg tud halni a Hazáért a kommunizmus elleni harcban, és meg is fog érte halni! Rövidesen bevetés lesz!

Eltávozást nem adott. Tábori csendőrök vigyázták a környéket.

Tíz nappal később, gyalog a Dunántúlon, Kőszegdoroszlóra vitték őket. Ekkor már fölemelt karral, „Éljen Szálasi!" kiáltással kellett köszönni. De az alakulat némán, vigyorogva, a régi tisztelgéssel köszönt. És megint erődítettek. Lövészárkot, tankcsapdát ástak, a munkához kivezényelték a lakosságot. Egy délelőtt megjelent közöttük Szeleczky Zita budapesti színész-

nő, mosolyogva, hátára dobott fehér bundában. Janiban föllobbant a düh, fogát csikorgatta, kézigránátot akart az elegáns pesti társaság felé hajítani, a katonák alig bírtak vele. Kalauz elvezette őt, egy paraszthaz udvarán leültette, míg megnyugodott.

Aztán gépkocsikkal a komáromi várba vitték őket. A Duna túlsó oldaláról aknával verték az oroszok a várat, sok volt a sebesült, a vér, a halott és a tetű. A következő nap Mányra mentek, onnan Csapdira. Elkövetkezett a gyalogsági bevetés, és néhány óra alatt teljesen szétverték az alakulatot. Itt halt meg Józsa József főhadnagy, Kása János hadnagy, Kovács István zászlós.

Jani és Kalauz a szőlőtőkék között rohant, menekült. Aztán Kalauz Gyuri lövést kapott, botladozni kezdett a hóban, Jani levágta róla hátizsákját, eldobta a puskáját, hátára emelte, cipelte barátját több mint egy kilométeren. Árok partján, csillagfénynél temette el. Olyan hideg volt, hogy a könny megfagyott az arcán.

Csapdi alatt összeterelték őket, egymástól kétszáz méter távolságra löveszgödröt ástak, mindegyikbe két katona feküdt. Az élők később már nyolcszáz méter távolsagra voltak egymástól. Éjszaka az oroszok meglepték és leszerelték őket. Így került fogságba ifjabb Hábetler János.

Reich Kató szeptemberben kislányt szült.

A gyerek egészséges volt, csuklóján vászonra fekete tintával írták: Reich Mária. Gizike meglátogatta őket, tyúklevest, süteményt, kompótot vitt a sápadt, boldog anyának.

Ő is babát várt, néhány nappal később ugyanabban a kórházban lányt szült, a Kálvin téri református templomban Ágotha névre keresztelték. Híres István hazajött, rózsákat hozott a feleségének, kijelentette – mese nincs, a németek elveszítették a háborút, vigyázzon mindenki, hogy a hátralevő időt túlélje.

– Aztán majd meglátjuk – mondta.

Tíz nappal később átköltözött a zászlóaljiroda Pétre, velük ment.

Október 28-án a Ludovika Akadémia parancsnoka, Kocsis ezredes elrendelte a kiürítést. Amíg a zsidó munkaszolgálatosok ládákba csomagolták a Múzeum értékeit, teherautókon elszállították a Ferencvárosi pályaudvarra, vitéz Rózsás József alezredes magához kérette Hábetler Jánost.

– Itt van hat fillér – mondta –, tegnap nálad maradt négy fillér, tedd hozzá, és vegyél nekem egy Virradatot.

Elolvasta az újságot, és amikor a festmények lekerültek a falakról, az utolsó üvegszekrény kiürült, megkérdezte az altisztet:

– Ha a bolsevista áradat elmossa a szent Hazát, te mit fogsz csinálni?

Hábetler őszinte hangon azt felelte, fogalma sincsen, ez eddig nem jutott eszébe.

1944. október 31-én indult el a Ludovika Akadémia vonatszerelvénye a Ferencvárosi pályaudvarról Körmendre. A tisztek az Eszterházy-kastélyban kaptak szállást. Aztán Szentgotthárdra költöztek. Február másodikán délelőtt fél tizenegykor lépték át a határt. Az első állomáson, Lasznikon, Kocsis ezredes parancsára, húszfokos hidegben, szabad ég alatt, fenyverdő szélén, protestáns istentiszteletet tartottak. Majd Drezdába mentek. A katonák két napig rakták a vagonokat, a harmadik napon bombatámadás kezdődött, elpusztult a város. Ekkor Hábetler János átélte legborzalmasabb éjjelét és nappalát. Tízezernél több ember halt meg, sokan magyarok, közöttük dr. Mátyás Vilmos. Az égő városból továbbmentek – Tierschenreuthba. A múzeum értékeit vitéz Rózsás József irányításával a templom pincéjében helyezték el. Hábetler János a Wetzerstrasse 214. számú ház földszinti szobájában együtt lakott dr. Mátyás Vilmos édesanyjával. A szoba tulajdonosa Assenkammer Ottó nevű féllábú katona volt, szalonnával, zsírral, konzervvel és rummal fizették neki a lakbért, volt bőségesen. Az idős asszony folyton sírt, este nem akart lefeküdni, a fotelba kuporodott, szorongatta ékszereskazettáját, és gyakran bevizelt. Ez annyira bosz-

szantotta Hábetlert, hogy olyant csinált, amit élete során soha. Megivott egy fél liter rumot, az idős úriasszonyt vén disznónak nevezte, káromkodott, és telerondította a szobát.

Pesten gyakori lett a bombázás, a lányokat napjában többször is óvóhelyre vezették az iskolában. Ha az utcán érte őket a riadó, üvöltött a sziréna, Hajnalka és Eszter soha nem álltak be a kapu alá, rohantak anyjukhoz. Ilyenkor Pék Mária átkarolta őket a pincében, és ők biztonságban érezték magukat.

Pék Mária délelőtt egyedül volt unokájával, Ágothával, a család szerteszét. Iszonyú gondolatok kínozták, rettegett, védtelennek érezte magát a háborúval szemben. Gizike nem félt. Újpestre járt dolgozni, ha műszak után szünetelt a villamosközlekedés, hazajött gyalog. Reich Kató nem hordott sárga csillagot, Pék Mária nem engedte. Bement Sápadt Bélához. A szobafestő nyilaskeresztes párttag volt, zöld inget viselt. Megkérdezte őt:

– Ha nem engedem hordani a csillagot, mit gondol, mi baja lehet?

Sápadt Béla azt felelte:

– Marhaság! Ezt a lányt nem bántja senki.

Valóban nem bántották. Az Aggteleki utcai dobozgyárban a szeretet hangján beszéltek vele a lányok, a Hárfás vendégei gyakran megállították őt az utcán, dicsérték kislánya szépségét, a

kocsmáros pénzt akart neki adni, de nem fogadta el. Hábetleréknél étkezett, Pék Mária ugyanolyan szeretettel fürdette, vigyázta, csókolta gyermekét, mint Ágothát. Dajkálta, játszott vele, és ha sírt, tízszer, ötvenszer énekelgette neki:

– Cset Pá-páról pil-langóra,
Onnan me-gyünk Ko-mámomba.

Amikor rendelet jött, hogy Reich Katónak zsidó házban kell lakni, Pék Mária kétségbeesetten sírt, minden áldott nap ebédet és vacsorát küldött valamelyik lányával. Két ízben Sápadt Béla is meglátogatta, csokoládét vitt neki, a gyereknek csörgőt.

Égett a Shell-gyár, házak tömege pusztult el, halottak hevertek az utcán. Pék Mária viselkedésén súlyos idegbaj jelentkezett. Hisztérikus kiabálással támadt Gizikére, toporzékolt, nem engedte dolgozni. Hajnalkát és Esztert minduntalan bekergette a folyosóról, a hajukat cibálta. Fülelt. Később megöntözte a virágokat, mezítláb mászkált a konyhában, babot áztatott, leveleket írt. Aztán letette a tollat. Kezét összekulcsolta.

– Istenem, Uram, hogyan tehetsz ilyent? – kérdezte csöndesen.

Hidegkék szemével sokáig nézte a légoltalmi papír repedésén a hajnalt.

Váratlanul jött értük Brügecsről Hábetler János nevelőanyja. Izgatottan tapsolt.

– Gyerünk – mondta. – Mozgás, mert a kocsi indul!

Pék Mária összekapott néhány göncöt, és már szaladt lefelé a lépcsőn.

Rohant velük a teherautó. Pék Mária az ölében tartotta Ágothát, a lányok egymáshoz bújtak. Koromsötét volt már a ponyva alatt, amikor Pék Máriának eszébe jutott Reich Kató.

– Jézusom! – mondta. – Otthagytuk!

Senki nem szólt.

Csönd várta őket Brügecsen. Pék Mária elvégezte a háztartást, este leveleket írt, rózsaszínű ruhákat horgolt Ágothának és Reich Kató kislányának. A Hábetler lányok jól érezték magukat. Gizike elvitte őket a temetőbe, a sírfeliratokat böngészték. Hajnalka játszott a parasztgyerekekkel, elnézegette a sekély tóban fürdő libákat. Eszter először érzett vonzalmat egy sápadt, tizenhét esztendős teológus iránt. Leültek egymás mellé a kopasz szederfa alatt, Arany Jánost, az Erlköniget olvasták. A fiú tüdőbeteg volt, később elvitték őt a leventékkel, megfázott és meghalt.

1945 áprilisában jöttek haza. A ház megsérült, Pék Mária levakolta a falakat, kifestette a lakást. Pamutmotringot festékbe mártott, lazára húzta, földobálta a falra, így készült a minta.

A csíkhúzás Hajnalka dolga volt. Eszter ügyetlenkedett, kapkodott, nem tudták használni.

Gizike a Magyar Pamutiparban dolgozott, kitartó, hatalmas szorgalommal, nevét mindig az első három munkás között írták a táblára. Lisztet, babot, sárgaborsót, olajat, kukoricát kapott a keresete arányában, prémium fejében pedig vásznat, műrostos anyagot. Júliusban külön vállalt éjjeli műszakot is, lefogyott negyvennégy kilóra, novemberben összeroppant. A kerületi orvos mentőautón az István-kórházba küldte, de szervi bajt nem találtak, csupán kimerült.

Pék Mária sokszor böngészte a zsidótemplom udvarán, a Bethlen Gábor téren a halottak hivatalos névsorát, de Reich Kató és Reich Mária nevét nem találta.

Hajnalka és Eszter befejezte a polgárit, és a Pedagógiai Gimnáziumba mentek.

Február elején Küvecses Endre kizuhant a Boráros téri kanyarban a villamos tornácáról, meghalt a kövezeten. A rákoskeresztúri református pap temette el. Anna zokogott, három hollószemű fia cipelte el a sírtól. Pék Mária a lányaival odament hozzá, szótlanul magához ölelte.

Reich bácsiék lakásába kommunista költözött, magas, szikár férfi és kövér, vastag lábú felesége. A szikár, kopott és ápolatlan ruházatú

ember kérésére a házmester kihirdette, hogy beszédet kíván mondani a ház lakóinak, mindenki jelenjék meg az udvaron. Konyhaasztalt állítottak a házmester lakása előtt, vörös posztóval letakarták, és egy szombat este, villanyvilágításnál, az új lakó sápadt, borostás arccal, lassú, vontatott hangon a következő beszédet mondotta:

– Elvtársak! Engem Seres Sándornak hívnak, ezt mindjárt az elején megmondom, és ezerkilencszázháromban születtem Bónavölgypusztán. Elvtársak, én tizenegy éves voltam, amikor kitört tizennégyben az első világháború. Tizenegyen voltunk testvérek. Ahogy az első világháború kitört, mindjárt kivettek az iskolából, még a negyedik osztályt sem járhattam végig, kellett mennem az uradalomba, napszámba, reggel napfelkeltétől napnyugtáig fillérekért kellett dolgozni. Kedves elvtársak, apám vasúti váltókezelő munkás volt, akinek szintén gyenge keresete volt ahhoz, hogy tizenharmadmagát abból fenn tudja tartani. Ezért kellett kora tavasztól egész a nagy tél beálltáig rongyos ruhában és cipőben fagyoskodni egész nap, még ez mellett sokat éheztem is, mert a hosszú munkaidő az embernek minden zsírját levette. Ezt el ne felejtsük soha! Különösen nyáron, amikor az aratáshoz meg a cséplőgéphez már három órakor kellett kelni, és volt este tizenegy, mire

nyugovóra mehettünk. Elvtársak, azután kitört a tizenkilences forradalom, voltam tizenhat éves, amikor megszöktem szabótanulónak. Biztosan sokan tudják, hogy akkor mi volt a tanoncnak a sorsa, és ezt sem szabad soha elfelejtenünk, hogy mindennemű házimunkát meg kellett csinálni. Ahol kisgyerek volt, amiben nekem is volt részem, még mosni is kellett a szennyes ruhát, és a szennyes edényt utána kihordani. Elvtársak, aztán eljött a szabadulás ideje, felszabadított a mester, de dolgozni nem tudtam. Sajnos ez így volt, kénytelen voltam egészen alacsony bérért menni dolgozni. Így a sors dobálta az embert, elvtársak, és mikor a sors megtanított dolgozni, akkor szakszervezeti munkás lettem, bérharcba kerültem, a szaktársakat próbáltuk szervezni, akkor a munkáltató azért küldött el, hogy megfertőzöm az embereit, és bizony sok esetben munkanélküli lettem. Engem, elvtársak, ezen keresztül így a sors tanított meg arra fiatal munkás koromban, hogy hova tartozzak. Most pedig, hogy a szovjet dicső hadsereg fölszabadított, egy nagy kő esett le a szívemről, mindjárt tudtam, mit kell tennem, első az volt, beiratkoztam a pártba, és nem kímélek fáradságot sem most, sem a jövőben, hogy agitáljam magukat. Befejezés előtt még annyit, hogy én nem valami aljas gondolattal beszéltem, nem azért léptem a pártba, hogy a

saját ágyamat megvessem magamnak, én csak egyszerű munkás vagyok, egy ruhaipari üzemben dolgozom. Legvégén pedig arra kérem magukat, hallgassanak a kommunistákra, mert a legtisztább szívvel kijelenthetem, ők védelmezték a múltban és ők fogják védelmezni a jövőben, mindig és mindenkor a munkásember valóságos érdekeit.

Ekkor a lakók erősen megtapsolták őt, megállapították, hogy buta emberrel áldotta meg őket a sors, nevettek rajta minden harag nélkül, mert jámbor, őszinte embernek látszott.

Márciusban idősebb Hábetler János megérkezett a szoba-konyhás lakásba. A Honvédelmi Minisztériumban kihallgatták, igazolták, B-listára tették, a Híradó-moziban lett jegyszedő. Áprilisban elküldték, mert jegy nélkül engedett katonákat a nézőtérre. A Fővárosi Tanács kórházában kapott munkát, szenet lapátolt a kazánházban.

Híres István májusban jött haza orosz hadifogságból. A Magyar Precíziós Művekhez ment dolgozni. Kísérleti darabokat esztergált, tökéletes munkát adott ki kezéből, nemsokára ismerték nevét a minisztériumban. Előbb csoportvezető, művezető, versenyfelelős, majd a termelési osztályon fő-munkairányító lett, havi keresete elérte a háromezer forintot. Gizikét is bevitte a gyárba. Felesége ügyes volt, szorgalmas, lelkiis-

meretes és végtelenül szelíd. Úgynevezett fehér köpenyes munkán, a P_4-műszerkocsi szabályozásán dolgozott, később megtanították „leppelni". Öntöttvas tüskén, különféle pasztákkal, ezredmilliméteres tűréssel a Diesel-olajszivattyúkat csiszolta

Híres István társbérleti lakást szerzett nem messze Hábetleréktől, a Déry utcában. Vásárolt kombinált szekrényt, asztalt, négy széket, lámpával világító rekamiét és Csele Julitól hatvanöt forintért egy lepkeszárnyakból készített képet, ezt a virágok fölött fölszögezte a falra. Ágothára napközben Pék Mária vigyázott, minden este, vacsora után hazavitték a gyereket. Híres István fő-munkairányító embertelenül szigorú volt. Ha Gizike nem készített evőeszközt a tányér mellé, hiába volt orra előtt a konyhaasztal fiókja, komoran bámulta az ételt, megvárta, míg kiveszik neki a kést, a villát, a kanalat. Naponként ellenőrizte Hajnalka és Eszter számtanfeladatait, okosan elmagyarázta a bonyolult képletet, s akár értették, akár nem, kínlódhattak éjfélig, tovább nem segített. Egy alkalommal cukrot hozott Ágothának. Amikor apró kezével érte nyúlt, visszatette a zsebébe, behívta Csele Juli fülig koszos, kopaszra nyírt kislányát a folyosóról, és odaadta neki. Ágothának pedig azt mondta:

– Ha máskor apád ajándékot hoz, meg fogod köszönni.

Pék Mária elsápadt a haragtól.

– Nem jól nevelem a lányodat?

Híres István nem válaszolt.

– Neked nincsen szíved – mondta Pék Mária. – Akárhány embernek parancsolhatsz, akármennyi pénzt kereshetsz, az én szememben senki vagy.

Híres István elmosolyodott.

– Egyszer majd hazajön a fia is. Neki mit fog mondani?

Pék Mária sokáig hallgatott.

– Azt mondom majd a fiamnak – szólalt meg aztán, és hidegkék szemét a férfi arcára tette –, azt mondom neki, nincs a tengerben annyi víz, amennyi könny kifolyik a szememből...

Néhány nappal később a huzatos konyhában csúnyán megfázott a mosásnál. Magasra szökött a láza, bőre perzselt, de nem tudott izzadni. Szigorúan megtiltotta, hogy orvost hívjanak.

– Pálinkát hozzatok! – parancsolta.

Három napig ivott, aludt, ha fölébredt, beszélt összevissza. A negyedik nap reggelén öt órakor fölkelt, talpig lemosakodott, fehér gallért vasalt Hajnalkának, Eszternek, férjének inget, elkészítette a reggelit. Mikor a család álmosan, ijedten, csodálkozva kijött a konyhába, így szólt:

– Kutya bajom, papa! A szép özvegy még várhat!

És ráncosodó arcával rájuk nevetett.

A két lány kitűnően tanult, és ez egyedül Eszter érdeme volt. Elkeseredésig gyötörte húgát a leckénél, a legapróbb hibánál kitépte a füzetéből a lapot, újraíratta vele. Hajnalka sírt, egymás haját cibálták, Pék Mária megpofozta mind a kettőt, akkor visszaültek a konyhaasztalhoz, tanultak sokszor éjfélig. Eszter zsarnok volt, konok és garasos. Ha elmentek a Fedettuszodába, eltette a villamosjegy árát, s míg végiggyalogoltak a városon, Hajnalkának mondani kellett hangosan a leckét. A különféle módon megtakarított zsebpénzből szoknyát, blúzt, harisnyát, fehérneműt vásárolt kettőjüknek. Ő választott mindent, ha a testvére néha tiltakozni próbált, hidegkék szemével ránézett, azt mondta:

– Ne vitatkozz! A te ízlésed pocsék!

Eszternek jó ízlése volt.

Télen, vasárnap délután egymás mellé bújtak, két szólamban énekeltek. Szenvedélyesen szerették a zenét, hallásuk bámulatos volt. Hábetler, Híres és Sápadt Béla ultiztak, Ágotha Csele Juli lányával játszott, Pék Mária díványpárnát készített, virágok közé hímezte Eszter monogramját. Azt mondta lányának: – A hozományod.

Eszter mérges lett.

– Ne tessék nekem ilyent mondani, én nem akarok férjhez menni soha!

Pék Mária elmosolyodott. Ölébe tette horgas ujjú kezét.

– Dehogynem, lányom – mondta. – Előbb te, aztán a húgod. Látni akarom a boldogságtokat meg az unokáimat.

Az első zsúrt Hajnalka Angyal nevű barátnőjénél tartották. Angyal szülei a Telepi utcában laktak, a környéken erős kamillaszag volt Neruda Nándor gyógyszeráru-üzemétől. Hajnalkát és Esztert Küvecses Lajos kísérte el, kakaót, kalácsot kaptak, táncoltak a szobában kiterített jegesmedve körül. Hajnalkát nem kérte föl senki, nem is vették őt észre. A lemezjátszót bízták rá, este nyolcig szólt keze alól a „Szalmaláng nálad a szerelem…" meg „Engem a rumba döntöget a romba…". Komoran figyelte a táncolókat, látta a finoman kacérkodó lányokat, akik simulni, mosolyogni, ámulni tudnak a kedves, szemtelen gimnazista fiúkra. Hajnalka rosszkedvű volt, hallgatagon baktatott hazafelé. Otthon, mikor Eszter melléje bújt, azt mondta:

– Szemforgató hülyeség!

Küvecses Anna lakásán jelmezbált rendeztek. Eszter apródruhában volt. Hajnalka fekete, piros csíkos székelyszoknyát, fehér vászonblúzt vett magára, haját copfba fonta. Tele volt életerővel, vidáman perdült-fordult, nagyokat ne-

vetett, nem győzte a táncot Ekkor szerzett magának először fiút. Dodinak hívták, a református gimnázium legjobb tornásza nyújtón és talajon. Állandó partner lett a zsúrokon, iskolai mulatságokon, a vállas, izmos fiút, helyes csibészképét irigyen nézték a lányok. Hajnalkát szerették a fiúk, pajtásuknak vették, ha malac viccet mentek mesélni a másik szobába, azt mondták:

– Hajnalka, te jöhetsz!

A lányok sopánkodtak, sustorogtak, később követelték Hajnalkától a viccet, és ő mindig elmondta nekik.

1948 szilveszterén Pék Mária, Hábetler, Híres István, Gizike és Eszter a Magyar Precíziós Művek kultúrházába készültek. Hajnalka nem érezte jól magát, nem akart velük menni, de Pék Mária kijelentette:

– Szilveszterkor együtt kell lenni a családnak, akkor a következő évet is együtt töltik!

Családi asztalnál ültek. Pék Márián sötétkék, magasan záró, gallér nélküli ruha volt, a nyakrésznél alig sejthető, apró tüll-levelek. Szőke, őszülő haját koszorúba csavarta. Hábetler sötétkék ruhát, Híres István sötétszürke millpoen öltönyt, Gizike ugyanabból az anyagból készült angol szabású kosztümöt viselt. Hajnalka és Eszter fekete szoknyát, fehér blúzt. Kocsonyát, virslit ettek, Híres István literes üvegben hozta

a bort, ketten itták Pék Máriával. A fő-munkairányító egyik-másik művezetőt, idősebb munkást asztalukhoz hívta, ivott velük. Egyébként Híres tartotta a rangját, hűvös, udvarias főbólintással válaszolt a számtalan köszönésre. Egy szőke, hullámos hajú esztergályos nem mozdította el tekintetét Hajnalkáról, később bátorságott vett, és fölkérte táncolni. A barátja pedig Esztert. Jóformán megállás nélkül táncoltak a lampionos, konfettis, szerpentines, csillogó teremben. Éjfélkor eloltották a villanyt, a két fiú az asztalnál ült, megilletődött hangon boldog új esztendőt kívántak a Hábetler családnak. Hajnalban, hóesésben hazakísérték őket.

Néhány nappal később meglátogatták a lányokat, legközelebb mozijegyet hoztak, elkérték Hajnalkát és Esztert. Sokat jártak moziba, néha távolabb az iskolától megvárták a testvéreket, sétáltak a Duna-parton. Egy alkalommal Híres István elküldte Hajnalkát Kispestre valami csomagért, a szőke fiú elkísérte. Sokáig keresték a kertes házat, ekkor a sötét utcán megcsókolták egymást. Ezután gyakran csókolóztak. A másik esztergályos valami butaságon összevitatkozott Eszterrel, és a lány elmarta. Tavasszal moziba mentek, megnézték a Hamletet, a fiú állandóan Hajnalka kezét szorongatta. Erősen izzadt a tenyere, ez idegesítette a lányt, nem sokkal később gorombán szakított.

A Pedagógiai Gimnáziumban az ének és zene főtantárgy volt. Hábetler a Ludovika Akadémia egykori hangolójától, Henz Bélától bérelt egy zongorát. A lányok csak a kötelező gyakorlatokat végezték, nem bírták elviselni saját kalimpálásukat. Eszter néha belefeledkezett, Bartók-feldolgozásokat játszott, leginkább: „Megöltek egy legényt, hatvan forintjáért..." Ilyenkor lehunyta szemét, száját összeszorította, alig észrevehetően remegett.

Hajnalka órákon át akkordokat kutatott. Szerette a lenyugvó, tiszta akkordokat, de ha egymás melletti hangokat fogott, azokban is megtalálta örömét. Ezek a disszonáns hangok Pék Máriát idegesítették.

– Lányom, mást nem tudsz? – kérdezte.

Ebben az időben is sokat énekeltek. Madrigált, népdalt, operát és dzsesszt. A rádióban hallott táncdalokat utálták, „a rózsa azt jelenti, hű vagyok..." kezdetű sláger dühítette őket. Ha valaki szép, Hajnalka részére vonzó dallamot énekelt, ösztönösen akkordokat hallott hozzá, modernet, és ebből improvizált az alaptémához. Egy alkalommal Lucy nevű osztálytársnőjük lakásán zsúrt rendeztek, eljött néhány zenész is. Ekkor ismerte meg Hajnalka Sima Lacit. Huszonhat éves, szemüveges, középtermetű matematika- és orosztanárt, pisztonost és zenekarvezetőt. Kisegyüttese volt, fúvós: piszton, puzon,

szaxofon, klarinét, dob és zongora. Egy héttel később megint találkoztak Lucy lakásán. Sima Laci szenzációt hozott, Chopin cisz-moll empromptüjéből a vezérdallamot dzsesszre, öt szólamra hangszerelte. Kiosztotta a kottákat. Alt: Hajnalka, mezzoszoprán: Eszter, szoprán: Lucy, basszus: Rudi, tenor: Sima Laci. Előbb meghallgatták lemezről Bing Crosby előadásában, aztán megpróbálták vokálban énekelni. Később megállapították, szépen szól.

Sima Laci együttese vasárnap a Molnár utcában, egy tánciskolában játszott, belvárosi fiataloknak. A két Hábetler lány itt látott először vad, nyugati táncot, ritmusőrületben. Körök alakultak, egy pár kitört a tömegből, körülállták, nézték, ha kimerültek, másik pár ugrott eszelősen a helyükre. Hajnalka, ha partnert talált, magánkívül rángatta magát, lihegett, szemét forgatta. Eszter soha. Ha rendőr, ellenőr jelentkezett a láthatáron, már az előszobaajtóból jelezték, akkor a zenekar szolidan tangót játszott.

Hajnalka eszpresszókban találkozott Sima Lacival. Sima az iskoláról mesélt, tanítványairól, elmondta, semmit sem tud oroszul, óra alatt, míg feleltet, nézi meg az anyagot, de ezt még nem vette észre senki. Hajnalka az érettségi előkészületeiről és lelkes hangon modern muzsikáról beszélt. Aztán csókolóztak.

Pék Mária nem szerette Sima Lacit. Azt mondta, piszkos szemű, kiélt ember, sok nőnek hazudott már életében. Hajnalkának nem esett nehezére a szakítás, Sima Laci nem került közel a szívéhez, csupán egy ideig érdekes volt a társasága.

Érettségi előtt az iskola kórusa vegyeskórust énekelt, itt fiúk is voltak. Közöttük az alacsony, kövér Nikodémusz ikrek. Udvarolni próbáltak Hajnalkának, Eszternek, randevút kértek, de ők nevetve elutasították. Tavasszal a Zeneakadémián Händel Hallelujáját énekelték, orgonával.

Kitűnően érettségiztek. Idősebb Hábetler János megcsókolta a homlokukat. Seres Sándor gratulált, beszédet mondott nekik a konyhában. Hosszan, álmosítóan ecsetelte a Horthy-rendszer nyomorát, a szegény nép harcait, sztrájkokat, börtönöket, akasztásokat említett, aztán a Hitler-fasizmus vereségét értékelte, majd váratlanul a munka becsületéről beszélt, elkövetkezendő életük ragyogó perspektíváját bizonygatta a két Hábetler lánynak.

– A munkát szeretni kell – mondta. – Akárhová kerít benneteket a sors, ne feledjétek, hogy a ti szüleitek egy bitang, népelnyomó, úri világban kínlódtak a harapni való kenyérért. És most kijelenthetem: tiétek a föld, a gyár, az egész szocializmust építő Magyarország. Azoké az embereké lett ez az ország, akik a barakkokból

és a külvárosok mély pincéiből kerültek elő, és mellettük a szegényparasztság tömege, hogy megerősítsék a dicsőséges kommunista párt vezetésével a munkáshatalmat az imperializmus hálálára. Kedves Hajnalka és Eszter, mielőtt elindultok gyönyörű utatokon, ezért én most azt mondom nektek, hallgassatok rám, igaz kommunistára, szeressétek meg a munkagépeket, sajátítsátok el a tudományokat, tanuljátok a marxista ideológiát, mert ez hitet és hatalmas erőt ad. Ha szabad ezt mondanom, ez a legmagasabb hit, szentebb mindennél, a Bibliánál, mert ez valóban megváltja az emberiséget, és bőséges Paradicsomot teremt. E hit nélkül pedig munkásember nem élhet, csak méltatlan és szánalmas posványban. Ne feledjétek, hogy a tudás hatalom, de a tudást, jólétet nem adják ingyen, tanulni, küzdeni kell érte. Ezért, kedves Hajnalka és Eszter, én őszinte szívvel tanácsolom, éljetek egyszerűen, fegyelmezetten, megingathatatlan akarással végezzétek el a rátok bízott feladatot, és akkor megteremtitek magatoknak, családotoknak, eljövendő gyermekeiteknek, szép házasságban, nagyszerű, szocializmust építő hazánkban a boldog életet. Amit én most úgy a magam, mint a feleségem nevében kívánok nektek az életbe való elindulásotok alkalmából.

A lányok komolyan, udvariasan végighall-

gatták őt. Csak akkor nevették szélesen, jókedvűen, amikor kiment az ajtón.

A bankett a margitszigeti Casino kertjében volt. A két Hábetler lány halványzöld ruhában, magas sarkú drapp szandálban fecsegett, cigarettázott a fehér asztalnál. Később Esztert táncolni kérte egy magas, vékony, szőke fiú, tisztviselő volt és szaxofonos, Filátó Jenőnek hívták. Este hazakísérte őket, a kapuban randevút kért Esztertől. Cukrászdában találkoztak. Kezet csókolt, csokoládéflippet rendelt, majd elmesélte, hogyan képzelné az életét Eszterrel.

– Olyan zenész leszek – mondta –, akit ismernek majd a világon. Fogadásokra járunk, én szmokingban, te pedig ezüst cipőben, hófehér estélyi ruhában, ékszerekkel.

Csöndesen, mosolyogva beszélt, apró fintorral mutatta, hogy mindez álom, játék, butaság, de a szemében volt valami megható. Ekkor csókolózott Eszter először.

Hajnalka a Traktorgyárba, Eszter egy cipőkészítő üzembe került tisztviselőnek, fizetésük ötszáz forint volt. Hajnalka gyűlölte a gyárat. Előbb az öntvényraktárban, majd a II-es esztergaműhelyben számolta munkalapokról a darabbért. A műhely öreg volt, piszkos, az ablakokon nem lehetett átlátni. Négy vaslépcsőn kellett fölmenni egy üvegkalitkába, ahol öt asztal sorakozott, kettő a bérelszámolóké, három a műve-

zetőké. Padlója fekete, olajos fa, és mindenütt fekete, vastag öntvénypor. A munkaidő reggel héttől délután fél négyig volt. Akkor Hajnalka hazament, aludt egy órát, lemosakodott, és szaladt randevúra. Eszter napfényes irodán számolta a béreket, ventillátor keverte a levegőt.

Nyár elején Híres István oldalmotort vásárolt csónakjára. Néha vasárnap kimentek hozzá a lányok, de nem érezték jól magukat. Gizike mindig sírt, feszült volt a hangulat, zene, tánc pedig nem akadt a környéken. Hábetler gyomorfekélyt kapott a kazánházban. Orvosi javaslatra könnyebb munkára helyezték, kocsikísérőnek a szénhordóknál.

– Ehhez mit szól a szép özvegy? – kérdezte Pék Mária. És diétás kosztot készített neki.

Filátó Jenő barátai mindennapos vendégek lettek a szoba-konyhás lakásban. Fiatalok voltak, zenészek, tiszta álmokkal, illúziókkal. Elhozták hangszereiket, este kilencig – akkor Hábetler aludni ment – muzsikáltak. Fece zongorán, Filátó Esz-altó szaxofonon, Szeles pisztonon, Ervin B-tenor szaxofonon, és Szeiber Laci dobolt. Fece volt a zenekarvezető. Tehetséges, szigorú, abszolút hallással. A próbákon nem ismert tréfát. Ha mefisztóarcát a cimborákra emelte, sűrű, fekete szemöldökét összevonta, a lányok is hallgattak. Vokálra hangszerelte a Temptationt, és nagyon szerette Hajnalkát.

Cukrászdában csókolóztak. Egy alkalommal beállított két karikagyűrűvel, de Hajnalka azonnal visszaadta.

– Ne bolondozz! – nevetett.

Fece eltette a gyűrűket.

– Nem baj – mondta –, majd szólsz, ha nem tartod bolondságnak.

Ebben az időben kezdődött a lányoknál a rövid, fiús frizura. Hajnalka az elsők között levágatta a haját. Volt egy kedvenc ruhája. Szűk szoknya, vastag derékrésszel, közepén világosbarna bőrövvel, zöldes, halszálkás szövetből. A Belvárosban nyersselyem ingblúzt vett, finom azsúrral. Ebben ment Filátó Jenő házimurijára. A fiú együtt lakott elvált édesanyjával, apja textil-nagykereskedő volt, Londonba szökött második feleségével. A szépen berendezett kétszobás lakásban táncoltak, énekeltek, mikrobarázdás lemezeket hallgattak. Később Fece leitta magát, elrontotta a hangulatot, bárgyú arccal panaszolta szerelmi bánatát. Ekkor Hajnalka megutálta őt, ezen az estén elhatározta, meghódítja magának Ervint. Kísérte egyik szobából a másikba, csillogtatta szemét, fogát, karjába simult a táncnál, de a fiú húzódozott, mert szerette, tisztelte barátját. Hajnalka éjfél körül kezdte a játékot, hajnalfelé már kint az előszobában csókolóztak. Ervin másnap mindent elmondott

barátjának, kezet szorítottak, Fece azt mondta a lánynak: – Légy boldog.

Ervin szőke volt, foga hófehér, mosolya kisfiús, szeme kék, álmodozó. Nagyon szerették egymást Hajnalkával. Cukrászdában bújtak el, volt egy játékuk, egymás száján kipuszilták a zeneszámokat, a másiknak ki kellett találni, melyik az. Egy alkalommal a fiú remegő kézzel kigombolta Hajnalka blúzát, és megcsókolta meztelen keblét. Sokáig nem tudtak megszólalni.

Ervinék néha tánciskolában, gyári rendezvényeken hakniztak, ilyenkor a két lány mindig velük ment. Bárhol játszottak, Ervin a Stardust című dalt Hajnalkának mesélte el, mert mesélni tudott a szaxofonnal. Filátó pedig Esztert bámulta a dobogóról, végtelen szerelemmel szerette. Dalt szerzett, a szövegét neki ajánlotta, egy nyári este leült a zongorához, és halkan elénekelte. Hábetler Jánosnak igen tetszett a dal, ezt többször elmondta. Híres István vállat vont, olcsó limonádénak nevezte. Eszter rátámadt csúnyán, hangosan veszekedtek. Pék Mária bejött a konyhából, megpofozta lányát, Híres Istvánnak azt mondta, vegye elő a mandolinját, mutassa meg, mit tud! Aztán leültek vacsorázni. Később bejött Seres Sándor, a kommunista. Pék Mária elmosolyodott, bort töltött neki.

– Hirdetni jöttél, Sanyika? – kérdezte. –

Meghallgatunk szívesen. De bizony borotválkoznod kéne, nem illik ám így agitálni. Ha én lennék a feleséged, elverném a lábadat.

– Nagyon fáradt vagyok, kedves Mária – felelte komoly hangon Seres Sándor. – Hidd meg, hogy nagyon keveset pihenek. Engem a sors tanított meg arra, hova kell tartozni, és én szüntelenül harcolok, dolgozok jó pártmunkával az igazságért.

– Mi ellen kell harcolni? – kérdezte Pék Mária. – Mondd meg nekünk, Sanyika. Mert attól félek, sokszor magad sem tudod. Kapkodsz, csapkodsz, beszélsz a világba, aztán már magad sem tudod, minek és miért?

Seres Sándor lassú kortyokkal megitta a bort a Hábetler család egészségére. A dívány sarkára ült, egyenesen, mint a cövek, két térdét összezárta.

Így szólt:

– Látod, kedves Máriám, én buta ember vagyok, ezt mondjátok rólam, ha majd én innen hazamegyek. Ezt mondod te is, persze nem bántásból, csak tréfálkozásból, hogy nevethessen rajtam a te családod. De ez nem baj, mert én azt nem állítottam soha, hogy másoknál okosabb lennék. Csak igyekszem a párt által kijelölt helyemen szembeszállni az igazságért. Ez nem könnyű, sőt nagyon nehéz. Például egy harcom most mindjárt elmesélem. Volt egy

szaktárs, akinek fel lett mondva, mert munkásfölösleg volt. Erre azt mondja, hogy enyém a gyár, magamnak dolgozok, és mégis felmondtam magamnak, pedig el nem akarnék menni. Én meghallottam, és megkérdeztem tőle, hogy mit mond. És kezdtem mondani, ahogy ő kezdte. Hogy magáé a gyár, saját magának dolgozik, és mégis felmondott magának, pedig el sem akarna menni. Azt válaszolta, úgy van, ahogy a szaktárs mondja. Akkor én szépen megkérdeztem tőle, ha a szaktárs magáénak tartja a gyárat, mit tesz ezért. Mert nézetem szerint az tarthatja magáénak a gyárat, aki a népközösségért tesz is valamit. Azt felelte, ő nem kapzsi ember, nem akarja senki elől elhappolni a társadalmi munkát. Erre én azt feleltem neki, hogy nem is kell senki elől elhappolni, mindenkinek jut egy kevés, ha mindenki kivenné a részét belőle. De aki ezt nem akarja, az könnyen így védekezik. Az ilyen ember ne vallja magáénak a gyárat, örüljön, hogy a népközösség megtűri a társadalomban, aki csak a saját érdekeit nézi. Pedig ha mindenki hozzálátna a társadalmi munkához, nem fordulna elő, hogy a lelkiismeretes, odaadó ember éjfél után egy órakor mehet haza. Az ilyen kipihent emberek könnyebben dolgoznak, jól kipihent testtel másnap, mint az, aki elvégzi a ráeső társadalmi munkát a munkája után. Erről aztán szó volt. Kijöttek a szakszerve-

zettől, és engem szemeltek ki, hogy beszéljek a küldöttel. Mikor elmondtam a tényeket, ahogy volt, nagyon nagy dicséretet kaptam érte, hogy nem mindenki tud így megfelelni.

– Buta ember vagy, Sanyika – mondta Pék Mária. – Attól félek, hogy a politikához sem értesz, mert amit most elmeséltél, az egy nagy marhaság... Leülsz itt a díványra, mint aki botot nyelt, és fecsegsz összevissza. Inkább igyál meg egy pohár bort és énekeljél.

Seres Sándor elutasította a második pohár bort. Felállt.

– Kedves Máriám, én nagyon nehéz helyzetben vagyok. A te egyetlen fiad, aki részt vett a hős Szovjetunió ellen indított rablóhadjáratban, most hosszú fogságot szenved. Hogyan lehetne most a te anyai szívedet a legszebb ügyért agitálni? De ha majd a te fiad egészségesen hazatér, elapad szemedről a könny, megérted a kommunisták politikáját. Kijelenthetem: a boldogság vár rátok. A te családod mélyről jött, mint én, mint a többi szegény ember, és lányaid, leendő unokáid életén meglátod a szédítő perspektívát. És akkor azt fogod kérdezni tőlem: honnan voltál ilyen derűlátó? És én majd azt felelem: a sors tanított rá, hova kell tartoznom. A kommunistákhoz, mert ők megteremtik a dolgozó népközösségnek a békés jólétet.

Elnézést kért a zavarásért, mindenkivel kezet szorított és elment.

Ősz végén jött haza ifjabb Hábetler János. Megmosakodott, akkor Pék Mária beengedte a szomszédokat, tolongtak, lármáztak a konyhában. Seres Sándor is bemutatkozott, megszorította a hazatért katona kezét.

– Vár a munka – mondta neki. – Dicsőséges nagy jövő előtt állsz a szocializmust építő népi demokratikus Magyarországon.

Az öreg Hábetler nevetett, sírt, sürgölődött-forgolódott Jani körül, leszaladt a Hárfásba, bort hozott, kínált mindenkit, csakhamar becsípett. Később megérkezett Hajnalka és Eszter, idegenül nézték az ismeretlen, erős férfit, zavartan csókolták meg testvérüket. Pék Mária kiparancsolt mindenkit a lakásból, halat rántott, túrós csuszát készített, a lányok fehér abroszt terítettek. Vacsora után Pék Mária hidegkék szemét a fiára emelte. Így szólt:

– Reich Kató meghalt. Máriának hívták a kislányt.

Az öreg Hábetler a fejét csóválta.

– Hej, de nagyon nagy kár értük – mondta részegen. – Az apját is szerettem, igen rendes, szeretetre méltó emberek voltak.

Gizike elsírta magát.

– Apácskám, hallgasson! – kiabálta. – Hallgasson!

Sokáig hallgattak. Majd Jani azt mondta, fáradt, Pék Mária ágyat bontott, és aludni tértek.

Másnap a lányok öltönyt, inget, nyakkendőt és cipőt vásároltak Janinak. Pár nappal később Angyalföldön, a Fémfeldolgozóban esztergálni kezdett.

Szilveszterkor a lányok házimurit rendeztek. Pék Mária sütött, főzött, az öregek itták a bort, verték a kártyát, a fiatalok táncoltak, énekeltek. Éjfél előtt egy órával Pék Mária azt mondta Filátó Jenőnek:

– Menj el édesanyádért, ne legyen most otthon egyedül.

A fiú megcsókolta két horgas ujjú kezét, és Eszterrel taxin elhozta mamáját. A szőkére festett, ékszerekkel dekorált hölgy láthatóan nem érezte jól magát a Nagyfuvaros utcában. Trónolt egy széken, gőgösen forgatta fejét, ha kínálták étellel, itallal, elutasítóan fintorgott. Később Csele Juli, Sápadt Béla igyekezett kedveskedni, de olyan hűvösen nézett rájuk, hogy eloldalogtak. Jani a sarokban ült, apja katonaládáján, szemét nem mozdította el az asszonyról. Aztán felállt.

– Rohadjon meg minden nő – mondta hangosan –, aki még hideg vízbe sem dugta az ujját!

Kiment, bevágta a konyhaajtót, hogy két kockából kipottyant az üveg. A lányok sopánkodtak, Híres István hangosan nevetett. Pék Mária odament az asszonyhoz.

– Maga mit páváskodik? – kérdezte. – Vegye le a blúzát, kimosom!

Filátó Jenő nyakig pirosan, szótlanul távozott az anyjával. Pék Mária vállára kapta kendőjét, elindult a fiát keresni. A Hárfással szemben találta meg, hátát a borbélyüzlet redőnyének támasztotta, figyelte a lassú hóesést. Szótlanul hazament, leült a kártyázók közé. Az öregek már borízű hangon vitatkoztak, szidták egymás kezét, gyerekesen örültek a piros ultinak. A vén Kalauz István néha bambán hátranézett.

– Azt mondod, meghalt? – kérdezte.

Ilyenkor Jani lassan bólintott.

A fiatalok izgatottan zajongtak a szoba másik oldalán.

Eszter szakított Filátó Jenővel. A fiú búcsúzóul félbetört nádat küldött, amit a szaxofonban használtak. Azt írta, öngyilkos lesz.

Elmúlt a tél, a tavasz. Nyár végén Híres István megkérte anyósát, ne engedje Ágothát Csele Juli kislányával játszani. Csúnya veszekedés kezdődött, Pék Mária rangkórsággal vádolta vejét. – Mit gondolsz magadról, ki vagy te? – kiabált. Jani a sógorának adott igazat. Azt mondta, Csele Juli hitvány dög, tolvaj, a börtönben fogja végezni, és a lánya se lesz különb. Csele Juli a Csokoládéárugyárban dolgozott, lopott, mint a szarka. Ha nem volt kedve dolgozni, erős feketekávéba sót kevert, magas lázat

csinált. A betegállomány idején csereberélt, alkalmi üzleteket kötött a Teleki téren. De pénze mégsem volt, kifolyt a kezén. Egy alkalommal Seres Sándor szigorú hangon szemrehányást tett neki Hábetlerék konyhájában. Mereven, cövekegyenest ült a hokedlin, arca sápadt volt, szeméből sütött a harag.

– A múlt rendszerben, ha valaki a tőkés társadalmat megkárosította, azt akkor hamarább elintézték, mint most. – Várt egy percig. Emelt, fenyegető hangon folytatta. – A tőkés jobban féltette a vagyonát, mint most nagyon sok ember a nép vagyonát. Az ilyen emberek csak otthon a sajátjukat féltik, ami nekik külön kiadást jelent. A népi demokrácia vagyona, ami nem az ő zsebéből kerül ki, az olyan szemetet, mint te vagy, nem érdekli, hogy mibe kerül. Én, míg üzemben dolgoztam, ugyanúgy vigyáztam a nép vagyonára, mint most is, mert érzem, hogy ha nem, magunkat csapjuk be.

Pék Mária megfordult a tűzhelytől.

– Te boldog lélek – kérdezte –, hát már nem dolgozol üzemben?

– Nem dolgozom, kedves Mária – felelte büszkén. – Pár nappal ezelőtt kiemelt engemet a párt. Szigorúan bizalmas munkakörbe helyeztek, és most rögtön megmondom, ezért a további munkámmal kapcsolatos kérdésekre nem felelhetek, felvilágosítást nem adhatok.

Pék Mária elmosolyodott.

– Én akkor nem is kérdezek tőled semmit, Sanyika. Hiszen te most már jeles ember lettél, a demokrácia bárója, egyszer még talán az újság is kiírja a nevedet, mi pedig büszkék leszünk rád, és örülni fogunk, hogy látogatásaiddal megtisztelsz. De, Sanyikám, én azt gondolom, sűrűbben kellene borotválkoznod, és bizony inget is gyakrabban kell most cserélned, nehogy a végén szégyenkezzünk miattad.

Seres Sándor láthatóan gondolkozott a válaszon. – Kedves Mária – szólt aztán –, igazad van. Ha tréfálkozol is örökké énvelem, tudom jól, hogy szeretsz, és a gúnyos rosszakarat helyén ez beszél mindig belőled. És én nem is haragszom rád, hiszek abban, hogy az én nevelő hatásomra egyszer a kommunisták harcos táborába lépsz, mert a te helyed is ott van, és a te proletár állhatatosságod nagyon nagy segítséget jelentene a népi demokráciának. Az előbb említett problémával kapcsolatban megjegyezni kívánom, hogy illetékes helyen egy elvtárs felhívta erre a figyelmemet, és én ennek megfelelően cselekszem.

S valóban. Néhány nappal később jó szabású öltönyben, selyemingben, ízléses nyakkendővel, ápoltan, beretvált arccal látogatta meg a Hábetler családot. S ezentúl így látták mindig. Idősebb Hábetler János ugratta őt. Ügyesen,

mosolyogva, barátságos, tréfálkozó hangnemben, rejtett célzásokkal szurkálta a békekölcsönnel, a Szabad Nép-félórákkal, buta politikai viccekkel, jámbor arccal érdeklődött, mi a különbség a volt urak és a mai káderesek, funkcionáriusok között. Néha túllőtt a célon, ilyenkor Seres Sándor megharagudott, napokig nem látták. Egy alkalommal, nyár végi estén, ezt mondta idősebb Hábetler Jánosnak:

– Na, most nézzünk szembe egymással, János. Te azt tartod magadról, hogy okos ember vagy, pedig soha el sem olvastál egyetlen újságot, egyetlen könyvet. De én meg azt mondom a szemedbe, hogy alig tudsz olvasni, írni, vagy ahogy a betűvetésedet néztem, eléggé pocsékul. Na, én pedig nem tartom magamat okos embernek, de azt megállapíthatom, hogy ez a fogyatékosság nem a te hibád, ez a népelnyomó Horthy-fasizmus bűne. Én is szenvedtem ennek a terhét és nagyon sokan mások még a proletariátus régebbi nemzedékéből. Én nem tartom magamat okos embernek, de amikor még a németek szovjet területen harcoltak, mi, már akkori szakszervezeti dolgozók, tudtuk azt, hogy ha megfordul a helyzet nálunk, akkor mind olyanok fognak kerülni minden olyan helyre, akik közibünk valók, és ezek az emberek egészen másabbak lesznek, mint a múltiak voltak. Ez pedig így is történt! Akkor most mi

bajod? Ki az isten bánt? Hajlongtál egész életedben az urak előtt, ez hiányzik? Miért gúnyolódsz velem folyton? Azért, mert egy ostoba ember vagy, és semmit sem tudsz a világban bekövetkező változásokról! És vedd tudomásul, hogy nem lehet gúnyolódni a marxista ideológián, nem lehet gúnyolódni ezen a mi rendszerünkön, a kommunistákon, akiknek a sorai között én is keményen, állhatatosan, fáradságot nem kímélve harcolok a te lányaid, a fiad, leendő unokáid, a te nagy családod maradéktalan boldogságáért.

Idősebb Hábetler János nem tudott válaszolni, mert Pék Mária Seres Sándort kiutasította a lakásból. De a sajnálatos esetről nem beszéltek maguk között egyetlen szót sem.

Ősszel a szelíd, kékszemű Ervint behívták katonának, széthullott a társaság. Utolsó délután még eljött búcsúzni a fiú, karon fogva egymást Hajnalkával sétálni mentek a városban. Alkonyatkor megálltak a Körút és a Rákóczi út sarkán, nézték a forgalmat. Hajnalka azt mondta:

– Minden héten megírom, hogy halálomig szeretlek.

A közeli Hauer-cukrászdában csokoládélikőrt ittak, megcsókolták egymást.

A tél közepén műsor, tombola, táncmulatság volt a Traktorgyárban. A zongora mellett a

Nikodémusz ikrek fújták a szaxofont, pisztont, a dobnál harminchat év körüli, kreol bőrű férfi ült, tetszett Hajnalkának, szemezni kezdett, valahányszor előtte táncolt, egymásra mosolyogtak. Szünetben a két Nikodémusz örömmel üdvözölte Hajnalkát, Esztert, büszkén mondták, ez a kisegyüttes az övék, lassan ismerik őket, mind több helyre hívják. Odalépett hozzájuk a dobos, bemutatkozott. Mummel Mikinek hívták. Randevút kért Hajnalkától.

Az Ifjúság-presszóban találkoztak minden szerda délután hat órától nyolcig, az emeleti részen félhomályos sarokasztal volt az övék. Mummel Miki az első alkalommal elmondta, külön él a feleségétől, a kislánya tízesztendős. Ezután csókolóztak.

Mummel Miki színes ember volt, kitűnő előadó, trágár szavakat használt, de ez nála soha nem volt visszataszító. Sokat beszélt a férfi és nő viszonyáról, elmagyarázta, ha két ember szereti egymást, ennek velejárója a testi élet. Néha verseket szavalt Hajnalkának, Villont, beszélt az élet értelmetlenségéről, és finoman, tréfásan megemlítette, ha túl akar lenni a szüzességén, szóljon neki. Hajnalka ilyenkor nevetett, azt mondta: – Jó, majd szólok. – Minden alkalommal csókolóztak. Hajnalka szerette a hóesést. Fölemelt fejjel a felhőre bámult, úgy érezte, fölemelkedik, úszik az ég felé. Ezt Mummel

Mikivel együtt csinálták, egymáshoz simulva azt mondták, kirepülnek a világból. Hógolyóztak, nevettek, de a Köztársaság tér sarkán Hajnalka mindig elbúcsúzott, nem engedte magát a kapuig kísérni. Hajnalka sokat járt táncolni, sok fiúval csókolózott, e futó kalandokat mind elmondta a dobosnak. Mummel a soros lovagot alaposan megvizsgálta, és jóízűen kinevették. Márciusban Mummel Miki politizált, jártatta valahol a száját, ezért csak a Cirkusz Vállalatnál tudott elhelyezkedni. Szomorúan panaszolta, hogy virblit csinál, míg a légtornász forog fönn a magasban.

Hajnalka minden vasárnap levelet írt Ervinnek, rúzsos ajkát tette nyomatékként a neve alá.

Ötórai teán ismerkedtek meg a két jóképű műszaki rajzolóval. Gulyás Szilárd szőke volt, Peres Lóci fekete. A Szív utcában laktak, háromszobás lakásban, teljesen süket, vén, nyugdíjas tanítónőnél. Meghívták a Hábetler lányokat és barátnőjüket, Angyalt házimurira. Feketekávét ittak, édes likőrt, a férfiak konyakot. A szoba tágas volt, egyik falát nagyméretű perzsaszőnyeg takarta. A két ablak között, kisasztalon rádió, a sarokban alacsony dohányzóasztal, négy fotel, puffok, kovácsoltvas állólámpa, rekamié kávébarna huzattal. Első alkalommal Gulyás Szilárd, Peres Lóci, Vilike, a szemüveges, kövérkés orvostanhallgató, egy maszek

bőrdíszműves meg egy idősebb ember volt a lakásban, akiről senki sem tudta megmondani miből él. Kártyáztak, rádióztak, tréfás történeteket és számtalan viccet meséltek. Egyébként nagy és vegyes társaság forgott a lakásban, nők, férfiak bukkantak föl, ittak egy kávét, konyakot, néhány szót váltottak filmekről, divatról, dicsérték a Via Malát, és átadták helyüket másoknak. A lányok szerették ezt a felelőtlen nyüzsgést. Hajnalka néhányszor kettesben is volt Gulyás Szilárddal. Rendet csinált, szellőztetett, sőt egy alkalommal a konyhában talált alapanyagokból ízletes vacsorát készített. Életében először főzött önállóan, ez tetszett neki. Gulyás Szilárd a szüleiről beszélt. Elmondta, vidéken élnek, édesapja jegyző, megkérdezte, el tudná-e képzelni magát ebben a lakásban mint feleség. Hajnalka elmosolyodott, azt felelte: – talán. – Aztán csókolóztak.

Egy őszi este leapadt a társaság, a két Hábetler lány, Angyal, Gulyás, Peres Lóci és Vilike maradt a lakásban. Kedvetlen hangulat volt. Hajnalka Budára akart menni, azt hallotta, a Kapás utcai tánciskolában szaxofonozik Ervin.

– Hallgassuk meg a Stardustot – mondta kérő hangon nővérének. – Eljátszaná nekünk egész biztosan.

Eszternek nem volt kedve elindulni az esőben. A szoba sarkába bújt Peres Lócival, Angyal

meggyújtotta a kovácsoltvas állólámpát, egy fotelba ült, odaadta a száját Vilikének. Hajnalka az ablaknál nézte a sötét Szív utcát. Gulyás a kezéhez ért.

– Gyere, ne zavarjuk őket.

A másik szobában Gulyás nem gyújtott villanyt. Leültek a kanapéra, Hajnalka erőtlenül hagyta magát csókolni a sötétben. Akkor sem tiltakozott, amikor a férfi kemény mozdulattal lefektette őt. Néhány perccel később összehúzta testét a fájdalom. Nem szólt, nem sírt, amikor Gulyás remegő kézzel meggyújtotta a kicsiny, ernyős lámpát, mereven nézte a férfit. Aztán rendbe szedte magát, kilépett a másik szobába, azt mondta:

– Menjünk.

Az utcán Eszter rémülten kérdezte:

– Mi történt?

Hajnalka zöld arcát a nővérére fordította, vállat vont.

– Jézusúristen! – mondta Eszter.

Hazáig nem beszéltek többet. Hábetlerék szüreten voltak, Jani már aludt. A két testvér szótlanul levetkőzött, ágyba bújtak, Hajnalka azonnal elaludt. Eszter nézte őt, megsimogatta rövid, kisfiús haját, és hangtalanul sírt.

Ezzel a társasággal nem találkoztak soha többé.

Pár héttel később megjött vidékről Mummel

Miki, fölhívta telefonon Hajnalkát a Traktorgyárban. Az Ifjúság-presszóban találkoztak, Hajnalka fanyar hangon elmondta kínos, ostoba történetét. Mummel dühöngött, öklével ráütött az asztalra, állatnak, barbárnak, gazembernek nevezte Gulyást. Később azt mondta, ha ő van a helyén, Hajnalka megismeri a legnagyobb boldogságot. A Hauer-cukrászdában adott randevút.

Hajnalka tudta, hogy Mummel barátja abban a házban lakik. Megbeszélte Angyallal, jöjjön el fél hétre, és hívja őt moziba. Mummel Miki pontosan hat órakor ott volt. Hétköznapi dolgokról fecsegett, Hajnalka várta, mikor kezdi a manőverezést. Néhány perccel Angyal érkezése előtt megkérdezte:

– Miért itt találkoztunk?

Mummel Miki meglepődött. Cigarettára gyújtott. Azt mondta:

– Ebben a házban lakik egy barátom, szeretném, ha feljönnél velem.

Hajnalka nézte őt egy pillanatig.

– Jól van – felelte.

Ekkor érkezett meg Angyal, mozijegyet lobogtatott, ügyetlen mesébe kezdett, hogy ő alig talált ide, még jó, hogy Eszter elmagyarázta, merre jöjjön, és korholta Hajnalkát, mert bizonyára elfeledte a közös programot.

– Na gyere – szólt átlátszó haraggal –, mert elkésünk!

Mummel Miki elmosolyodott gúnyosan, fölényesen.

– Add el a jegyet – mondta Hajnalka. – Ma este nem érek rá.

És fölment a lakásra. Mummel barátja kezet csókolt, elnézést kért, azt mondta, sürgős dolga van, érezzék magukat otthon, van konyak, feketekávé, a kulcsot pedig adják le a házmesternek. Azzal elment.

Kínos csönd után Hajnalka megkérdezte:

– Nem találod ezt nevetségesnek?

Bámulták egymást szomorúan. Később Mummel cigarettára gyújtott, s azt mondta:

– Elrontottak téged, kislányom, örökre.

Akácnyíláskor minden évben Pék Mária a férjével Brügecsre ment. Tavaszi vasárnap volt, Gizike elaludt a díványon, Jani elvitte Ágothát sétálni. Híres István unatkozott, a jegyzeteit nézegette, majd elhívta a két lányt zenét hallgatni. A Corvin-étterembe mentek. Megvacsoráztak. Híres István a terveiről beszélt. Öröklakást akart venni, azt mondta, húszezer forintra lesz szüksége, előteremti akárhogyan. A szomszéd asztalnál két férfi bámulta Esztert. Egyik fekete volt, középtermetű, a másik szőke és sudár. Hajnalka unatkozott, ásított, azt mondta, menjenek haza aludni.

A ruhatár előtt a szőke férfi szólította meg Esztert. Elnézést kért a tolakodásért, bemutatkozott.

– Találkozni szeretnék magával! – mondta.

Másnap a Bristolban találkoztak, ötórai teán. Táncoltak, beszélgettek. A szőke férfi elmondta, Miskolcon építésvezető, oldalkocsis motorkerékpárja van, megkérdezte Esztert, hol dolgozik, hova jár szórakozni, mit csinál általában?

Egy héttel később az Astoriában találkoztak, de akkor már nem találtak témát, hallgattak. Eszter elhatározta, többé nem randevúzik a szőke férfival. Néhány nap múlva interurbán kereste Esztert, elmondta, vasárnap egy barátjával Pestre jön, az Emke-étteremben várják őt, hozza el Hajnalkát is.

Vasárnap este az Emkében a fekete, középtermetű férfi is bemutatkozott. Zentay Györgynek hívták. Szótlanul ült az asztalnál, szemét nem mozdította el Eszter arcáról, és ha a lány ránézett, zavartan elmosolyodott. Később táncolt Eszterrel. Azt kérte, jöjjön vele a bárba, szeretné bemutatni az édesapját. Az öreg Zentay idősebb férfitársasággal ült, kezet csókolt Eszternek, határozott hangon kijelentette, ilyen szép lányt még soha életében nem látott. A társaságnak így mutatta be:

– A fiam menyasszonya.

Zentay György elment Hajnalkáért, a szőke barátjáért, az öreg Zentay helyet csinált, csokoládéflippet, konyakot rendelt, két csokor rózsát

vásárolt a Hábetler lányoknak, táncolt velük, mulatságos történeteket mesélt, sokat nevettek.

A következő vasárnap a Pálma-eszpresszóban találkozott Eszter a fekete fiúval. Félóra késéssel érkezett, de Zentay György nem haragudott, fénylő szemmel nézte a lányt, csöndesen azt mondta:

– Féltem, hogy elfeledett.

Feketekávét rendelt. Elmondta, normaellenőr Miskolcon, külön él a feleségétől. Eszter csodálkozott.

– Ilyen gyerek és már nős?

Zentay György hallgatott egy percig. Aztán könyvekről beszélt, Herczeg Ferencet, Cronint, Dosztojevszkijt említette. Azt mondta csöndesen:

– Ezek jó barátok. Sokszor hajnalig velem maradnak.

Később taxin fölmentek az Old Firenzébe. Cinzanót ittak. Zentay elmondta, édesapja detektívfelügyelő volt, édesanyja öngyilkos lett. Mostohaanyja titokban rumot ivott, egyszer bejött hozzá meztelenül a tanulószobába, és szájon csókolta. Zentay György szomorúsága megható volt.

Taxival vitte haza Esztert. Néhány peccel kapuzárás után.

Eszter neve napján ment föl először a Hábetler családhoz. Kosár piros rózsát, zongoraalbu-

mot és Géraldy verseit hozta a lánynak. Szerették egymást. Zentay kis Csepel motorján minden vasárnap kirándultak.

Nyáron Hajnalka a Traktorgyár szakszervezetétől beutalást kapott Balatonszárszóra. Eszter Földváron, Zentay György pedig Balatonfenyvesen üdült. Egy szombat este Földváron, a Balatongyöngye zenés kerthelyiségében találkoztak. Zentay magával hozta üdülőtársát, Dittera László tisztviselőt és annak nővérét, Margitot. Dittera László nyugdíjas MÁV-tiszt fia volt, fekete hajú, zöld szemű, huszonhárom éves.

Elvont dolgok érdekelték. Jóga, hipnózis, szellemidézés, grafológia és csillagjóslás. Sokat táncolt Hajnalkával, megkérte a lányt, találkozzanak Pesten is.

Az Ifjúság-presszóban találkoztak. Ditterán acélszürke öltöny volt, ujján pecsétgyűrű, fekete ónixszal. Elhozta gyerekkori pajtását is, akivel együtt járt a piaristákhoz. A szőke, lányos arcú, fiatal egyetemista látható rajongással bámulta, hallgatta barátját. Dittera László Krisztusról mint a legnagyobb hipnotizőrről magyarázott Hajnalkának. Szerinte a kánai menyegző, amikor a vizet borrá változtatta, tömeg fölötti hipnózis. Krisztus így szólt: – most bort isztok – és föllépett az érzéki csalódás. Majd Lázár feltámasztását magyarázta el, mondván, Kele-

ten ma is élnek mágusok, eltemettetik magukat, meghatározott időben kibontják a sírt, és élnek. Azt mondta, ez a teljes koncentráció kérdése, ő maga is gyakorolja, de a különféle kísérletek alig sikerülnek, mert mindig más gondolatok tolakodnak elő. Például csak egy dologra szabad gondolni, ez a tanulás kezdete. Megígérte Hajnalkának, hogy alkalomadtán bemutatja a jógaülést, ebben a pozitúrában kell kikapcsolódni a világból, és bemutatja a jóga-légzést gyomron keresztül. Később elköszönt a lányos arcú egyetemista, megpuszilta Dittera Lacit, Hajnalkának udvariasan bólintott. Akkor Hajnalka a családjáról beszélt, zenéről, fiúkról.

Aztán kisétáltak a Köztársaság térre, leültek egy padra és csókolóztak.

Eszter eljegyzése karácsonykor volt. Zentay György a Nagymező utcában albérletben lakott, Mandel Jenő TÜKER-osztályvezetőnél. S születésnapján elkérte a két lányt reggelig, azt mondták, táncolnak valahol. Ditterával együtt elmentek a kicsiny albérleti szobába. Zentay György előre elkészítette a lazacos, kaviáros, szalámis, sonkás szendvicseket, nagy pukkanással kinyitott egy üveg habzóbort, fele fölfutott a mennyezetre. Bekapcsolták a rádiót, zenét hallgattak, később megkérték a lányokat, énekeljenek, és ők két szólamban énekelték: „Egy kis skót faluban ünnepnap van, ünnepelnek ott

az emberek..." meg a Summertime-ot és régi népdalokat. Ekkor Zentay György is velük énekelt, csak Dittera hallgatott, mert rossz volt a hallása. Jóval éjfél után Hajnalka kijelentette, álmos. Zentay pokrócot, díványpárnákat tett a padlóra, Hajnalka és a görögarcú fiú ruhástól egymás mellé feküdtek, Eszter a vőlegényéhez kuporodott, a keskeny ágyra, eloltották a kicsiny lámpát, de nem sokáig csókolózhattak. Az ablakon bevilágított a hajnal, valahol csörömpölve elindult egy villamos, Eszter megigazította haját, azt mondta: – Reggel van, menjünk haza!

Február végén Dittera elkérte Pék Máriától Hajnalkát. Azzal, hogy a nővére vőlegényénél házimuri lesz, kisebb családi találkozó, kapuzárás után jönnek haza. Jani a szép arcú fiúra tette sárga szemét, de nem szólt semmit.

Dittera Margit vőlegénye a Lónyai utcában lakott, Szuhapa Gyulának hívták, a foglalkozása régiségkereskedő. Amikor az ötven év körüli, sápadt, bajuszos ember kinyitotta a keskeny előszoba ajtaját, Hajnalka meghökkent, úgy érezte, vízbe fúlt arca tekint rá... A régiségkereskedő tágas, meleg szobába vezette őket. Hátul, a vastag függönnyel takart ablaknál, rádió tetején egyetlen ernyőzött lámpa szórta a világítást. E tompa fényű szobában minden barnának tűnt. A falakhoz szorított antik bútorok, a pad-

lót, falakat, heverőket elborító perzsák. A sarokban magnetofon, szép, fekete szemű stewardess játszott vele halkan, mellette alacsony asztalkán üzletben vásárolt édes és sós sütemény, italok. Puffokon, heverőkön ült a lányos arcú egyetemi hallgató, csinos, szemüveges kolleginája, a harmincöt éves, sovány Dittera Margit és vízbe fúlt arcával a régiségkereskedő. A XVI. század művészetéről beszélt, mutatott néhány apró műtárgyat, majd kezébe akadt egy fekvő Buddha. Dittera elkérte tőle, Hajnalkával nézegették. A régiségkereskedő elmosolyodott, azt mondta Hajnalkának, e szobortól tanulni kell a totális diktatúrában, az ő erénye a bölcs hallgatás. Kezet csókolt a lánynak, és nekiajándékozta. Később Hajnalka a magnetofonhoz guggolt, a stewardess-szel kerestek megfelelő zenét. Amikor megszólalt halkan a Moonlight Serenade, táncolni hívta a fiút. Fölhajtották a szőnyeget, mindenki táncolt. Dittera megcsókolta Hajnalka nyakát. – Ez a zene tömény erotika – mosolygott. Hajnalka lehunyta szemét, később bólintott. – Igaz – felelte. Aztán fölcsendült Ravel Bolerója. A stewardess az első akkordoknál puhán ringatta csípőjét, majd táncolni kezdett egyedül a homályban. Szép mozdulatokkal, önfeledten, saját örömére. Amikor az utolsó, tompa dobszó is elhalt, kikapcsolta a magnetofont. Azt mondta:

– Ezt a táncot meztelenül, fátyollal kell táncolni.

A régiségkereskedő konyakot töltött, kijelentette, hagyják a táncot, inkább játsszanak társasjátékot. Méghozzá olyant, hogy aki veszít, levet magáról egy ruhadarabot, mert másként unalmas.

A társaság a szőnyegekre telepedett, kockát dobtak. Hajnalkát elég sokáig kísérte a szerencse. Ditteráról és szőke barátjáról lekerült a nyakkendő, ing, egymás mellett ültek félmeztelenül. Hajnalka az első sikertelen dobásnál a cipőjét vette le, később a harisnyáját, majd a harisnyakötőjét. Ekkor a vízbefúlt már zokniban, meztelen lábszárakkal ült, elővillanó fehér alsónadrágját csupán az ing takarta. Hajnalka valahányszor ránézett, kipukkant a nevetése. De a következő dobásnál elkomolyodott. Lassan felállt, hátul a sarokban lehúzta fekete szövetruháján a cipzárat, kigombolta nyakát, kombinéra vetkőzött, visszament a helyére, és maga alá húzott lábbal a szőnyegre kuporodott. Ezután a szép stewardess vette le sötétkék zubbonyát, karján a repülőtársaság emblémájával, alatta könnyű blúz volt. Majd a szemüveges egyetemista lány bújt ki ruhájából. Dittera Margit már bugyiban, melltartóban ült. A régiségkereskedő Hajnalkát figyelte. A lányos arcú fiú Ditterához

simult, a hátát simogatta. – Bársony a bőröd – mondta. – Forró bársony.

A következő dobás Hajnalkához került. Elgurította a kockát, ijedten fölnézett. Hangosan, idegesen elnevette magát. Dittera Margit ránézett.

– Na, gyerekek, nekem ebből elég volt.

A vízbefúlt haragudott, azt mondta, nem szabad elrontani hét ember hangulatát. Dittera Margit leintette, karon fogta őt, és bementek a másik szobába. A szép stewardess is eltűnt a szemüveges kolleginával egy barna ajtó mögött. A lányos arcú fiú tanácstalanul bámulta Ditterát, majd utánuk ment. A homályos szobában ketten maradtak. Hajnalka bekapcsolta a magnetofont, megkereste Ravel Boleróját, átölelte a fiút.

A szoba-konyhás lakásban ifjabb Hábetler János – a lányok szerint unalmában – minden délután cirkuszt csinált. Amikor a két lány megmosakodott, megfésülködött, kirúzsozták a szájukat, rájuk támadt.

– Hova mentek már megint?

Hajnalkát elöntötte a méreg.

– A dolgunkra!

– A presszóba! – ordította Jani. – Mi az istent csináltok a presszóban!

Hajnalka a konyhaasztalt verte.

– Ülünk! – kiabálta. – Ülünk!

– Ülünk! Ülünk! – ordított Jani.

Pék Mária elnevette magát.

– Mi a nyavalyát akarsz a lányoktól? Mért nem mész velük?

– Tessék – mondta Eszter. – Gyere velünk!

Jani ránézett.

– Én? Oda? Én?

És rossz hangon nevetett.

Este az apját piszkálta.

– Tegnap is kapuzárás után jöttek haza – magyarázta szenvedélyes hangon. – Tolvajok között bagóznak, fújják a füstöt, csokoládéfrancot isznak! Semmiféle dolog ez! Semmi dolog ez!

Pék Mária lemarházta őt, veszekedtek, kiabáltak. Később az öreg Hábetler kijelentette, teljességgel helytelen és igen nagyon elszomorító dolog, ha a szomszédok beszélni fogják, hogy a lányok tizenegy óra után járhatnak haza. Komoly hangon így szólt Pék Máriának:

– Ezt én nem tűröm. Mondd meg légy szíves, a két lányodnak, ha egyetlen percet késnek, baj lesz.

Másnap a lányok néhány perccel kapuzárás után érkeztek. Idősebb Hábetler kilépett az ágyból, akkora pofont adott Eszternek, hogy a lány lezuhant a padlóra. Aztán Hajnalkát ütötte meg. Pék Mária sikoltozott, kirángatta férjét az ajtón, akkor a lányokra támadt.

– Ezt megérdemeltétek! – rázta csontos öklét. – Takarodjatok az ágyba!

Hajnalka zokogva kérdezte Janit:

– Most boldog vagy?

Jani a díványon feküdt. Sárgás szemével a húgát nézte.

– Legszívesebben belétek rúgnék – mondta.

Dittera Laci figyelmes volt. Mindig észrevette Hajnalkán az új frizurát, másik színű rúzst, ilyenkor kezet csókolt, dicsérte a lány ízlését. Presszóban, utcán, este a kapu előtt csókolóztak. Ezért gyakran ugratták őket, egyszer az öreg Zentay nevetve azt mondta, ha szeretik egymást, fedél alá is kéne húzódni néha. És felajánlotta albérleti szobáját. Pár nappal később Hajnalka elmosolyodott, azt mondta Ditterának:

– Miért ne mennénk föl?

Az öreg Zentay a Corvin közben lakott. Felkísérte őket a szobába, azt mondta, kilenc óra körül visszajön. Sokáig csókolóztak egy fotelban. Aztán Hajnalka megkérte Ditterát, forduljon el. Levetkőzött, lefeküdt az ágyba, és nyakáig húzta a takarót. Amíg a fiú mellé bújt, arcát a falhoz szorította. Sokáig feküdtek mozdulatlanul, egymás mellett. Cigarettáztak. Később Dittera így szólt:

– Nem jó ez így. Előre megbeszélve.

– Nem – mondta Hajnalka. – Nem jó.

Akkor felöltöztek, és elmentek. Hajnalka so-

ha többé nem látta, nem jelentkezett a szép, görögarcú fiú.

Ezen a nyáron IBUSZ-vonattal Siófokra vitte Zentay György a két Hábetler lányt. Székesfehérváron lement hűsítő italért, egy férfival tért vissza, hathónapos bentlakásos normaiskolát töltöttek együtt a Várban. A férfi szép volt, szerény, szűkszavú, a vállalatuk üdülőjébe ment. Hazafelé, este megint az ő fülkéjükbe szállt. Nagy, ámuló gyerekszemmel nézte Hajnalkát. Később csöndesen megkérdezte: találkozhatnak-e Pesten? Hajnalka nevetett, azt felelte: – Természetesen.

Az Ifjúság-presszóban találkoztak. A fiút Szuha Miklósnak hívták. Elmondta, földbirtokoscsalád gyermeke, szüleivel él, a Betonútépítő Vállalatnál normás. Sajnos rossz káder, hiába dolgozik jól, rajta van a bélyeg, minduntalan zaklatják, káderezik. Édesapja beteg, édesanyja háziipari szövetkezetben dolgozik, nehezen élnek. De legalább ne rettegne állandóan, hogy kiteszik az állásából. Hajnalka nagyon szánta őt. Hazafelé a Köztársaság téren megcsókolták egymást.

Szuha Miklós minden este hét órától tízig Hábetlerék lakásán ült. Hajnalka szerette őt, magát erősebbnek érezte, tudta, hogy a fiúnak szüksége van az erejére... Első ízben gondolt arra, hogy gyereket is szülne neki, mert szép,

okos, becsületes. Egyszer megemlítette Esztternek az ágyban, azt mondta, jó keveredés lenne.

A József körúti bokszos cukrászdában, ahol a kékszemű, szaxofonos Ervin először csókolta meg a keblét, Hajnalka elmondta Szuha Miklósnak, hogy ő már nem lány.

– Volt egy rosszul sikerült estém – mondta csöndesen. Szuha Miklós megcsókolta őt.

– Legyél a feleségem – mondta.

Karácsonykor, Eszter esküvőjén jegygyűrűket hozott, eljegyezték egymást. Karácsony után megkérte Pék Máriát, engedje el három napra vidékre rokonaihoz Hajnalkát disznótorra.

E három nap Hajnalka számára feledhetetlen maradt. Siófokra mentek, egy öregasszonynál béreltek szobát. Nagy pihékben hullt a hó, úgy érezték, fehér álom az egész világ. Idejük nagy részét ágyban töltötték. Hajnalka szabadon átadta testét a boldogságnak. Ha este a Fogasban vacsoráztak, egymáshoz simulva táncoltak, az emberek szeretettel nézték a szerelmespárt. Fél nap késéssel érkeztek haza. Pék Mária kérdezés nélkül hatalmas pofont adott Hajnalkának.

Februárban házasodtak. Pék Mária húslevest készített, főtt húst tormával, hagymás mártást, egres- és ribizlimártást, rántott húst, rántott csirkét, rántott halat, túrós csuszát és sokféle süteményt. Evett, ivott, énekelt az egész ház.

Híres István mondott szép köszöntőt, utana Sápadt Béla kívánt sok boldogságot a régi lakók nevében, Zentay György magnéziummal fényképeket készített. Megivott néhány pohár bort, levette nyakkendőjét, vastag hangon énekelte: „Hej, halászok, halászok..." Eszter élesen rászólt: fogja be a száját! Később Jani elhívta Hajnalkát az asztaltól. Karórát dugott a fekete kosztüm zsebébe. Meg kétezer forintot.

– Vegyél lábost – mondta zavartan. – Meg tepsit...

Hajnalka lábhegyre állt. Megcsókolta az arcát. Később az öreg Zentay elkotyogta, hogy a fia már egyszer házas volt. Pék Mária elsápadt. Azt mondta Eszternek, ha nem lenne itt annyi ember, agyonverné. Éjfél körül a fiatal pár engedélyt kért Pék Máriától a távozásra.

– Nem való az – mondta szigorúan Pék Mária. – Tessék megvárni, míg a vendégek elmennek!

Aztán elmosolyodott. Kihívta az öreg Hábetlert. Hajnalka kezet csókolt nekik. Könnyes szemmel nézték, mikor Szuha Miklós karján a legkisebb lány is elment a háztól.

Pár nappal később váratlan meglepetés érte a Hábetler családot. Késő este bekopogtatott Seres Sándor a feleségével. Búcsúzni jöttek.

– Elutazunk – mondta Seres Sándor. – Repülőgépen Rómába megyünk, onnan Tel

Avivba, és ez a végcél. Úgy gondoltuk Borissal, hogy ne menjünk el köszönés nélkül, ne váljunk el tőletek, kedves Máriám és Jánosom, haraggal. Mink most a távoli imperializmusban fogunk dolgozni a szocializmusért, ti pedig dolgozzatok érte itthon, a mi szép, népi demokratikus hazánkban. Mivel az elvtársaktól engedélyt kaptunk a levelezésre, ezért ha akarjátok, elmondom nektek a pontos címemet. Nagy figyelmet követel a dolog. Először is figyelmeztetlek, hogy két borítékba kell tenni a levelet. Az egyiket, a külsőt úgy kell címezni, hogy száztizennégyes Postafiók, hetvenkettes Posta, Budapest. A belső borítékra, melybe a levelünket teszitek, arra írjátok rá a nevemet, hogy Seres Sándor elvtárs, Tel Aviv, Magyar Követség. Tehát így csak itthoni bélyeget kell tenni, és ezen a címen fogják a leveleiteket eljuttatni hozzánk. Ha most valamivel nem lennétek tisztában, szívesen elmagyarázom nektek még egyszer, amit nem értettetek meg.

Pék Mária felírta a címet, szerencsés utat kívánt, megcsókolták egymást és elköszöntek.

A Nagymező utcai albérletben lakott Eszter a férjével. Zentay már Pesten dolgozott, a Malomgép Vállalatnál, gyakran járt vidékre ellenőrizni. Fizetése 1350 forint volt, Eszteré 700, az első hónapban rádiót vásároltak. A költségvetésnél alaposan meghúzták a gyeplőt. Vasár-

nap motoron kirándultak. Házasságuk harmadik hónapjában részegen jött haza Zentay György. Amikor bárgyú vigyorral, borszagú leheletével ágyba bújt, Eszter elhúzódott tőle.

– Utállak, hozzám ne érj! – mondta. – Én elmegyek!

Zentay röhögött.

– Hát menj, fiacskám, eredj.

Reggel kijózanodott. Megcsókolta Esztert, és elutazott vidékre.

Eszter felöltözött, elment a Nagyfuvaros utcába, azt mondta anyjának:

– Hazajövök!

Janival elmentek a bőröndökért, háromszor fordultak, elhoztak mindent. Zentay megjött vidékről, tanácstalanul bámulta az üres szobát. Nem mert elmenni Hábetlerékhez, félt anyósától és Jani sárgás szemétől. Megleste Esztert a kapu előtt, és elhívta feleségét az Ifjúság-presszóba. Rövid beszélgetés után Eszter ingerült hangon kijelentette, nem költözik vissza soha többé. Két nappal később Filátó Jenő sugárzó arccal megjelent a szoba-konyhás lakásban, kezet csókolt Eszternek, és ötórai teára vitte táncolni. A Nagyfuvaros utcában állította meg őket Zentay. Filátó Jenő megijedt. Eszter hidegkék szemét a férjére emelte, azt mondta, ne fenyegetőzzék, mert lehívja a bátyját.

Zentay György egy héten át mindennap ró-

zsát küldött a feleségének, aztán felhívta őt telefonon a cipőkészítő üzemben, és randevút kért. A Hangulat-presszóban találkoztak. Zentay Cinzanót rendelt, csöndesen, őszinte hangon bocsánatot kért, megfogadta, soha többé nem iszik. Sokáig udvarolt, bókolt a feleségének, mosolyogva azt mondta:

– Pest legcsinosabb asszonyát nem engedem el a karomból.

Eszter visszaköltözött. A következő nap az öreg Zentayt váratlanul kitelepítették Budapestről a Hortobágy mellé, Ohatpusztára. Pék Mária minden hónapban élelmiszercsomagot készített, és Zentay György vonaton elvitte az apjának. Amikor Eszter állapotos lett, Pék Mária megparancsolta, hogy nála étkezzenek. Kilenc hónapon át főzött a lányának, vejének, pénzt nem fogadott el tőlük. Eszter kislányt szült. Rendes időben, rendes súllyal, a gyerek meghalt az első nap a klinikán. A halotti levélre azt írták: agyvérzés, de Eszter fejéből nem lehetett kiverni, hogy elejtették. A temetésre elment az egész család, Eszter kivételével. Sírógörcsöt kapott, sikoltozott, haját tépte. A kilencéves Ágotha vigyázott rá, ijedten ült az ágya szélén.

Hajnalkáék Budán laktak albérletben, egy magánvilla első emeletén, kocka alakú, világos szobában, mely a mosókonyhából nyílt. A kert tele volt virággal, nyílt az orgona, Hajnalka

mindig énekelt, nagyon szerették egymást. És gyereket akartak mindketten hatalmas vágyakozással. Egy vasárnap éjjel észrevétlenül meghalt Szuha Miklós édesapja. A fiú nem sírt. Kerekre nyitotta nagy, barna szemét, riadtan nézte Hajnalkát. A temetésével járó adminisztrációt sem bízták rá. Hajnalka és az özvegy szaladgált a papírokért. A Hábetler család elment a temetésre, Pék Mária élővirág-koszorút vásárolt. Szuha Miklós tétován állt a friss hantnál édesanyja mellett, nem engedte el a kezét Hajnalka taxin vitte haza. Szótlanul ült az asztalnál sokáig. Később engedelmesen megvacsorázott, az ablakhoz ment, bámulta a tájat. Hajnalka rendet csinált, kimosott néhány fehérneműt, aztán lefeküdtek. Szuha Miklós megcsókolta a nyakát, a keblét, a combjához nyúlt.

Házasságuk hatodik hónapjában lett állapotos Hajnalka. A terhességet nehezen viselte, állandóan rosszullétek között élt. Pék Mária parancsára otthagyta a traktorgyárat, és férjével együtt odaköltöztek a Nagyfuvaros utcába, az elfelezett szoba kisebbik felét kapták. Amikor a gyerek megmozdult, Hajnalka jobban lett. Éjszaka Szuha Miklóssal kitapintották a forgolódó jövevényt, meghatódottan nézték egymást a homályban. Hajnalka nevetett, azt kérdezte:

– Ugye, szeretni fogsz bennünket? – A férfi pedig bólogatott, és megcsókolta foltos arcát.

A terhesség második szakaszában Jani állandóan veszekedett a húgával, hogy mozogjon, ne lustuljon el, de nem engedett neki semmit csinálni, mindent kivett a kezéből. Az utolsó napokban olyan nyugtalan volt, marakodott mindenkivel, hogy Pék Mária azt mondta, elkergeti a lakásból.

– Mit csinálsz majd akkor, ha a te feleséged szül? Megölöd az egész családot!

Egymásra néztek. Pék Mária az asztalhoz csavarta a mákdarálót. Csúnya, horgas ujjú kezével forgatni kezdte.

Hajnalka vasárnap este kilenc órától hétfő reggel négyig vajúdott, Jani és Szuha Miklós nem mentek el a folyosóról az utolsó pillanatig. Egészséges kisfiút szült. Miklós névre keresztelték. Rákosfalvára vitte őket Szuha Miklós, földszintes, kertes házba, édesanyja szoba-konyhás albérletébe.

Híres István tizenkétezer forintot takarított meg, a hiányzó pénzt kölcsönkérte munkatársaitól, befizette az előleget egy zuglói öröklakás építéséhez. A nyáron kivett egy hét szabadságot, kiment lakni a csónakházba. Gizike szombat hajnalban húst sütött, és Ágothával utánament. Az ajtóban megállt, elhúzta a színes kartonfüggönyt, azt mondta Ágothának, a Dunaparton várja meg őt. Akkor belépett a szobába.

A kihúzható priccsen húsz év körüli lány ült, Gizike látta, hogy a kombiné alatt meztelen.

– Hát ez a szemétrakás kicsoda? – kérdezte.

– Kikérem magamnak! – mondta a nő. – Én Veres István menyasszonya vagyok.

Gizike odadobta harisnyáját, ruháját.

– Takarodj! – mondta. – Gyorsan! Gyorsan! Minél hamarabb!

A nő kényelmesen felöltözött, megkérte Híres Istvánt, húzza föl hátán a cipzárat. Gizikét elöntötte a düh, kivágta retiküljét az ajtón. Amikor a nő elment, csöndesen megkérdezte:

– Hogyan tehettél ilyent?

Híres István leült a priccs szélére, két tenyerével hátrasimította szőke, kopaszodó haját. Cigarettára gyújtott.

– Hogy felrázzalak. Az ember kínlódik, nevetni akar, te pedig bámulsz a világba vagy alszol.

– Felráztál – mondta Gizike. – Utállak, mint a patkányt.

És hazavitte Ágothát. Vasárnap este megérkezett Híres István. Gizike indulatos hangon elmondta, többször figyelmeztették a gyárban, hogy a férje kurválkodik, egy szép cigány nővel kétszer is látták a Petőfi Sándor utcában. Híres István letette az újságot.

– Ki mondta?

– Olyan, aki szavahihető!

– Nem igaz.

– Minden aljas, szemét döggel összeadod magad a gyárban!

Híres István pofon ütötte, székkel együtt felborult. Nem sírt. Fél arca, füle vörös volt, szája sarkán felszakadt a bőr. Híres István szemét elfutotta a könny.

– Látod, mert összevissza beszélsz – mondta. – Nem gondolkozol...

Gizike a padlón ült, a férjét bámulta.

Seres Sándortól levél érkezett, s ez mindig szenzáció volt a Hábetler családban, ilyenkor a könnye potyogott mindenkinek a nevetéstől. Most is leültek mindannyian a szobában, most is Eszter olvasta fel a levelet, mert ő komoly arccal csinálta a cirkuszt, a legbárgyúbb részeknél sem mosolygott, ezenkívül kitűnően utánozta Seres Sándor lassú beszédét, amin külön meg lehetett szakadni. Ez a levél így szólt:

„Kedves Máriám és Janikám!

Tudatom veletek, hogy a hozzánk írt leveleteket megkaptuk, melynek nagyon megörültünk. Itt bebizonyítjátok a hűséges válaszolásokkal, hogy soha nem volt közöttünk különös probléma a nézetünk között, hogy egy kis keményebb politikai vita mellett meg ne értettél volna engem. A jó kommunista népnevelő munka mellett, kedveseink, tudatom veletek, hogy mi megvagyunk elég jól, amit nektek is

igaz szívből kívánunk. Nagyon örülünk annak is, hogy ti is megvagytok jó erőben és egészségben. Minálunk még mindig nagy a meleg, amit a Boris nem nagyon bír, mert itt úgy van az ember, mennél tovább van, annál nehezebb elviselni az itteni éghajlatot. És ezen keresztül a Borist legyengíti, és nagyon izzad. Különben semmi baj nincs. Most amit csinálunk, mindent magunknak csinálunk. Ahogy elvégezzük a munkánkat, úgy vesszük hasznát neki. És ezért igyekeznünk kell azzal, amivel a párt megbíz bennünket, azt a legnagyobb becsülettel végre is hajtani. Mert hogyha egyszer mindenki így fogja fel, akkor az imperialistáknak hamar véget vetünk, csak így tudunk egy utolsó csapást mérni a végső győzelemre. Ha ezt mindenki így venné tudomásul! Kedves Janikám, nagyon örülök annak, hogy te azt látod bennem, ami valójában van, hogy én nem vágok fel senki előtt sem. És így azzal bizonyítom be azt, hogy mi öntudatos kommunisták különbözünk azoktól, akik csak arra törekednek, hogy fölfelé kerekedjenek, és azután megfeledkeznek arról, hogy őket a nép megbízásából a párt tette a rájuk bízott feladatokra. De aki erről megfeledkezik, az könnyen el is érheti a méltó helyét. Írod, Janikám, hogy a kötvényed nem nyert.

A fontos az, hogy továbbra is békében dolgozhassunk, ez minden kötvény kihúzásánál

többet ér. Mert tegyük fel, hiába húzzák ki a főnyereményt is az esetben, ha a békénket nem tudjuk biztosítani. A dolgozó nép számára akkor úgysem érnénk vele semmit sem. Erről annyit tudok írni, hogy ha egyáltalán nem húznák ki egy kötvényt sem, a mi államunk biztosítja mindenki számára a biztos megélhetést és az emberhez való jogokat is. Ami mindennél többet ér. És még van esély arra is, hogy szerencsével ki is húzhatják a kötvényünket. Tiszta lelkiismerettel kijelenthetem, minden lehetőségünk megvan rá, ha a sorsunkat a kezünkbe vesszük, ahogy arra szükség van a békés megélhetés fenntartására. Janikám, írod, hogy Hajnalka kiesett a munkából. Ez nem kellemes dolog, de ezért nem kell elcsüggedni, egész biztos vagyok benne, hogy a szakszervezet gondoskodik arról, hogy újból munkához tudjon jutni a Hajnalka. Mert a pártunk előtt legnagyobb kincs a fiatalság, akire a jövőt legjobban alapozhatja. És alapozza is, ezért néhány hiányosság miatt nincsen okod a kétségbeesésre. Egész biztos megoldódik rövidesen ez a probléma. A futballistáink eredményéről még csak annyit írok, hogy az egész világ előtt nagy elismerést szereztünk ezzel a gyönyörű eredményekkel. Ezzel be is fejezem az írásomat. Maradok a legnagyobb szeretettel a viszontlátás reményében a messze távolból. Nemsokára hazajövünk. Az egész családot

csókoljuk, Boris és Sanyi. És a háznak minden becsületes lakóit. Neveket nem írok, mert úgyis tudják azok, akikre tartozik, és gondolom, hogy tudomásul is veszik tőlünk."

Sikere volt a levélnek. Még Eszterből is kipukkant a nevetés annál a mondatnál, hogy csak így tudunk egy utolsó csapást mérni a végső győzelemre. Gizikének az tetszett, hogy minden lehetőségünk megvan rá, ha a sorsunkat a kezünkbe vesszük, a békés megélhetés fenntartására. Hajnalka szerint az a legkitűnőbb, hogy az éghajlat legyengíti a Borist, és nagyon izzad. Az öreg Hábetler pedig örömmel mondta: – Ilyen buta ember. Ilyen csudálatosan buta ember.

Zentay György más véleményen volt.

– Több esze van mindannyiunknál – mondta. – Azért ír ennyi badarságot, mert átnézik a levelezését. Hülye lenne kockáztatni egy ilyen külföldi bulit.

Szuha Miklós elmosolyodott.

– Azt hiszem, tévedsz – szólt csöndes hangján. – Ez az ember példátlanul ostoba. Véleményem szerint altisztféle a követségen, a felesége pedig takarít, főz, olyan mindenes cseléd lehet.

– Ne haragudj, Miklós – válaszolta Zentay György –, de neked nem sok érzéked van a reális dolgokhoz. Én nem állítom, hogy a pasas lángész, azt viszont igen, hogy a négyelemis

műveltségével remek karriert csinált. Ezek ott kint valutában, palesztin fontban kapják a fizetésüket. Ha majd a csomagokkal hazajönnek, megérted, hogy ez mit jelent. Az biztos, hogy a hülye bolsevik szövegével többre viszi, mint sok más ember. – Elmosolyodott. – Gyerekek, én egyszer kibánok vele! Bizonyisten! Megitatom jó brügecsi borral, aztán meghallgatjuk, hogyan politizál.

– Sehogy sem politizál – mondta Jani. Taubinger Rezső főesperes ezredes egykori szekrényén dolgozott, új zsanérokat szögelt a kopott ajtókra. – Ha leitatod, magyar nótákat énekel.

Hajnalka nevetni kezdett.

– Magyar nótát? Állati falsul műdalokat ordít.

– Na és? – vigyorgott Jani. – Még mindig jobb, mint a B-tenor. Meg az Esz-altó. Meg a csokoládéflipp. Meg sok minden más.

Eszter fölemelte fejét az asztalnál.

– Mi bajod megint? – kérdezte idegesen. – Lépj be a pártba, ha úgy odavagy! Eredj, mosakodjál meg a csapnál egy kis hideg vízzel! – Jani arcáról nem tűnt el a vigyor.

– Fogd be a pofád! – mondta. – Ajánlom, hogy fogd be a pofád! Mert összetörök itt mindent... A befőtteket, a bútort, a lakást, mindent. Ezer darabra töröm és ráköpök.

Idősebb Hábetler János fölállt a díványról.

– Mit csinálsz? – kérdezte. – Most nem az Ohotszki-tenger partján vagy. Ruszkik között. Az én családomban tisztességes ember módján viselkedj, mert a saját kezemmel verlek agyon.

Csönd lett. Jani letette a kalapácsot az asztalra.

– Apuka minek avatkozik bele? – kérdezte. – Apuka a legbutább ember az egész nyolcadik kerületben. Apuka mondja meg, mennyi hatszor kilenc.

Idősebb Hábetler János mozdulatlanul, könnyes szemmel nézte a fiát.

– Majd ha koporsóba fektetnek engemet – mondta remegő hangon –, akkor ez a beszéded majd eszedbe fog jutni. De akkor a te buta apád már onnan a síri világból semmit sem fog neked mondani.

A lányok hangosan, hisztérikusan zokogni kezdtek. Pék Mária beszaladt a konyhából, ököllel csapott a fia arcába. Aztán átkarolta, tuszkolta kifelé. A szobában hallani lehetett a kiáltozásukat.

– Apádra támadsz? – sikította Pék Mária. – Te kígyó! A családod ellen fordulsz? A testvéreid ellen? Te Káin!

– Mit röhögnek egy altiszt levelén! – ordította Jani. – Ha egy altiszt meg egy mosónő hisz valamiben, azon csak a hülyék röhögnek! És akik röhögnek, azok miben hisznek? Miben? Ezt

tessék nekem megmondani! Anyuka kérem, tessék ezt nekem megmondani!

Később megnyugodott. Segített anyjának elmosni az edényt, felmosta a konyha kövét. Apja fakó katonaládáján kuporgott késő estig. Aztán szégyenkező vigyorgással jó éjszakát kívánt a szülőknek, és sietve ágyba bújt.

Hajnalka az Épületüvegező Vállalat egyik raktárában helyezkedett el mint könyvelő, a határás HÉV-vel járt Pestre.

Vasárnap sokáig aludt. Anyósa kint lakott az unokájával a konyhában, ellátta a háztartást. Hajnalka ebéd után vizet hozott a kútról, kimosott minden fehérneműt, kiakasztotta száradni a kertbe. Szuha Miklós farigcsált, lámpaernyőt készített, bőrhulladékból papucsot, pénztárcát, aztán ágyba bújtak, ölelkeztek vacsoráig. Hajnalka néha kérte őt, beszélgessenek. Meséljen kalandokról, szerelmekről, nőkről, vagy legalább azt mondja el, mi szeretett volna lenni. A férfi hallgatott, szívta a cigarettáját, csöndesen, csillanó szemmel azt felelte: pilóta. Egy téli délután Hajnalka színházjegyet hozott, de Szuha Miklós nem volt hajlandó elmenni a használt eszterházikockás ruhájában.

Tavasszal Hajnalka megismert egy jóképű férfit, minden reggel együtt várakoztak a HÉV-állomáson. A férfi néhányszor udvariasan köszönt, később bemutatkozott. Attól kezdve be

nem állt a szája, tréfás történeteket mesélt, ilyenkor Hajnalka nevetett, mutatta harminckét egészséges, vakító fogát. Komoly dolgokról is beszélt. Szerinte szánalmas, hogy a Vörös és fekete című film lábcsókos jelenetén nevetnek az emberek. Elmagyarázta, hogy az igazi szeretkezés sok fantáziát és teljes gátlástalanságot követel, a jó szerető ágyban, ölelésnél sohasem néma. Hajnalka szívesen hallgatta őt, szerette ezeket a reggeli beszélgetéseket a vonaton.

Egy augusztusi délután véletlenül találkoztak a hatos buszon. A férfinál fekete lakkbőrönd, pokróc volt, a víkendházába ment.

– Van valami dolga? – kérdezte.

– Nem – mondta Hajnalka. – Semmi különös.

– Akkor elkísérhetne.

Messze, egy budai kerthelyiségben csapnivaló feketekávét és konyakot ittak. A kert üres volt, gépzene bömbölt a hangszórón. Később meredek utcán sétáltak a víkendházhoz. Hajnalkának tetszett a fehér ablakos házikó, a zsebkendőnyi kert, a sok nyári virág. Aztán bementek a szobába. A férfi leeresztette a redőnyt. Később Hajnalka ruháján lepattant egy gomb.

Ezen az estén Hajnalka nem csókolta meg a gyereket, nem is vacsorázott. Azt mondta, roszszul van, ágyba bújt, és elhúzódott a férjétől.

Az özvegy szerette Hajnalkát, hálás volt neki,

mert boldognak látta egyetlen fiát. Amikor őszszel Hajnalkát az Uzsoki-kórházban vakbéllel operálták, sírt a szomszédoknál.

Eszter megint kisbabát várt. Pék Mária parancsára odaköltöztek a szoba-konyhás lakásba. Pék Mária mosott, főzött, takarított, kéthetenként elment Rákosfalvára, befőttet, húst, süteményt vitt, megcsókolta unokáját, este nyolc órára hazajött. Zentay György lakás után szaladgált. A családtagok nevették, ugratták, egyedül Csele Juli bízott a sikerben. Azt mondta, Zentaynál ügyesebb, erőszakosabb embert még nem látott. Ifjabb Hábetler János nem szerette a sógorát. Egyszer vacsora után Zentay lement a közértbe, gépsonkát vásárolt, a konyhaasztalnál enni kezdte. Akkor Jani is hozott sonkát, levágta az asztalra.

– Egyél! – mondta Eszternek.

Az állapotos asszony ránézett, nem merte visszautasítani.

Egészséges kislányt szült. Zentay György Kispestre vitte őket, fürdőszobás társbérleti lakásba.

Húsvétkor, karácsonykor, újévkor, születés- és névnapokon mindig a Nagyfuvaros utcában ünnepelt az egész család. Pék Mária nagytakarítást csinált, átrendezte a bútorokat, a családfő, Jani, Gizike, Eszter a szobában takarított, Hajnalka a főzésnél segített édesanyjának. Veszе-

kedtek, rekedtre kiabálták magukat. Este megérkeztek a férjek, hozták a gyerekeket, virágot Pék Máriának, megcsókolták horgas ujjú, csúnya kezét, aztán megterítették Taubinger Rezső főesperes asztalát, és a bőséges vacsorához ültek. Az öreg Zentay Pék Máriát ugratta.

– Gyerekek – mondta –, megismerkedtem egy gyönyörű asszonnyal. A férje állandóan vidéken van. Szépen berendezett lakás, úriasszony.

– Nem félsz, hogy majd hazajön az úriember? – kérdezte Pék Mária.

– Á, nem jön haza!

– Aztán hány éves az úriasszony?

– Negyvenéves – mondta az öreg. – A legszebb kor. De nem néz ki annyinak. Halálosan szerelmes belém.

Ilyenkor Pék Mária elpirult.

– Nagy ká lehet az, fiam! – legyintett dühösen. – Még hogy szerelmes! Mit adsz neki?

Az öreg kacsintott.

– Amit kér – mondta.

Kitört a nevetés. Pék Mária öklével az asztalra vágott, vén csibésznek nevezte az öreget, káromkodott cifrán. Később Hábetler, az öreg Zentay meg Sápadt Béla leültek ultizni, Szuha Miklós, Híres István, Zentay György csöndesen beszélgettek. Híres István üzemi kérdésekről magyarázott, politizált, szidta a normákat, a

rendszert, a feleségét szapulta. Zentay György azt mondta, Eszternek is csúnya szája van, a végtelenségig kihozza őt néha a türelméből. Szuha Miklós szótlanul mosolygott.

Híres István ránézett.

– Neked szerencséd van – mondta komolyan.

– Igen – felelte Szuha Miklós. – Semmi okom panaszra.

Jani a gyerekekkel bolondozott. Lefeküdt a rongyszőnyegre, tapostak, lovagoltak rajta. Az asszonyok Pék Máriával mosogattak a konyhában. Később Pék Mária megágyazott, matracokat, szalmazsákokat terített a padlóra, elhelyezte az unokákat, és aludni küldte az egész családot.

Szuha Miklóst átszervezés címén elküldték a Betonútépítő Vállalattól. Sokáig nem tudott elhelyezkedni, majd vagonoknál terméskövet rakodott. Később Hajnalka kérésére felvették szállítómunkásnak az Épületüvegező Vállalathoz. Itt is nehéz munkát végzett, az emberek itt is idegenek voltak neki és tréfáik vaskosak, de anyagilag megtalálta a számítását, 1700–1800 forintot keresett havonként. A brigád minden fizetési nap, este a Postakürt-vendéglőben találkozott, a brigádvezető száz forintot vett el tőlük fejenként, bort ittak, énekeltek. Szuha Miklós nem mert távol maradni, két ízben Hajnalkát is magával vitte, hamar megszöktek.

Az amúgy is kevés beszédű ember hallgatag lett. Ha letelt a munkaidő, hazament, és nem mozdult ki a szobából. Játszott a fiával, aviatikáról olvasott, rengeteg keresztrejtvényt fejtett, vacsora után megölelte feleségét, aztán aludtak mélyen, fáradtan. Vásárolt egy világvevő rádiót, konyhabútort, asztali tűzhelyet, sárga kordzakót, barna nadrággal, és egyforma barna sportcipőt csináltattak Hajnalkával.

Hajnalka az udvar mögött, mely zsúfolva volt szállításra kész óriási ládákkal, egy üvegezett irodában könyvelte a raktárkészletet, göngyöleget és kartonja alapján a megmozgatott súly mennyiségét, ez után számították ki a brigádok a teljesítménybérüket. Az irodában két íróasztal volt – egyik a raktárvezetőé –, egy szekrény és egy páncélszekrény, ebben tartották a gyémántokat és a rádlikat, ezekkel vágták a drót- és katedrálüvegeket a szomszédos szabászaton. Hajnalka havonként egyszer túlórázott, ilyenkor Szuha Miklós hazament, ő pedig számolt gyakran este tízig is a szállítóbrigád vezetőjével. A brigádvezető magas, csupa izom, erősen kopaszodó, negyven év körüli férfi volt, kék munkaruhát, kék svájcisapkát viselt. A szállítók tisztelték roppant erejét, fölényes modorát, nagyvonalúságát, fizette a fröccsöket könnyű kézzel. Ha munka után megfürödtek, utcai ruhában leültek az ebédlőjükben huszonegyezni,

merész játékkal, hangos nevetéssel elnyerte pénzüket, bort és ételt hozatott a közeli vendéglőből. Amikor egyikük megnősült, minden tagtól pénzt kért, és ő a saját zsebéből ötszáz forintot adott.

Hajnalka névnapján az egész íróasztalt telerakta rózsával, a cédulára azt írta: „Sok szeretettel a brigádtól." Persze, Hajnalka sokat segített neki. Órákon át számolták a brigádvezetővel a mozgatott négyzetméterek súlyát, a különböző üvegféleségeknél a hordási távolságot és a túlórákat. Ezen néha kozmetikáztak, hogy a szállítók keresete ne legyen sem túl magas, sem túl alacsony. Ilyenkor a brigádvezető a közeli vendéglőből vacsorát, később feketekávét hozott.

– Ingyen ne dolgozzon! – mondta nevetve. Felkönyökölt az asztalra, és szótlanul nézte az irodalámpa fényében számoló, rövid hajú nőt.

Első alkalommal a tarkóját csókolta meg. A fiatalasszony kiegyenesedett, letette a ceruzát, egymásra néztek. Este tíz órakor taxin vitte Hajnalkát Rákosfalvára. Egy nyári este Hajnalka túlfeszítette a játékot. Amikor kibújt az ölelésből, a szekrénybe zárta a számológépet, a brigádvezető letépte meztelen testéről a köpenyt, dulakodtak. Aztán a férfi megmosakodott, hideg vízzel lehűtötte magát, és csöndesen bocsánatot kért.

Két nappal később, este az ágyban Szuha Miklós így szólt:

– Viszonyod van a brigádvezetőmmel.

Hajnalka elsápadt. Azt felelte, nincsen viszonya. Három vagy négy ízben csókolóztak. Szuha Miklós sokáig hallgatott. Később így szólt:

– Öltözz fel, elmegyünk hozzá.

– Ez mire jó? – kérdezte Hajnalka.

– Öltözz! – mondta Szuha Miklós.

A brigádvezető Újpesten lakott. A konyhában ült, a felesége nyitott ajtót. Szuha Miklós lefojtott indulattal megkérdezte, milyen kapcsolata van a feleségével. A brigádvezető csodálkozott.

– Semmilyen.

Hajnalka sírni kezdett.

– Guszti, ne butáskodj, én megmondtam a férjemnek, hogy csókolóztunk.

– Félrebeszélsz.

Szuha Miklós kijelentette, Hajnalka bevallott mindent, nevetséges tagadni. A brigádvezető azt válaszolta, csakugyan nevetséges az egész, mert nincs mit tagadni. A felesége pedig csak bámult, mint aki hirtelen bolondok közé került. Hajnalka megfogta Szuha Miklós karját.

– Menjünk – szólt könyörögve.

Vagy három órát gyalogoltak a sötét utcákon, befelé a városba. A Keleti pályaudvar oldalában Szuha Miklós kijelentette, a gyerek természetesen nála marad. Hajnalka hangosan, rémülten zokogni kezdett.

– Nem! Csak azt nem! – könyörgött. – Azt nem csinálhatod meg!

Szuha Miklós megkérte, uralkodjék magán, mert nincs szüksége feltűnésre. Cigarettára gyújtott.

– Hogyan tehettél ilyent? – kérdezte sápadtan, gyűlölettel. – Ezt én nem érdemeltem meg. Egy ilyen szeméttel. Hát gyereked van. Hogyan tudod őt megcsókolni?

Elhallgatott. A háztetőket nézte, a csillagokat. Aztán kerek, szomorú szemét Hajnalkára emelte.

– Most én mit csináljak? – kérdezte csöndesen az asszony.

Egy hétig nem beszéltek. Vasárnap este átölelte feleségét az ágyban. Hajnalka szemén kibukott a könny, megcsókolta a kezét.

– Köszönöm – mondta.

Nagyon szerette Szuha Miklóst.

Amikor Seres Sándor és felesége elegáns bőröndökkel hazatért a Nagyfuvaros utcai szobakonyhás lakásba, a lakók lázas hangon tárgyalták a szenzációt. Különféle hírek keltek szárnyra, ékszerekről, drága kelmékről suttogtak. Csele Juli kijelentette: ezer pár nylonharisnyát hoztak, ezenkívül magnetofont meg platinatűt, melyet kicsiny dobozban lehet eldugni, és a maszek fogorvosok használják. Sápadt Béla kettő darab BMW-motorkerékpárról is tudott,

véleménye szerint a pártgarázsban rejtik el. Persze a vagyoni helyzetüket nem lehet pontosan felmérni, ilyen eseteknél igen rafináltak lesznek ám az emberek, nem látni a csempészáru nyomát. Ami viszont határozottan bizonyítékul szolgált a Seres házaspár anyagi fellendüléséhez, azt láthatta mindenki. Vásároltak kombinált szekrényt, csőbútort és világvevő rádiót. Sápadt Béla festette ki a lakásukat. Később elmesélte a Hárfásban, hogy kíváncsiságból direkt nyolcszáz forint munkadíjat kért, és ők alkudozás nélkül megadták.

– Seres elvtárs bőre alatt is pénz van – mondta –, amit a magyar nép izzad ki. És ezért egyszer még felelni fog.

Ekkor a Hárfás vendégei megitták a bort, hallgattak néhány percig, majd sietve kezdtek beszélni a vasárnapi Fradi-meccsről.

Seres Sándor nem törődött a rossz hangú pletykákkal, valahányszor hazatért, udvariasan fogadta a lakók köszönését. Hábetleréket gyakran meglátogatta. Üldögélt a hokedlin, egyenes tartással, mint aki botot nyelt, és konokul, fáradhatatlanul agitálta Pék Máriát.

– Kedves Máriám – magyarázta lassú hangon –, hidd el nekem, egy becsületes kommunistának, a régi úri rend és a népi demokratikus rend között levő hatalmas különféleségeket. És azt kell felelned, hogy igaz, mert te szomorú

cselédsorból érkeztél a szocializmus küszöbére. A kommunistáknak kötelességük konkrét példával bizonyítani az igazságot, mert másként az egész egy nagy demagógia. Ezért most egy konkrét példát említek. A ti régi és kedves ismerősötöknek, Küvecses Annának az egyik fiát a régi Ludovika Akadémián a dicsőséges néphadseregünk hadnagyának avatták. A másik fia meg elektromosmérnök lett. A többit nem tudom. Ez a konkrétum pedig igazolja, hogy a történelem szép fejezetében élünk.

Pék Mária megkínálta őt egy pohár borral.

– Te Sanyika! – nevetett. – Rossz prédikátor vagy! Azt mondják, kilószám dugod el az aranyat. Hát báró úr lettél! A demokrácia bárója! Elegáns vagy, mint szarospista Jézuskrisztus neve napján, más emberek meg dolgoznak helyetted. Ez tisztességes dolog?

Seres Sándor pipacspiros lett. Megitta a bort, a poharat a konyhaasztal eternit lapjára tette, forgatta egy percig. Majd csöndesen így szólt:

– Kedves Máriám, ilyent nem való mondani. Én gyerekkorom óta mindig dolgozom. Én kommunistához méltó módon végezem el a párt által rám bízott feladatokat. Még egyetlen napot, órát sem mulasztottam, egyetlenegyszer sem késtem el a hivatalomból. Engem az üzemből is azért emeltek ki, mert látták a fáradhatatlan jó munkámat, és ha bizonyosokkal kellett

szembeszállni az igazságért, én mindig megtettem.

Aztán hűvösen elköszönt.

Néhány nappal később Zentay György vidéki ellenőrzése során felbukott a motorjával, órákig feküdt az árokban. Alkonyatkor megtalálták, eszméletlenül vitték őt a nyíregyházi kórházba, ahol azonnal összerakták eltörött csontjait. De a fájdalma nem szűnt, később Pesten megállapították, új műtét szükséges. Eszter kétségbeesetten szaladgált, míg egy neves tanár elvállalta a nehéz és veszélyes operációt a Koltói Anna Baleseti Kórházban. Hónapokkal később a Nagyfuvaros utcába szállították. Eszter dolgozni járt. Pék Mária mosdatta, etette, hordta az ágytálat sokáig. És gondozta kislányukat meg Ágothát.

Októberben két mankóval lábra állt. Hajnalka kísérte el őket villamoson Kispestre, segített a csomagokat cipelni. Ebéd után Eszterrel kimentek a fürdőszobába, minden héten együtt mosták az egész család lepedőit, vánkos- és dunnahuzatokat a mosógépen. Este szólt a telefon, egy fiatal orvos kérte őket, szóljanak a nővérének, nem tud hazajönni, a kórházban marad. Később meghallgatták Gerő beszédét a rádióban, Zentay azt mondta, ebből baj lesz. Ismerősöket hívott fel telefonon, de az ellentmondó, összevissza hírektől nyugtalanok lettek. Egész

éjjel hallgatták Pest irányából a lövöldözést. Másnap, a rádió utasításához híven, nem mozdultak ki a lakásból. Este váratlanul megérkezett Híres István. Ruhája poros volt, gyűrött, arca borostás, szeme lázas. Azonnal megkérdezték, mi van Pesten. Azt felelte: – Forradalom.

– De hát mi ez a lövöldözés? Kik lőnek? Kire? Miért?

Híres István két kezével hátrasimította haját. Gondolkozott. Majd ezt mondta:

– Én tagja vagyok a Petőfi Körnek. Mi határoztuk el, hogy felvonulunk. Kihirdettük a gyárban, és vezettük őket. Ott voltam a Petőfi-szobornál, a Bem-szobornál, aztán a Rádiónál is. Itt lőttek ránk először.

Megmosakodott. Hajnalka tojást sütött neki, Eszter ágyat bontott, le akarták fektetni, de azt mondta, elmegy.

– Kijárási tilalom van! – mondta Eszter. – Megőrültél?

Híres István vállat vont. – Mennem kell!

Elment. Zentay csöndesen azt mondta:

– Istenem, mért most vagyok én nyomorék...

Eszter betakarta kislányát. Imádkozott, később hisztérikusan járkálni kezdett, jajongott, mit csinálhat most a család. Hajnalka kérlelte őt, hagyja már abba, végül csúnyán összevesztek, idegesen sírtak.

Hajnalka csütörtökön reggel elindult a Nagyfuvaros utcába. Sűrű köd szitált. Ahogy közeledett Pest felé, mind gyakrabban búját kapu alá a süvítő golyók elől, bámulta a halottakat, és nem értett semmit.

Pék Mária zokogva ölelte át. Hajnalka megnyugtatta őt, hogy Eszterék egészségesek, jól vannak, Híres István is él, meglátogatta őket, aztán elment valahová.

– A piros kabátos kurvához – mondta Gizike.

Mindenki ránézett, de nem kérdeztek tőle semmit. Az öreg Hábetler egész nap az utcán kószált, ahol lehetett, sorba állt élelemért. Sápadt Béla és Csele Juli négy demizson pálinkát hozott egy raktárból, kínálta az egész házat. Csele Juli lánya szaladgált a folyosón, izgatottan mesélte, kommunistákat akasztanak a Köztársaság téren, leköpdösik a micsodájukat. Seres Sándor ajtajára krétával ráírták: „Hajrá, Fradi! Halál a kommunistákra!" Seres Sándor tanácstalanul nézte, aztán letörölte a zsebkendőjével. Feleségét zokogva találta otthon. Régi flanellruhát húzott magára, fejére parasztos kendőt kötött. Az asztalon cipzáras bőrönd állt.

– Meneküljünk innen! – könyörgött az asszony. – Megőrült az egész utca. A Mátyás téri cigánygyerekeknél géppisztoly van. A Hárfás előtt a kalauzok agyonvertek egy pizsamás fér-

fit, valamelyik házból hozták ki. Sandri, részegek az emberek, szörnyű dolgokat kiáltoznak, és nem segít senki! Sandri, meneküljünk!

Seres Sándor fel és alá járkált a szobában. Majd kulcsra zárta az ajtót, becsukta az ablakot.

– Hová menjünk, Boris? – kérdezte. – A hivatalból is elkergettek...

– A hivatalból? Kicsoda?

– A Schleiffert Jenő...

Leültek a fotelba, és szótlanul bámulták egymást.

Szürkületkor ifjabb Hábetler János értük jött. Ingujjban megállt az ajtó előtt, öklével zörgetett. Hangosan kiáltotta: – Sanyi bácsi! Anyuka hallevest főzött! Várja magukat!

A konyhában vacsoráztak. Boris két tömpe ujjával szedegette ajkáról a halszálkát, dicsérte az étel ízét, elmondta, hogy ő ilyen finomat sehol, még Bónavölgypusztán sem evett.

– Egyél, drága Boriskám! – biztatta idősebb Hábetler János. – Parancsoljál csak, kérlek szépen, szedjél még, amennyi csak jólesik! Igazán nagyon örülök, hogy ízlik neked a mi kis szerény vacsoránk.

Boris köszönte szépen a biztatást, kedves embernek nevezte idősebb Hábetler Jánost. Majd ijedten körülnézett.

– Azt írták az ajtóra – igyekezett mosolyogni –, hogy halál a kommunistákra. Hát kit bán-

tottunk mi? Alig beszélgettünk a szomszédokkal, nemhogy ártottunk volna.

Hajnalka cigarettára gyújtott.

– Nem akarja bántani Boriska néniéket senki – szólt fáradtan. – Valamelyik kölyök szórakozott csak.

Seres Sándor lassú hangján doktor Schleiffert Jenő elvtársra panaszkodott, akinek ma reggel ő azt a véleményét mondotta, hogy itt nagy baj történik, és azonnali hatállyal a legszigorúbb módon segíteni kell a népi demokratikus ügyet. Pék Mária dühösen leintette:

– Egyél, Sanyika. Ne politizálj örökké, nem értesz te ahhoz! Így a párt, úgy a párt, nesze, most keresheted a pártot!

Hidegkék szemét Seres Sándorra emelte.

– Fene se tudja, mit csináltál... Egyszer én már elkísértem egy kőfaragósegédet a Mária Terézia-laktanyába... Unokafivérem volt... Hempergett az utcán, a lópiszokban...

Seres Sándor megvakarta borostás, ezüsttüskés állát.

– Nem tudom, most mit válaszoljak neked, Mária – mondta lassan. – Én valamikor azt hittem, mind olyanok fognak kerülni minden olyan helyre, akik közibénk valók, és ezek az emberek másabbak lesznek, mint a múltiak voltak. És szemináriumokon is hajtogattuk eleget, és bizony az emberiséget nagy csalódás érte. Én

minden karrierizmus nélkül csináltam az életemet, nem arra mentem, mint sokan mások – tisztelet a kivételnek –, akiknek csak azért volt fontos a pártba lépni, hogy saját részére az ágyat megvesse magának. Én most is munkás vagyok a Külügyminisztériumban, hivatalsegéd, akit sajnos az alacsony beosztása miatt nem sokra becsülnek. A Boris meg takarítónő. Negyvenméteres folyosója van, hat szobája és a mosdóhelyiségek. És látod, kedves Mária, most mégis félnünk kell, az egész ház csak görbe szemmel néz ránk, mint valami tolvajnépre.

Boris a jegygyűrűjét forgatta.

– Talán csak kiabálnak. A szájuk jár... Hiszen ismernek bennünket.

Jani megrázta a fejét.

– Vadak! Mert folyton szól a puska! Meg a géppisztoly! Egyszer itt, máskor máshol! Felmásznak a háztetőre, azt sem tudom, kicsodák, és lőnek! Az ember teljesen megbolondul!

– Igen – felelte Boris. – Ordítanak... Reggel kilőtték a tejeskannát egy asszony kezéből...

Seres Sándor a nyakkendőjét babrálta.

– Nagy baj történik... Az elvtársaknak ezt muszáj látni... Ez már olyan nagy szerencsétlenség, hogy a legfelsőbb helyzetből is tisztán látni kell az elvtársaknak...

Jani ránézett. Elvigyorodott.

– Menjen le az utcára, keressen egy lámpava-

sat! – mondta gorombán. – Magának hullaszaga van!

Pék Mária elsápadt. Fölemelte csontos öklét.

– Ugatsz már? – sikította. – Te állat! Te veszett farkas! Megint ugatsz?

Jani röhögött.

– Ugatok! – ordította. – Miért? Nem így van? Itthagyták, és kész! Mehet a lámpavasra! Auschwitzba! Ittfelejtették! Ha megdöglik, nem volt szerencséje!

Hajnalka betapasztotta a fülét.

– Jani, hagyd abba! – könyörgött. – Az Isten áldjon meg, hát nincs az embernek elég baja, pont a te cirkuszod hiányzik? Mindig a te cirkuszod! Mindig!

Lehajtotta fejét az asztalra, zokogott. Az öreg Hábetler becsukta a konyhaajtót, megigazította a kartonfüggönyt, szégyenkező mosolyával elnézést kért a házaspártól. Kínálta őket túrós csuszával, demizsont hozott a szobából, a poharakat megtöltötte brügecsi borral, egészséget, boldogságot, hosszú életet kívánt aranyos vendégeinek, a Hábetler családnak, és koccintott mindenkivel.

Kilenc óra tájt bekopogtatott Sápadt Béla. A szennyesláda tetejére ült, szeme villogott a pálinkától, beszélt hetet-havat, elmesélte, hogy a pártház előtt, a Köztársaság téren ássák a földet, keresik az ávósok bunkerét, ahol ezernél

több ártatlan fogoly senyved. Az öreg Hábetler megkínálta őt borral, kijelentette: nem hisz a kutatás eredményében, sőt marhaságnak tartja, mert véleménye szerint az ávósok az említett területen semmiféle bunkert nem építettek. Így indokolta:

– Meg kell mondanom a teljes őszinteséget, hogy én politikával nem foglalkoztam soha, ezért nem is állítom, hogy értenék hozzá, mert ez nem volna igaz. Engemet csakis az én drága családom sorsa, boldogsága érdekelt, értük dolgoztam, erőmet nem kímélve, folyton és örökké. De azt mégis el tudom gondolni, hogy egy ilyen hatalmas építkezés ezernél több személy részére csodálatosan nagy pénzpocsékolás lett volna az ávéhások részéről, amikor is éppenséggel elegendő börtön áll az illetékes szervek tulajdonjogában.

Sápadt Béla vállat vont.

– A pénz nem érdekes – mondta. – A cechet nem a kommunisták, a külföldre utazó nagy dumás bérencek és nem a gyilkos ávó fizetik, hanem a dolgozó nép. A földalatti vasútnak nincs abszolúte semmi értelme, mégis csinálták.

Cigarettára gyújtott. Fontos hírt említett. Három napon belül megérkeznek az enszek, és felszabadítják a magyar népet az orosz elnyomás alól. Nemzetközi törvény van rá.

– Az enszek? – csodálkozott az öreg Hábetler.

– Csakis! – bólintott a szobafestő. – Bevezetik a nyolcpártrendszert, alsó- és felsőházat. Vagy esetleg a szentkoronás királyságot.

Elmosolyodott.

– Seres elvtárs, most mi a véleményed? – kérdezte. – Amúgy perspektivikusan. Mit tanítanak a piroskönyveseknek ilyenkor a szemináriumon?

Seres Sándor hallgatott. Ült a hokedlin, mint aki botot nyelt.

– Azt tanították a szemináriumon – mondta lassan –, hogy ha valaki olyant követ el, ami rendszerellenes, az meg fogja kapni az illő jutalmát érte. Hozzáteszem, ezt sajnos most nem nagyon lehet tapasztalni, a tőkés társadalom jobban vigyázott magára. De perspektivikusan ezt válaszolom a te ostoba kérdezésedre.

A szobafestő megszívta cigarettáját. Hunyorított a szemével.

– És három nap múlva? Ha itt lesznek Magyarországon a kékruhás ejtőernyősök? Meg mások? Akkor mit prédikálsz?

Seres Sándor nézte őt.

– Teneked én nem válaszolok – mondta sápadtan –, mert te huligán elem vagy, téged én leköplek. A feleségemnek szólok most, aki fél a te arcodtól meg az utcán ordítozó emberektől, a helyzet meg olyan, hogy nagyon nehéz lesz nekem őt megnyugtatni, mert a szeme láttára

történnek az események. Én pedig csak négy elemit végeztem, kevés iskolát járt ember vagyok, hogyan is tudom elmondani okosan, hogy én derűlátó vagyok. Mert ez igaz, ha valaki megnézhetné, ezt látná bennem.

Bort töltött a poharába. Megitta. Aztán csöndesen így szólt:

– Mikor negyvenegyben Németország megtámadta a Szovjetuniót, akkor az egyik rokonom, fiatal gyerek volt, azt kérdezte tőlem, ki fogja megnyerni a háborút, németek vagy angolok vagy amerikaiak? Én azt feleltem, hogy ide a szovjetek fognak eljönni, amitől ő nagyon megijedt, mert a tanító rémisztgette őket az oroszoktól. Azt mondtam, ne higgyen a tanítónak, mert nem mond igazat. Ha majd eljönnek az oroszok, nem leszünk többé szolgák az uraságnál, hanem saját magunknak fogunk dolgozni, emberek leszünk. Erre azt kérdezte, hogy: igaz lesz ez így, keresztapám? Én meg azt feleltem neki, hogy annak idején, ha majd a szemed elé kerülök, azt mondod, igazam volt. Így is történt. Azt mondta, igaza volt, keresztapám, csak azt árulja el, honnan lett ilyen derűlátó, amilyen, és én nagyon büszke vagyok magára. Elmondtam neki, hogy engemet a sors tanított meg, hová kell tartoznom, mert vagy az uraságok férgei leszünk, vagy mink uralkodunk, megteremtjük a szegény nép boldogságát. Ak-

kor ő elsőnek iratkozott a dicsőséges kommunista pártba, utána önként jelentkezett a rendőrségen, ahol megkérdezték, hogy milyen meggyőződés hozta, és ő rám hivatkozott, hogy én győztem meg, hova tartozik, így lett ávéhás. Így is halt meg néhány nappal ezelőtt.

Nem szólt senki. Idősebb Hábetler János megtöltötte a poharakat, itták a brügecsi bort. Seres Sándor nagyon becsípett, azt mondta, szédül, és muszáj neki nevetni. Pék Mária azt tanácsolta, feküdjék le, megágyaz a díványon, aludjanak itt ma éjjel a Borissal. De Seres Sándor tiltakozott, kijelentette: van őneki saját lakása, egyébként szeretné megnyugtatni a Hábetler családot, ne féljenek, nincs a földön olyan erő, amely az ő boldogságukat megakadályozhatná, mert a szocializmus ügye végérvényes igazság. Boris zsebkendővel törülgette fehér, verejtékes arcát, azután Janival belekaroltak és hazacipelték. A folyosón hangosan nevetett, teli torokból énekelte: „Vilja, ó, Vilja, te szép és csodás..." A szomszédok meg kiálltak az ajtók elé, és mosolyogták.

Másnap délután megérkezett Híres István. Megmosakodott. Pék Mária ennivalót, tiszta inget adott neki. Egy órát aludt. Aztán a konyhában komoly, szemrehányó tekintettel, finom, gúnyos mosollyal fürkészte sógora arcát. Jani

odalépett hozzá, kihúzta gomblyukából a nemzetiszínű kokárdát.

– Bohóckodunk, Híres István? – kérdezte. – Hiszen te párttag vagy. Most mért nem írod alá a továbbszolgálót? Most nem üzlet?

Pék Mária kiabált, fogja be a pofáját, ehhez semmi köze. Híres István már messze járt, de ők még szenvedélyes hangon veszekedtek.

Hajnalka délután indult el Rákosfalvára. Édesapja elkísérte őt a Keleti pályaudvarig, megcsókolták egymást. Aztán szemerkélő esőben gyalogolt a Kerepesi úton, alaposan elázva ért haza. A konyhában átölelte fiát, és kitört belőle a zokogás.

– Anyuka, miért sírsz? – kérdezte.

– Mert háború van.

Az özvegy vizet forralt neki, talpig megmosakodott. Alig búját az ágyba, megérkezett Szuha Miklós. Vidékről jött, ponyvás autón, a Földmérő Hivatalnál volt technikus. Sokáig ölelték egymást. Később Hajnalka nyugtalanul megkérdezte őt, mi lesz ennek a vége. Szuha Miklós kihajolt az ágyból, cigarettát keresett.

– Lépj be a kommunista pártba. Talán könnyebben élünk. Mert itt nem változik meg a világ többé. És ha igen, én majd édesanyámmal igazollak...

Hajnalka nem látta arcát a sötétben.

Híres Istvánt szeles, csúnya novemberi dél-

után lőtték meg, nem messze a Lánchídtól, kacsát akart hátizsákban átvinni Budára. A tenyerét roncsolta szét a golyó. Vagy kétszáz métert futott, egy üzlethelyiség előtt megállították az emberek. Mentőt hívtak, és a Mátyás-templom alatt, zegzugos kis utcák között a Sziklakórházba vitték. Pár nappal később Gizike meglátogatta. A hosszú, zsúfolt kórteremben villany világított, megkereste férjét, leült az ágy szélére, hallgattak. Később Híres István lehunyta a szemét, azt mondta, lázas, aludni szeretne, menjen haza. De Gizike talán nem hallotta, hajlott háttal üldögélt, bámészkodott, néha szórakozottan igazította ősszülő, dús kontyát. Aztán megérkezett a piros kabátos nő, levendulaillatot hozott az ágyhoz, kíváncsi zavarral fürkészte az aszszonyt. Híres István gyűlölettel nézte a feleségét, míg kopottan, fáradtan kiment az ajtón. Néhány héttel később Hajnalka és Eszter süteményt, citromot, cigarettát hozott a sebesültnek, de nem ültek le beszélgetni, mert lázas volt, azt mondta, aludni akar.

Február végén engedték el a kórházból, idősebb Hábetler János ment érte. A villanyfényes folyosón találkoztak. Híres István megállt, zavartan köszönt, majd a piros kabátos nő a karjához nyúlt és elvitte.

Később internálták. Gizike minden látogatási

napon élelmiszert, cigarettát vitt Kistarcsára, de a piros kabátos nővel nem találkozott többé.

Hajnalka egy ÁTEX-üzlet pénztárában dolgozott. A boltvezető ügyes, nagyvonalú ember volt, igen szerették. Vegyes baráti társaság látogatta, jó kedélyű maszek szabók, szomorú segédszínészek, vékony hangú bokszoló, egy kövér ember, aki farkaskutyát árult, és más furcsa alakok. Feketekávét hoztak a szomszéd presszóból, fecsegtek, dicsérték a pénztárosnő szépségét, Hajnalka kitűnően érezte magát, csengő hangon nevetett mindig, minden kis butaságon.

A nyár elején új ellenőr jött. Huszonkét éves, nagyon szőke, karcsú, izmos fiú, a rendőrségtől szerelték le. Hajnalka az első nap meghódította, a csinos ellenőr mindig ott lebzselt a pénztárnál. Elmesélte, hogy ő birkózik, kriminológiát olvas, és büszkén megmutatta új, ezüstmonogramos cigarettatárcáját. Valahányszor bókolt, Hajnalka kinevette, megkérte, keveset beszéljen, mert nagyon buta. De sok mindent kérdezett a bűnözők lélektanáról. Zárás után húsz kiló cseresznyét vitt Rákosfalvára, az ellenőr cipelte a két sporttáskát. Mellékutcákon mentek, a fiú letette a cseresznyét, csókolóztak.

Ősszel ismerte meg a táncost az Állami Népi Együttesből. Magas volt, fekete és szép. Néhányszor elkísérte Hajnalkát a HÉV-megállóig, külföldi utazásokról, a tánc örömeiről beszélt.

November közepén leültek a József körúti bokszos cukrászdában. Elrepült az idő, este tizenegy órakor Hajnalka megrémült. A táncos megszánta őt.

– Most baj lesz? – kérdezte.

Hajnalka vállat vont.

– A férjem vidéken van. Megtörtént máskor is, hogy a nővéremnél maradtam éjszakára.

Éjfélig táncoltak a Pipacsban. Akkor taxiba ültek, Óbudán, öreg, földszintes ház előtt szálltak ki. Hosszú csöngetés után engedte be őket a házmester, kertes udvarról nyílt a lakás. Az előszobában levették a kabátot. A férfi keresztülment egy sötét szobán, a másikban, könyvespolc tetején meggyújtott egy kékernyős lámpát. A szoba kicsi volt, közepén üres, a falnál derékszögben két heverő, a szobában zsúrkocsi üresen, mellette ócska fotel. Hajnalka fekete kiskosztümben leült a heverőre. A férfi levette zakóját, nyakkendőjét, drapp pulóverben mellé ült, átkarolták egymást. Később gombolni kezdte az asszony kabátját. Arca, szeme elváltozott, ellenszenves vonás került a szája köré. Hajnalka ellökte magától és felült.

– Minek jöttél ide? – kérdezte a táncos.

És nevetett.

Reggel Hajnalka megállt a macskaköves utcán. Egy fejkendős asszonytól kérdezte, hogyan juthat el a városba.

A tél közepén Eszter kétségbeesett dühvel telefonált a húgának, elmondta, hogy Zentay állandóan részegen jár haza. Hajnalka mérgesen kijelentette: mert nem tud bánni Gyurival. Ha egy pohár bort iszik, őrjöng, jelenetet csinál, megeszi a lelkét, minden családi összejövetelen megalázza. Eszter kiabált.

– Te mindig neki adsz igazat! Én tudom, hogyan kell bánni vele! Ha én szabadjára eresztem, éjjel-nappal részeg volna!

És levágta a hallgatót.

Néhány nap múlva Hajnalka fölhívta őt, érdeklődött, hogyan viselkedik Zentay. Eszter kijelentette: most nagyon rendes.

– Képzeld, ez a hülye beállított két kardigánnal – mondta. – Látod, ha ő rendes, én is az vagyok.

Tíz nappal később széttörte esernyőjét Zentay György fején, maroknyi hajat kiszakított. Zentay öklével ütött az arcába, elöl kiütötte egy fogát. Hajnalka döbbenten nézte nővérét az Ifjúság-presszóban.

– Úristen! És a gyerek ezt látta? Hát nincsen eszetek?

Eszter elbőgte magát.

– Nem bírom vele. Nem bírom látni a bárgyú képét, amikor részeg.

Minden második vasárnap délután elvitték az

unokákat a Nagyfuvaros utcába. Eszter elpanaszolta bánatát. Pék Máriát elöntötte a düh.

– Látom én rajta, ha megjön vidékről – ordított. – Literszám nyeli a vizet! Kívánja. Minden francos kiszálláson hullarészegre issza magát!

Gizike közbeszólt.

– Ez így nem helyes. Mindenki rátámad, pedig meg kell vizsgálni a másik oldalt is. Esternek is van éppen elég hibája. Erőszakos, örökké veszekszik, vérig sérti a másikat, annak az embernek soha nincsen igaza, soha nincs nyugta.

Jani elvigyorodott.

– Már megint véd valakit – mondta gúnyosan. – A védőügyvéd. A fogadatlan prókátor. A jószívű. – Gizikéhez tolta arcát. – Te marha! – ordított. – Nekem megmondták! Akkor is részeg volt, amikor fölbukfencezett! Tudod, mit csinálnak vidéken? Nőket táncoltatnak az asztalon!

– Te meg fogd be a pofád! – kiabált Pék Mária.

– Miért? Egy falat sonkát nem adott az állapotos feleségének!

Az öreg Hábetler így szólt:

– Az én családomban ilyen helytelenül nem lehet viselkedni. Én majd beszélek vele.

– Te ne beszélj senkivel! – kiabált Pék Mária. – Mit akarsz beszélni? Ez nem rád tartozik! Ez a kettőjük dolga!

Gizike a húgához fordult.

– Te meg hülye vagy! Minek jössz haza ezeket a dolgokat kitárgyalni?

– Mit beszélsz? – kérdezte Pék Mária. – Hát hová menjen panaszkodni?

– Bárhová, csak ide ne! – válaszolta. – Szétszedik azt a szerencsétlen embert, és mérgükben a legrosszabb tanácsokat adják.

Pék Mária felemelte csontos öklét.

– Elhallgass! Vagy takarodj!

Gizike összeszedte motyóját. Ráadta a kabátot Ágothára.

– Énnekem még soha nem volt itthon igazam – zokogott. – El is megyek. Elmegyek, és nem jövök ide soha többé.

Pék Mária kirohant, bezárta a konyhaajtót.

– Mész a francba! Oda mész!

Aztán megterítették Taubinger főesperes ezredes asztalát, és leültek a töltött káposztához. Nevettek, bolondoztak, Janit ugratták, mikor házasodik. Jani elpirult.

– El sem férnénk már az asztalnál – mondta zavartan. – Nem elegen veszekszünk?

Pék Mária nevetett.

– A veszekedés nálunk nem jelent haragot, a feleségednek pedig szorítunk helyet.

Elhallgatott.

– Szeretném megérni még a házasságodat.

Idősebb Hábetler János felemelte a poharát.

– Én ugyan nem kedvelem a bort, elmondhatom, egész életem során nem ittam annyit, mint anyátok egy hét alatt, azonban most emelem poharamat az én drága, jóságos feleségemre, kedves gyermekeimre, forrón szeretett, drága családomra.

– Hát a szép özvegy! – kérdezte Pék Mária. – Azt elhagyod?

Hábetler megcsókolta őt. – Hadd már őt békén! – nevetett. – Biztosan a hasa fáj.

Ezen az egész család nevetett, mert Küvecses Anna egyik klinikáról a másikra ment, hol a szívére panaszkodott, hol a gyomrára, erős volt és egészséges, elmondták az orvosok minden alkalommal mindegyik fiának.

Zentay György télikabátszövetet, nagy kosár virágot vásárolt Eszternek. És önként jelentkezett elvonókúrára. A Corvin-étteremben ünnepelték a boldog kibékülést. Meghívták az öreg Zentayt, Szuha Miklóst, Hajnalkát, és Pék Mária parancsára elcipelték Janit is. Az öreg Zentay vacsorát rendelt a társaságnak, bort, később konyakot.

– Anyátok egészségére – mondta. – Legyen boldog közöttünk, és éljen sokáig. Nem tudom meghálálni, amit velem csinált a száműzetésem idején.

Jani hamar becsípett. Vigyorgott, azt mondta, szédül. Haza akarták kísérni, de nem enged-

te. Később megcsókolta két húgát, kezet szorított a férfiakkal és elment.

A Nagyfuvaros utca sarkán találkozott Csele Julival.

– Mi van veled? – kérdezte Csele Juli.

– Becsíptem – válaszolta.

Nevetett. Nekitámaszkodott a lámpaoszlopnak. Nagy pelyhekben hullt a hó.

– Bánatod van? – kérdezte a nő.

– Semmi okom rá – felelte. Összehúzta a szemöldökét. – Te hiszel az álomnak? Nagy vízről álmodtam, ez rosszat jelent, úgy tudom, halált. Vagy nagy veszekedést. Anya szerint az álom igazat mond, nem is beszéltem neki erről.

Csele Juli vállat vont.

– Én ebben nem hiszek. Emlékezhetsz, Reich bácsinak is ez volt erről a véleménye.

Jani erősen gondolkozott.

– Te kurva vagy – mondta harag nélkül. – Tolvaj. Elázott a lelked a köpőcsészékben.

Csele Juli lehúzta kesztyűjét, cigarettára gyújtott.

– És a te lelked? – kérdezte.

Jani hallgatott egy percig.

– Levetkőzöl akárkinek... Hazudsz meg lopsz meg csalsz...

Csele Juli bólintott.

– Neked is lefekszem. Ha akarod, fizetek is érte. Van most pénzem elég. Úgy utálom az

éjszakát egyedül – vállat vont. – Gyere, fölveszem a pongyolámat, kínai selyem. Csodálkozhatsz. Fekete színű, sárga meg zöld sárkányok verekednek rajta... Utálatos pofák, de én már régen nem félek tőlük.

Jani nézte őt.

– Állat vagy – mondta csöndesen.

Csele Juli elmosolyodott.

– Hát persze! Vacak egy nő vagyok! Pedig a származásom kitűnő. Aranyat ér! Hiába vigyorogsz! Akár hiszed, akár nem, lehetnék orvos. Vagy törvényszéki bíró!... Miért ne?... Ez a hülye Seres esküszik rá... Képzeld el, hogy csodálkoznának a lakók... Operába járnék... Becsületszavamra... A férjem udvarias lenne, okos, ha valamit nem értek, rögtön elmagyarázná... Te Jani, annyi dolgot nem ért az ember... Igaz, vagy nem igaz?...

Várta, hogy a férfi mondjon valamit, de az némán, szigorúan figyelte a hóesést. Akkor nevetni kezdett.

– Na bumm! Most mi van? Nem szereztem érettségi bizonyítványt, és nem járok az Operába. Imádom a pálinkát, a pénzt meg a férfiakat! Ez se rossz buli! Akár hiszed, akár nem, egy hülye pasas esküdözött, hogy nekem kislányos szemem van. Hát azt hittem, megzabálom! Csak bámultam rá, még bőgtem is! A marha! Rögtön mondtam neki, hogy szerelemmel sze-

retem. Pedig egy frászt! Az ember nem lehet mindenkibe szerelmes... De hát ez a hazugság kell nekik... Janikám, muszáj nekik, mert azt tapasztalom, így nehezebben maradnak el... Persze ez is túró, légy vele okosabb!

Bementek a Hárfásba, pálinkáztak záróráig. Csele Juli segítette őt a lépcsőkön. A sötét konyhában nem akart zajt csapni. Leült a kőre, levette a cipőit. Később Pék Mária kiment, fölgyújtotta a villanyt. A hátán feküdt, nyitott szemmel, értelmetlenül motyogott.

Karácsonykor engedték el Híres Istvánt, egyenesen Hábetlerékhez ment. Kezet csókolt Pék Máriának, és megköszönte az egész család jóságát. Szeretettel fogadták őt. A karácsonyfa alá három zsebkendőt és egy csomag cigarettát helyeztek a számára is, ezt kapták a férjek. Vacsora után Gizike a sarokba vonta őt, ezt mondta:

– Míg bajban voltál, melletted álltam. Most szabad vagy, dolgozhatsz, nekem többé nem kellesz.

Híres István megigazította karján a fekete kendőt és elment. Mindenki az asszonyt nézte. Hajnalka odalépett hozzá.

– Mi történt? – kérdezte.

Gizike elmondta szó szerint. Hajnalka szemén kifutott a könny.

– Ezt nem lett volna szabad, Gizike. Hát most jött ki. Hová, kihez menjen?

Eszter is sírni kezdett. Az öreg Hábetler nyugtalanul kérdezte:

– Jaj, édes fiam, meggondoltad ezt alaposabban?

Gizike csöndesen, határozottan válaszolt.

– Én meggondoltam, tudom, mit csinálok. Amikor rájöttem a disznóságaira, azt akartátok, jöjjek haza. Én azt mondtam, még nincs tele a pohár, vártam, tűrtem mellette. Egyedül nem tudtam volna lakást szerezni soha. Most már nincs szüksége rám, és nekünk sincs őrá. – Aztán másról beszélgettek.

Szilveszter este ifjabb Hábetler János általános meglepetésre ismeretlen vendéget hozott, ekkora öröm még nem volt a családban. A vékony, szőke, törékeny lányt Cira Piroskának hívták, egy műhelyben dolgoztak. Az öreg Hábetler azonnal lesegítette kabátját, a kályha mellé vezette, széket hozott.

– Ide tessék ülni! – mondta. – Tessék jól megmelegedni a mi kis szerény otthonunkban.

A lányok étellel, itallal kínálták, Pék Mária is rátette hidegkék szemét, néhány szót váltott vele. Később Zentay György fényképfelvételeket csinált, Cira Piroska is elhelyezkedett a családban, félénken mosolygott Jani mellett. Éjfél után Jani összeszedte a gyerekeket, kabátot, sapkát adott rájuk.

– Ne engedd el a gyerek kezét! – mondta Eszter idegesen. – Kiszalad az útra, kész a baj!

– Hülyének nézel? – kérdezte Jani.

– Mit okoskodsz! Te nem tudod, milyen! Egy pillanatra elengeded, elüti őt valami!

– Akkor nem viszem! – ordított Jani. – Itthagyom! – Pék Mária odaszaladt.

– Már megint lármáztok! – kiabálta. – Hát persze hogy nem engedi el a kezét. Eredj már a francba, az ember megbolondul tőletek!

Egy óra múlva hazahozta őket, léggömbökkel, papírcsákókkal, trombitákkal. Pokoli lárma volt.

Szuha Miklós hallgatása egyre inkább idegesítette Hajnalkát. Keresztrejtvényt fejtett, matematikai képletek megoldásával szórakozott, vacsora után szótlanul átölelte asszonyát, majd aludt mélyen. Februárban kivették szabadságukat. Jani kijött hozzájuk, kifestette a lakást. Hajnalka pedig összetakarította a koszt, nagytakarítást csinált, mosott, vasalt, este ágyba búját, testét átadta az ölelésnek. Lassan múlt el a két hét, örült, amikor végre dolgozni kezdett.

Egy esős délután találkozott váratlanul az utcán a szaxofonos Ervinnel, örömükben megpuszilták egymást, leültek beszélgetni az Ifjúság-presszóban. A fiú büszkén mesélte, kisegyüttese van, most jöttek Bulgáriából, előnyös szerződésük volt, a tengerparton játszottak, szé-

pen kerestek. Hajnalka elmondta, gyönyörű kisfia van, ő egy ÁTEX-üzlet pénztárosa, a férje gyakran utazik vidékre, technikus a Földmérő Hivatalnál.

– Meghal a matematikáért! – nevetett.

Majd a régi emlékek kerültek elő. Hajnalka elmosolyodott.

– Játszod-e még néha a Stardustot? – kérdezte.

A fiú megcsókolta a kezét.

– Gyere el hozzám – mondta. – Elmesélem...

Minden héten kétszer-háromszor találkoztak.

Pék Mária beteg volt. Nehezen lélegzett, fulladt, mélyről, keservesen, szárazon köhögött. Elvégezte a háztartást, de a lakásból már alig mozdult ki. Az öreg Hábetler bevásárolt a Teleki téri piacon, Jani súrolta a padlót, a konyhakövet, ablakot tisztított, sőt az apróbb mosást is ő csinálta. Az öreg Hábetler is lassabban járta a lépcsőket, néha percekig megállt, és kezét a szívére szorította. A körzeti orvos megvizsgálta őt, figyelmeztette, kímélje magát, többféle gyógyszert írt, idősebb Hábetler János gondosan, pontosan nyelte őket.

Akácnyíláskor Pék Mária elutazott pihenni Brügecsre. A nevelőszülők már nem éltek, a legidősebb lány lakott férjével a régi házikóban, őnáluk szállt meg. Az öreg Hábetler szombatonként lement hozzá, hátizsákkal cipelte a ke-

nyeret, húst, karfiolt, zöldpaprikát, Pék Mária haragudott érte.

– Hát minek hozol ide zöldpaprikát, te vénember?

– Nézd meg, milyen szép – mutatta. – Minden darabot kiválogattam.

Pék Mária kombinét, bugyit kötött, szép pávakötéssel, terítőket horgolt a parasztasszonyoknak, csirkét, tojást, tejfölt, túrót kapott értük, ezeket egyenlően elosztva hazaküldte vasárnap este a gyerekeknek. Hétfőn délután az öreg mindenkinek elvitte a csomagját.

A nyár közepén rosszul lett a vonaton, elsápadt, arcát kiverte a veríték. Amikor Felső-Akácon leszállt, éles fájdalom markolta a szívét, rövid gyaloglás után leült az árokszélen pihenni, a hátizsákot nem vette le a hátáról. De a bénító fájdalom nem szűnt.

Csak kibírjam odáig – gondolta rémülten.

Feltápászkodott, elindult lassú léptekkel. Pék Mária meglátta őt a kertkapuból, rohant elé.

– Jézusisten! Mi bajod?

– Vacakol a szívem. – Levette a hátizsákot. Elmosolyodott. – De most már jobban vagyok.

Éjszaka rosszul lett. Kapkodta a levegőt, arca eltorzult, elveszítette eszméletét. Pék Mária egyedül állt az ágya mellett a távoli, néma tanyán. A rokonok reggel jöttek haza a lakodalomból, jajveszékelve rohantak kocsiért, szal-

mára fektették idősebb Hábetler Jánost, és tíz kilométert fuvarozták a sárga homokon Felső-Akácra.

Az orvost a templomból hívták ki. Injekciót adott, és telefonált a mentőkért. Nem sokkal később Pék Máriával együtt a budapesti István-kórházba szállították.

Sápadt Béla telefonált Eszternek, megkérte, értesítse testvéreit. Pék Mária a konyhában ült, fején még poros volt a fejkendő, ijesztő nyugalommal nézte az ajtó függönyén a napsütést.

Hárman mentek el a kórházba.

Idősebb Hábetler János párna nélkül, vízszintesen, mozdulatlanul feküdt. Arca megnyúlt, viaszsárga, ömlött róla a veríték, szája nyitva, mellkasa zihált, kapkodta a levegőt. Megálltak az ágya körül, szólították, de nem ismerte meg őket. Eszter hisztérikusan fölzokogott. Hajnalka kivonszolta a folyosóra. Megrázta őt.

– Szedd össze magad! Vagy eredj innen!

Kétszáz forintot tett a borítékba, megkereste az osztályos orvost, odaadta neki. Az orvos megigazította a szemüvegét. Őszintén, együttérző hangon így szólt:

– Sajnos nem mondhatok semmi biztatót. Az is hihetetlen, hogy idáig kibírta.

Hajnalka arcán folyt a könny.

– Éjszaka a főorvos úr lesz mellette?

– Az inspekciós. De én már hajnalban itt leszek. Nem marad egyedül az édesapja.

Később megérkezett Jani, Gizike, Zentay György és Cira Piroska. Jani sírt, kirángatott a zsebéből ötszáz forintot.

– Csináld! – mondta Hajnalkának. – Intézd! Adjál mindenkinek! Holnap újra hozok!

Hajnalka kétszáz forintot adott az inspekciósnak és minden ápolónőnek, aki megfordult a kórteremben, húsz forintot. Este tíz óráig álltak a folyosón, hallgatták az iszonyú hörgést, végül, többszöri felszólítás után hazakísérték mindannyian Pék Máriát.

Másnap reggel Hajnalka és Eszter együtt ment a kórházba. Az osztályos orvos leültette őket, hosszan, részletesen elmagyarázta édesapjuk trombózisát.

– Nagyon súlyos – mondta őszintén. – Nem tudom magukat megnyugtatni.

Akkor kisírták magukat, és rohantak a Nagyfuvaros utcába. Pék Mária a hokedlin ült, megcsókolták. Hajnalka mosolygott.

– Hála Istennek, az éjszakát kibírta. Talán már nem lesz baj. Ezt mondta az orvos is...

Pék Mária mozdulatlanul nézte őt, aztán vadul sírni kezdett.

Délután Hajnalka és Eszter megint bement a kórházba. Idősebb Hábetler János megismerte őket.

– Kislánykáim – mondta halkan. – Kislánykáim...

És elsírta magát.

Hajnalka fölé hajolt.

– Nem szabad sírni, apácska – szólt könnyezve. – Nem szabad beszélni, mozogni, sírni. Pihenni kell, akkor hamarosan hazajöhet. Addig mindennap bejövünk, megetetjük apácskát.

Heteken át etették az apjukat. Gyönge volt nagyon, Hajnalkának minden kanál tyúkhúslevesért könyörögni kellett, hogy lenyelje. Esztert nem lehetett használni, remegett a keze, téblábolt az ágy körül, és veszekedett apjával, ha megmozdította a lábujját. A szaxofonos Ervin a Nagyvárad téren várta őket, elkísérte az asszonyokat a Nagyfuvaros utcáig. Látogatási napokon a kórházban volt a család. Vasárnaponként eljött az öreg Zentay, Szuha Miklós, Seres Sándor, Boris, a szomszédok. Híres István mindig gesztenyepürét hozott, megcsókolta az öreget, aztán kiment a folyosóra, cigarettázott, beszélgetett a férfiakkal. Amióta Csele Juli elköltözött a házból, öröklakást vett, azt rebesgették, nála él, de nem kérdeztek tőle semmit. Pék Mária egészsége nagyon megromlott, liften szállították fel a kórteremig, ha pedig a lift nem működött vagy nem találták sehol a kezelőt, heves viták után Jani a karjában vitte föl. Amikor az őszi köd rátelepedett a városra, légzése nehéz

lett, fulladt, nem tudott kijönni a lakásból. Cira Piroska maradt vele, később már ott is aludt, együtt mentek hajnalonként Janival dolgozni. Egy alkalommal Pék Mária szigorú hangon megkérdezte fiát, mikor házasodnak. Jani megcsókolta őt.

– Ha apukát hazaengedik karácsonyra, akkor megesküszünk.

November elején, szombaton este, az ágyban Hajnalka megmondta férjének, utoljára alszik ebben a lakásban. Nem akar elvinni mást, csak a gyereket, saját ruházatát, a kölcsönkötvényeit és a kicsi Buddhát, mely leánykori emléke. Szuha Miklós megdöbbent. Egész éjjel könyörgött feleségének, ne hagyja el. Hajnalka reggel azt mondta, hétfőn eljön a holmiért, a gyerekért. Felöltözött. Szuha Miklós az ágyból nézte.

– Bemész a kórházba?

– Igen – mondta az asszony.

– Találkozunk – bólintott Szuha. És hosszan megszívta a cigarettát.

Ezen a vasárnap reggelen Hajnalka az édesanyjához ment. Egyedül volt otthon, a konyhában főzött. Jani és Piroska Brügecsre utaztak borért. Hajnalka megcsókolta ráncos arcát, leült a hokedlire. Cigarettára gyújtott.

– Eljövök Miklóstól – mondta.

Pék Mária keze megállt a gyúródeszkán.

– Mi történt? – kérdezte.

Hajnalka gondolkozott egy percig.

– Elromlott ez a házasság – szólalt meg. – Nem tudok kirívó dolgot mondani, hogy ezt csinált vagy azt csinált, a tébolyig unatkozom mellette, hát szóval, nem jó. Nem jó... Ezeket észre sem vettem volna talán, ha nem szeretnék mást... Ervint... a szaxofonost...

– Jézusom! Mit beszélsz? Hát Miklós becsületes, rendes ember, családját szerető. Meggondoltad?

– Meggondoltam, anyám. És azért jöttem, hogy hazajöhetnék-e?

Pék Mária hallgatott. Göcsörtös ujjával megigazította fekete kendőjét.

– Mikor hozod a gyereket? – kérdezte.

És gyúrta tovább a tésztát.

Ebédre megérkezett Eszter a férjével, kislányukkal. Eszter kijelentette, menjen Szuha Miklós a keresztrejtvényeivel a fenébe, itt van a november, és sem Hajnalkának, sem a gyereknek nincsen télikabátja. A húgához fordult.

– Mennyi a fizetése?

– Nem tudom – felelte Hajnalka.

– Mi az, hogy nem tudod! – kiabálta Eszter. – Te odaadtad a keresetedet egyetlen fillérig! A férjed mennyit adott haza? Hatszáz forintot. Mondd csak meg anyukának! Te tartottad el a családot. Cigaretta- meg villamospénzgondjai voltak állandóan! Vasárnap mosott, vasalt, nem

vitte el egy moziba sem! Ha egyedül él a gyerekkel, akkor is jobb lesz neki!

A férjére nézett segítségkérően, de az szótlanul evett.

Pék Mária elkészítette az öreg Hábetler ennivalóját, hozzáfogott mosogatni, ők pedig elmentek a kórházba, és megetették apjukat. Később megérkezett Küvecses Anna, alezredes fiával, Gizike, Ágotha, aztán Híres István a gesztenyepürével, majd komor arcával Szuha Miklós.

Idősebb Hábetler János már jobban érezte magát, egy-két percig mindig állt valaki az ágyánál, de beszélgetni még nem nagyon engedték. Öt órakor vége volt a látogatásnak. A kórház kapujában megállt a társaság. Esett az eső.

– Ki merre? – hajtotta föl a ballonkabát gallérját Zentay György. – Mi anyukához megyünk.

– Én is meglátogatom – szólt Híres István.

– Én is – mondta Szuha Miklós.

Küvecses Anna elbúcsúzott a fiával. Gizike azt mondta, ők majd később jönnek, valami dolguk van, és elvitte Ágothát.

A konyhában ültek le. A feszültséget mindenki érezte, cigarettáztak, egymást bámulták. Pék Mária a hokedlin köhécselt.

– Apuka már elég jól van – mondta Eszter.

– Most arra kell vigyázni, ne mozogjon túl sokat. A tüdőnket is kibeszéljük neki.

Hallgattak. Hajnalka Szuha Miklós arcát figyelte. Majd hangosan, idegesen elnevette magát. Fölállt, széttárta karját, tréfálkozón meghajolt.

– Na, együtt a családi tanács – mondta. – Kezdhetjük. Essünk túl rajta. Azt hiszem, mindenki tudja, hogy elköltöztem Miklóstól, mert nem akarok vele tovább élni. Nekem nem kell tőle semmi, csak a gyereket hozom el.

Híres István eloltotta a cigarettáját.

– Mit követett el ellened?

– Semmit – válaszolta Hajnalka. – De nem is erről van szó.

Szuha megszólalt.

– De ő ellenem igen.

Pék Mária ránézett.

– Miért? Mit csinált?

– Megcsalt. A brigádvezetőmmel. Taxin hozták haza.

Zentay bámulta a falvédőt. Eszternek remegett a keze, Hajnalka fehéren, szűk résű szemmel nézte a férjét. Híres István finoman mosolygott. Pék Mária hidegkék szemét Szuha Miklós arcára tette. Bezárta reszkető, horgas ujjú kezét, és csontos öklével az asztalra csapott.

– Szóval az én lányom kurva?!

A férfi elsápadt.

– Azt én nem mondtam...

– Gyönyörű! – nevetett Hajnalka. – Mondhatom! Ilyen dolgokkal jön most elő! Akkor minek éltél velem? Mert az egész nem így volt. Tudod pontosan, hogy nem így volt!

Ekkor Zentay György higgadt hangon megszólalt.

– Gyerekek, nem erről van szó. Ez a ti dolgotok, nem tartozik senkire. Azt kell megbeszélni, mi lesz a gyerekkel. Ez a fontos.

Nem sokkal később elbúcsúzott a társaság. Szuha Miklós félrevonta a feleségét. Halkan, félénken kérdezte:

– Hazajössz most?

Hajnalka nézte nagy, kerek szemét. Hirtelen megszánta őt.

– Nem, Miklós – mondta. – Holnap elhozom a holmimat és a gyereket.

Szuha Miklós lehajtotta a fejét. Aztán Híres István elvitte.

Este kilenc órakor érkezett meg Jani és Piroska, négy demizson bort hoztak. Pék Mária ivott egy pohárral. A fiára nézett.

– A húgod hazajött – mondta. – Hozza a gyereket is, itt fognak lakni.

Jani lehajolt. Kikötötte a cipőfűzőjét.

– Elférünk – válaszolta. Aztán lefeküdt.

Ifjabb Hábetler János esküvője karácsonykor volt. Pék Mária hajnalban hozzákezdett a főzés-

hez. Öt pár csirkét vágott, tükörponty tátogott a vízben, Hajnalka tésztát gyúrt, Gizike hámozta a krumplit, tisztította a rengeteg zöldséget, Eszter mosta a sertés-, marhahúst, készítette a mártásokat. Piroskát nem engedték be a konyhába.

– Dolgozol még eleget – mondta neki Pék Mária. – Meg is unod.

Jani sötétkék öltönyben ült az ünnepi asztalnál, a felesége sötétkék kosztümben. Itták az erős brügecsi bort, Zentay György fényképezett, majd idősebb Hábetler János kért szót. Ágyban feküdt, hátát felpárnázták. Csaknem kopasz volt, kevés haja egészen fehér. Vastag nyaka még mutatta az egykori erőt, de bőrét mély ráncok rajzolták tele. Kevés bort öntöttek egy pohárba, Gizike odavitte neki. Fölült, és ezt mondta:

– Édes gyermekeim, kívánom nektek teljes szívemből, hogy úgy éljetek, mint ahogy mi élünk a ti drága, aranyos kis anyátokkal. Ha volt is néha kisebb-nagyobb csetepaté – ezt is meg kell mondani, a hazug szót, a hazug embert mindig megvetettem, az ilyen nálam semmi –, a ti drága anyátok mindenkor eligazította a viszályt! Igaz – nem dicsérni akarom magamat –, én a fizetésemet maradéktalanul az ő kezébe adtam, mert én teljességgel nem ismertem semmiféle káros szenvedélyt. Hát emelem

a poharat az én drága feleségemre, a fiatal párra, az egész drága családomra, hogy legyetek mindig nagyon boldogok.

És kifutott szemén a könny.

Éjfél után emelkedett a hangulat. Az öreg Zentay kijelentette, ő is házasodik, feleségül vesz egy özvegyasszonyt, hatvanezer forinttal. És még szép is!

– Vén kecske! – nevetett Pék Mária. – Mindig ilyenen jár az eszed?

Az öreg Zentay csodálkozott.

– Miért? Ez csak elég kellemes dolog. Elköltjük a mamuska pénzét, aztán odébbállunk.

Pék Mária dühös lett.

– Égjen el a pofád! Maholnap a koporsódat mérik! Te meg a nőkön spekulálsz!

Zentay letette poharát.

– Ez nem téma.

Pék Mária nevetett.

– Miért? Nem kophatunk el, mint a csizma.

– Ez nem téma – ismételte. – Egyszer majd az ember összeesik. Utcán, akárhol. Nem gondolok ilyenre...

Zentay György részeg lett. Bárgyún énekelte: „Hej, halászok..." Eszter nekitámadt, részeg dögnek, állatnak nevezte. Pék Máriának is csillogott a szeme a bortól, dühös lett, kikergette Esztert a szobából. Az öreg Zentay utánament, megsimogatta a haját.

– Sajnálom, hogy pont az én fiammal vetett össze a sors – mondta neki. – Nem lesz az soha rendes ember. Olyan, mint a nagyapja volt, iszik, kurvázik, elveri a pénzt. Azt tanácsolom, csald meg őt, ne legyen olyan biztos a dolgában.

Seres Sándor és felesége két váltás ágyhuzatot meg egy eperszínű pehelypaplant vásároltak nászajándékul az ifjú házaspárnak. Seres Sándor már kipirult a brügecsi bortól, megkocogtatta poharát, csöndet kért. De amikor fölállt, annyira meghatódott, hogy kiperdült szeméből a könny.

– Jancsikám, legyél nagyon boldog! – mondta. – Legyél nagyon boldog, Jancsikám! Meg a te feleséged is! Csak ezt kívánom nektek!

Akkor sietve leült. Sápadt Béla megcsókolta őt, majd Borist, teli torokból énekelni kezdte: „Zúg az erdő, zúg a nádas..." Hajnalig énekelt a társaság, és gyakran kívántak sok boldogságot az ifjú párnak.

Márciusban az öreg Hábetlert beutalták a balatonfüredi szívkórházba. Három hónap után került haza, nagyszerű állapotban. Az orvos utasítására nyugdíjba ment, Zentay intézte a papírokat, sok szaladgálás után hétszáz forintot kapott egy hónapra. A gyerekek megbeszélték, hogy mindenki száz forinttal kipótolja ezt az összeget. És fizetési napon el is hozták Pék Máriának.

A szoba-konyhás lakásban komisz lett a helyzet. Idősebb Hábetler János tétlenkedett, börtönben érezte magát, Pék Mária szigorúan vigyázott rá, nem engedte még a folyosóra sem. Az öregembert nem érdekelte sem újság, sem könyv, járkált a lakásban, zsörtölődött, éles, gúnyos megjegyzéseivel sértegetni kezdte a feleségét. Ilyenkor Pék Mária megivott három deci bort, hisztérikus hangon szidalmazta férjét, megtörtént, hogy öklével az arcába vágott. A harc napról napra durvább lett közöttük, sokszor napokig nem beszéltek, némán, szenvedélyes indulattal gyűlölték egymást.

Hajnalka válópere befejeződött, a bíróság négyszáz forint gyermektartást állapított meg. Kora őszi délelőtt házasodtak a tanácsházán, két idegent kértek meg tanúnak. Az Üllői úton vettek öröklakást, OTP-re, a szaxofonos Ervin negyvenezer forint előleget fizetett.

Zentay György közgazdasági technikumba járt, esti előadásokra, az utolsó évet végezte. Szenvedélyes akarattal tanult, érettségi után egyetemre akart menni, rögeszmésen mondogatta, hogy ő addig nem nyugszik, míg doktor Zentaynak nem hívják.

– Ha megváltozik is a rendszer – mondta –, a diploma érvényes marad.

Esztert bőszítette, hogy esténként füzetet margóz, radíroz, verset tanul, és gúnyolta őt.

– Ne haragudj, nevetnem kell, hogy kopaszodó emberek ballagnak. Még tizennyolc évesen elmegy valahogy, de ez így az én számomra nagyon komikus.

Zentay elvörösödött.

– Nem érdekel a véleményed – felelt szárazon.

Egy este Eszter azt mondta, beiratkozik az egyetemre, az üzemből javasolják őt, érettségi bizonyítványa kitűnő, jogot akar tanulni.

– Doktor Hábetler Eszter leszek.

Zentay azt válaszolta, ne törje ezen a fejét, mert ő nem hajlandó esténként a gyerekre vigyázni. Áldatlan marakodás lett megint az életük. Zentay rákapott az italra, gyakran jött haza részegen. Ilyenkor Eszter őrjöngött.

– Ne nyúlj hozzám! Utállak! Hozzá ne érj a gyerekhez! Költözz el innen! Ezt nem lehet kibírni!

– Jó – mondta. – Rendben van! Elköltözöm!

De nem ment el.

Eszter sírva panaszkodott a Nagyfuvaros utcában. Pék Mária azt mondta, jöjjön haza a gyerekkel. Gizike másként látta a helyzetet.

– Miért hagyná ott a lakást, a bútort, a mosógépet? Hogy Zentay eligya?

Jani a fogát csikorgatta.

– Te minek szólsz bele? Te mindig hülye voltál! Egész életedben! És ha egyszer részegen

fejbe vágja őt, hogy kinyúlik, akkor mit mondasz?

Sok sírás, veszekedés, vita után Eszter visszament a gyerekkel Kispestre. Az öreg Hábetler levetkőzött, bebújt az ágyba, meggyújtotta a sárkányfejű lámpát az éjjeliszekrényen. Kihívó gúnnyal a feleségére nézett.

– Beszélnem kell Zentayval – mondta komoly hangon. – Az én családomban nem tűröm a részegeskedést. Az ilyenféle embert megvetem, mert ugye, nem adhatok a szavára semmit, de semmit az égkerek világon.

Pék Mária elsápadt.

– Már megint jár a pofád? – sikította. – El akarsz pusztítani? Szándékosan?

Jani beszaladt a konyhából.

– Anyuka, ne kezdje már megint! Ne kezdjék el, az Istenre kérem magukat, mert a bolondokházába kerülünk!

Pék Mária szemközt köpte.

– Anyáddal beszélsz! Te mocsok!

– Tudom – mondta Jani. – Anyuka megiszik három deci bort, mindenki mocsok.

Fölkapta az üveget, és a földhöz vágta. Aztán kiment a konyhába mosogatni.

Piroska állapotos volt. Jani megszállottként várta a gyereket, óvta az asszonyt a széltől is, a legapróbb házimunkát kivette a kezéből, banánt, narancsot, mindent összehordott neki.

Egy éjjel megint nagy vízről álmodott, reggel elmesélte az anyjának. Pék Mária azt felelte, nem szabad félni. Igaz, Piroska elég vékony, vértelen, de kitűnő orvos várja őt az István-kórházban. Elmosolyodott.

– Reggelenként pedig, ha fölébredsz, nézz rögtön az ablakra. Akkor elfelejted az álmodat.

És megsimogatta erős kezét.

Piroska idő előtt, a nyolcadik hónapban roszszul lett, megkezdődtek a tízperces fájások. Pék Mária összepakolta holmiját, a szaxofonos Ervin taxit hozott, Hajnalkával elvitték őt az István-kórházba. Később megérkezett Jani. Nyugtalanul sétáltak a folyosón. Majd kijött az orvos a szülőszobából. Azt mondta, császármetszést kell alkalmazni, fennáll a veszély, hogy vagy az anyát, vagy a gyermeket tudják csak megmenteni. Jani megkérte, vigyázzanak a feleségére. Szeme könnyes volt.

Piroskát gumikerekes kocsin tolták a műtőbe. Míg az orvosok bemosakodtak az operációhoz, váratlan sikollyal, beavatkozás nélkül gyönge, kopasz, életképes kisfiút szült. Egy hónappal később a Nagyvárad téri református templomban Hajnalka és Ervin tartotta keresztvíz alá, a János nevet kapta. Pék Mária halat rántott, túrós csuszát készített, itták a bort, énekeltek reggelig. Janinál boldogabb ember nem volt az egész világon.

A két öreg között mindennap élesebb lett a viszály, már alig volt emberi szavuk egymáshoz. Hábetler sandán, nyugodtan harcolt, kitűnően, egy-két megjegyzésével a hisztérikus őrjöngésig kergette a feleségét. Nem apadt ki az ötletekből. Egy alkalommal a reggeli teánál megkérdezte, volt-e nála a komaasszony, míg ő eszméletlenül feküdt a kórházban. Pék Mária letette a csészét.

– Ezen jár az eszed? Te vén marha! Még az élethalálban is a fekete ribanc izgatta a mocskos fantáziádat?

Hábetler a fejét csóválta.

– Ne bántsd őt mindig. Annuska tisztességes asszony. Határozottan szeretetreméltó, igen kedves, barátságos és igencsak finom modorú teremtés.

Ilyenkor Pék Mária megvadult.

– Meg is vertél miatta! A földre tapostál! Te selyemfiú! Dolgoztam, mostam negyven évig, akár az állat, te meg cicáztál a Ludovikán a takarítónőkkel. Azt gondoltad, nem tudom? Azt hiszed, nem tudom, hogy lefeküdtél a Sápadt Béla feleségével?

– Lehetséges – mondta Hábetler. – Miért ne? Ha jól emlékszem, formás, erős, egészséges asszony volt.

Pék Mária fölsikoltott. Ráncos, kicsiny arca

eltorzult, horgas kezével a haját cibálta, hidegkék szeméből ömlött a könny.

– El akarsz tenni láb alól? – zokogta. – Megteszem én nektek egyedül ezt az örömet! De a temetőbe ne hozz nekem virágot! Te mosolygó gyilkos! Aljas! Az voltál mindig! Képmutató, replás gazember!

– Isten nevére kérlek, hallgass! – mondta Hábetler. – Felvered az egész házat. Negyven éve könyörögve kérlek, fogd azt a csúnya szádat, beszélj tisztességes hangon, csöndesen, ahogy illik. De te csak ordítasz velem, a gyerekekkel, a szomszédokkal, mint a vaddisznó. Goromba pokróc voltál egész életedben, ezt tanúsíthatja mindenki, aki valaha ismert bennünket. Tessék, kérdezzünk meg bárkit, akárkit, a legtávolabbi szomszédot, a házmestert, a családom bármely tagját Brügecsen vagy akár a saját gyerekeinket, tiszteltél-e te már az életben valakit is? Senkit se. Szóltál-e valaha is bárkihez, bárkihez is a világon másként, mint gorombán? Nem akad erre példa. Ha szavazásra tennénk fel a kérdést, nem állna melléd senki az égkerek világon.

Pék Mária nem mozdította el hidegkék szemét az arcáról.

– Az Isten fizessen meg neked – mondta. – Te féreg...

És bement a szobába sírni.

Ilyenkor nem beszéltek egymással. Pék Mária

elkészítette a diétás ebédet, vacsorát, szótlanul rakta az asztalra. De pár nappal később elnevette magát.

– Egyél, te vénember! Fene az úri gyomrodat!

Hábetler elmosolyodott. Félénken, bűntudatos arccal megcsókolta őt.

– Köszönöm szépen, drága, aranyos kis anyukám – mondta elérzékenyült hangon –, köszönöm azt a jóságos szívű gondoskodásodat, amelyet az én irányomban tanúsítottál örökkön-örökké.

Másnap kezdték a harcot elölről. Poros emlékek között vájkáltak, bántották, ölték egymást engesztelhetetlen gyűlölettel.

Végül is Jani megkérte a lányokat, tegyenek valamit e halálos viszály megszüntetésére, mert ők Piroskával nem tudnak zöld ágra vergődni. Vasárnap délután el is jöttek mind a testvérek. A szülők – mint két megszidott gyermek – zavartan, lehajtott fővel hallgatták a korholó szavakat. Hajnalka könnyes szemmel, elkeseredett hangon beszélt.

– Így nem lehet élni. Mindketten betegek, az ember nem is tudja, melyikért aggódjék jobban. Hiába ígérik meg, hogy most már békén lesznek, másnap újra kezdik a veszekedést. Itt már csak egy megoldás van, anyuka költözzön hoz-

zánk vagy bármelyikünkhöz, apuska pedig lakjon itt, mert együtt nem maradhatnak.

Pék Mária elpirult.

– Jól van! Jól van! – mondta ingerülten. – Törődjetek ti csak a magatok dolgával! Akad éppen elég! Különben is, ha negyven évig jó volt, ezután már jó lesz!

És mérgesen, szégyenlősen nevetett.

Úgy látszott, megbékéltek egymással. Pék Márián eluralkodott a betegség, napról napra gyöngült az ereje, a hangja, csak a szeme volt a régi, tiszta és szigorú. Sok gyógyszert kapott: Solvasthmint, Asthmamidot, Isolanid-cseppeket, Coderitet és idegnyugtatókat. A körzeti orvos a lelkére kötötte, pihenjen. De az alvástól félt, ha felébredt, nem kapott levegőt, ilyenkor a takarót kaparta kínjában. Jóformán egész éjjel ült az ágyban, hallgatta a többiek szuszogását, hajnaltájt bóbiskolt egy keveset.

Az öreg Hábetler kitűnően aludt, frissen ébredt, borotválkozott, kitisztította cipőjét, nyakkendőt kötött, és járkált, zsörtölődött napestig. Mindenáron dolgozni akart, vagy legalább csavarogni, ismerősöket látogatni, de az orvos parancsára és a gyerekek szigorú kívánságára Pék Mária nem engedte ki őt a lakásból. Akkor unalmában, tehetetlen dühében az egészségét, erejét dicsérte, férfiasságával hivalkodott, kijelentette: a legvérmesebb asszony sem panasz-

kodna a karja között. Pék Mária sírdogált, szívtelennek nevezte, marták egymást újra, talán még kegyetlenebbül.

Nyár végén, egy vasárnap hajnalon Jani beszélt az anyjával. A konyhában történt, csöndesen, hogy ne zavarják az alvókat. Pék Mária a hokedlin ült, ölében lábos, almát hámozott, szeletelt. Jani borotválkozott.

– Elmegyek, anyám. Elviszem a feleségemet és a fiamat.

Pék Mária kezében villogott a kés.

– Hová mész, fiam?

– Nem tudom. Kértem lakást az üzemben. Ha nem segítenek, elmegyek Győrbe vagy egy új gépállomásra, ahol adnak. A pénzemet mindenütt megkeresem.

– És a család?

– Semmi dolgom velük.

– Igazán?

– Igazán, anyám. Sem egy mocsok apa, sem a ringyó testvérek. Sem az egész klozett.

– És anyád? Engem minek nevezel?

Jani lemosta arcáról a szappant. Megtörülközött.

– Itt nem szabad élni. Ennek a piszoknak, zűrzavarnak nem lehet jó vége. Anyuka, én rendet akarok magam körül, elviszem a fiamat.

Az öregasszony hang nélkül nevetett.

– Sohasem mész el innen. Ha akarom, a sze-

med vágom ki. Ha akarom, lefekszem az ajtóhoz a küszöbre, lépj rám. Én az anyád vagyok. Itt születtél bennem, a szívem alatt, a boldogságomra, mint a többiek. Nekem jogom van szólni, mert szenvedtem a családért. Együtt éltünk jóban, rosszban, együtt maradunk, míg élek. És azután is... A fiam vagy. Néha nevetek, ha ordítasz, csikorítod a fogad, hadonászol az öklöddel... Apádat ne bántsd. Öreg már, bolondos. A lányokat ne bántsd, véreid, azt mondom, hogy védelmezd őket, mert te lettél nálunk a férfi, a támaszuk. Ez a végakaratom.

– Anyám – felelte –, ha traktort köt a lábamra, akkor is elmegyek ebből a disznóhizlaldából Módom van a fiamból embert nevelni. És jogom is van hozzá.

Könnyű mosollyal belebújt az ingébe.

Két nappal később, kedden délelőtt, Sápadt Béla ijedten telefonált Hajnalka lakására. Azt mondta, Hábetlerné rosszul van, jöjjenek. Hajnalka nem volt otthon, a szaxofonos taxival ment a Nagyfuvaros utcába. Sápadt Béla a folyosón várta őt. Fontoskodó arccal közel hajolt, kijelentette, hogy Hábetlerné az ő véleménye szerint öngyilkos lett.

Az öreg Hábetler hajlott háttal, egyedül téblábolt a konyhában. Szeme riadtan ugrált, elkerülte a veje tekintetét. – De nagyon kedves vagy, hogy eljöttél – mondta.

Pék Mária flanell hálóingben feküdt az ágyban. Arcán napfény volt. Ősz haja szanaszét állt, nyelve szélesen, zölden kibukott, kék szeme mozdulatlanul nézte a mennyezetet. A szaxofonos leült, magához ölelte könnyű testét, arcát meggyötört, ráncos kis arcához szorította.

– Mit csinált? Feleljen! Anyuka! Hallja, amit mondok?

Pék Mária szemén megjelent egy könnycsepp. A szaxofonos tejet kért és megitatta. Akkor az öregasszony sírni kezdett.

– Látod, meghalni sem tudok... Azt mondta, soha nem szeretett... becsületből élt velem... Utálná megcsókolni a kezemet... olyan... csúnya...

A szaxofonos ringatta őt néhány percig, míg elaludt. Akkor kiment a konyhába. Megkérdezte Hábetlert, miért nem hívott orvost. Azt válaszolta, nem mert szembeszegülni vele, egyébként amikor az eset történt, ő nem tartózkodott a szobában.

– Akkor most imádkozzon – mondta a szaxofonos. – Ha felszívódott, elmehet a temetésére.

Pék Mária estére jobban lett. Megfogadta kétségbeesetten zokogó gyermekeinek, soha nem tesz hasonlót.

Erről a napról nem beszéltek többé. Csak Pék Mária hívta ágyához a fiát. Késő este volt.

– Én nem tudtam elszökni – súgta. – Menj el innen! És legyen a te életed boldog.

Ifjabb Hábetler János bólintott. És megcsókolta a kezét.

Zentay György minden éjjel részegen járt haza. Eszter lesoványodott, keze állandóan remegett, tehetetlenül, kétségbeesett gyűlölettel bámulta a férfi bamba vigyorát.

– Állat vagy! Még az apád is eljön a bíróságra tanúskodni, miféle utolsó, részeg csirkefogó vagy! A szappanomat pedig ne használd! Sem a fogkrémet! Igyál két üveg sörrel kevesebbet, mert én nem dolgozom rád! Megmondta apád, hogy rúgjalak a fenébe! Keressek magamnak egy hozzám illő, rendes, becsületes embert!

Zentay levette a nyakkendőjét. Ivott egy pohár vizet. Elvigyorodott, de a szeme sötét maradt, szomorú.

– Istenem, pedig milyen kitűnő nevelést kaptam – mondta komoly hangon. – Minden reggel színésznők ébresztettek. Apa még másnapos volt, álmos, a fülemhez tette a telefont, én meg hallgattam a turbékolást. Karády Katalin rövid dalt is énekelt a főfelügyelő úrnak. Persze ne legyünk igazságtalanok, azért törődött velem. Egyszer részegen a homlokomhoz szorította a revolverét, mert nem akartam vacsorázni. Édesanyám három évig bírta mellette. Aztán meghalt... No, ez a derék ember mégiscsak az apám,

a sírjára majd ráíratom, nem nyugszik itt senki... Te pedig, öregem, vacak kis hörcsög vagy, Istenemre mondom, nagyon utállak.

Eszter rengeteget sírt. Végül a lányok tanácsára tervszerűen rágni kezdte Zentay György életét, minden éjjel nekitámadt, nyers hangon kérdezte:

– Mikor költözöl? Mikor mész el? Mikor szabadulunk tőled?

Zentay pedig fáradtan ismételgette:

– Elmegyek, öregem. Elmegyek hamarosan.

A család véleménye az volt, nem megy el soha.

Október végén váratlanul elköltözött. Kevés ágyneműt, fényképezőgépét és a rádiót vitte magával. Eszter hazament a munkából, meglátta az üres rádióasztalt, bőgni kezdett. De másnap a Nagyfuvaros utcában Gizike leintette őt.

– Megőrültél? – mondta. – És ha elfelezett volna mindent! Örülj, hogy csak ennyit vitt el!

Pék Mária csöndesen sírdogált a konyhában.

– Istenem, mind a három... Mind a három...

De a Hábetler lányok nevettek, vigasztalták őt, elmagyarázták, bármerre néznek, rossz házasságot látnak, csak az asszonyok tűrik a verést, a részeg férjet, mert félnek a szomszédok szájától, meg sajnálják elfelezni a bútort, a holmit. De ők, hála az Istennek, nem olyanok, nincsen

rabszolgalelkük, a magánytól sem félnek, a gyereket pedig eltartják és fölnevelik.

Jani röhögött.

– Az biztos! Az egyik slágerénekes lesz, a másik pisztonos! Ehetnek annyi túrós csuszát meg rántott halat, amennyi a hasukba fér!

A két lány sírni kezdett. Gizike szemén is kiszaladt a könny.

– Ezt tudod csak mondani? És ha téged ver az élet? Kihez bújsz? Én vigyáztam rád a barakkban, míg kisanyánk dolgozott, én vittelek sétálni a Ringerhez, mosdattalak, kenyeret, almát adtam neked.

Janit elöntötte a düh.

– Írd fel a kéménybe! – ordított. – Nekem ne játszd meg magad! Tudok rólad eleget! A dolgaidról! Hülyének néztek? Kiakasztom a piros lámpát az ajtóra, lássák, hogy itt vannak a Hábetler lányok! Tessék, lehet befáradni! Egyik különb, mint a másik! Dzsessz, tánc, csokoládéflipp! Tessék türelemmel várni, mindenki sorra kerül!

Pék Mária fölsikoltott.

– Nem igaz! – kapkodta a levegőt. – Ne higgyetek a szavának! Csak ordít! Mindig ordít! Tőlem, éntőlem örökölte ezt a nyomorult, replás természetét! Melegszívű a bátyátok! Nem hagy el benneteket soha!

Jani legyintett.

– Köpök az egész családra! Magára is! Nekem ne bohóckodjon, nem hat meg, a könyökömön jön ki! Elegem van magából is, anyuka! Elegem van mindenkiből! Mindenkiből! Torkig! Hányásig!

Pék Mária mozdulatlanul nézte őt. Aztán ledobta magát a konyhakőre, a haját cibálta, míg kibomlott. Előbb a halántéka fölött, majd a tarkóján nyílt szét a koszorú őszen, borzasan. Hisztérikusan rángatta magát, homlokán púp nőtt, orrán szivárgott a vér.

– Csak ordít! – zokogta. – De melegszívű. Nem engedi széthullani a családot!

Jani odaugrott, a karjába emelte. Csókolta ráncos, meggyötört kis arcát. Sárgás szeméből folyt a könny.

– Én csak ordítok – magyarázta. – Anyuka ismer engem. Bolond vagyok. Anyuka, dögöljek meg, ha ebben az életben valaha, egyetlenegyszer is elhagyom őket. Hiszen az ember nem rúgja fel a testvéreit.

Akkor mind megcsókolták egymást, és sírtak még egy keveset. Később Gizike panaszkodott, fáj a háta. Ruhástul a díványra feküdt, Pék Mária betakarta őt. Pár perccel később mélyen aludt. Ha csak tehette, mindig aludt. És mindig fájt a háta. De hiába kérlelték, nem ment orvoshoz. Elmagyarázta, hogy ő négyszáz forintot törleszt havonként a zuglói öröklakásra, akkor

a villanyt, a fűtést, a kosztot, a hetijegyet, a ruházkodást nem tudná biztosítani a táppénzből. Ágotha harmadik gimnáziumba járt, magas, csinos lány volt, nem lehetett már ruhát venni részére az Úttörő Áruházban. Híres István minden hónap elején elküldött a lányának háromszáz forintot. Operált kezével Budán, egy maszek műszerész pincehelyiségében dolgozott, állítása szerint tízforintos órabérért. Ágotha néha meglátogatta őt. Ilyenkor Híres István érdeklődött, hogyan tanul, és gyakran dicsekedett, hányféle gyárba hívják őt dolgozni, emlékeznek mindenütt a tehetségére. Gizikéről nem kérdezett soha, a maga életéről nem beszélt. Hangversenybérletet vásárolt Ágothának, kerékpárt, megnézték ketten a Nemzeti Színházban a Bánk bánt. Egy alkalommal Csele Juli lánya lejött a lépcsőkön a műhelybe, lábosban ebédet hozott. Csele Böbe karcsú, erős mellű lány volt, lila ballonkabátot viselt, haját szőkére festette. Megcsókolta reszelős nevetéssel a kopaszodó esztergályost.

– Szevasz, csinibaba! – mondta neki.

Akkor Híres István elpirult, a forgácsot kezdte söpörni a gépe alatt. Ágotha először érzett szánalmat az apja iránt.

Ifjabb Hábetler János koraszülött fia sokat betegeskedett, ezért Piroska – táppénzes állományban – hosszú heteken át otthon maradt

vele. Elég lusta volt, sokszor délelőtt tízig aludt, vagy olvasgatott az ágyban, a pelenkákat mindig félretette. Este Jani hazajött, és a teknőben kimosta. Ez nagyon bántotta Pék Máriát. Egy alkalommal – ketten voltak a konyhában – ezt mondta a menyének:

– Fiam, akinek kicsi gyereke van, az nem engedheti meg magának, hogy tíz óráig ágyban legyen. A pelenkamosás pedig nem a férfi dolga, hanem az asszonyé.

Piroska másnap reggel időben fölkelt, rezet tisztított, bevásárolt, főzött, de a pelenkákat félretette. Este Jani vizet öntött a teknőbe.

– Az én gyerekemre mindent kimosok! Mindent! Nemcsak a pelenkát, hanem az inget, réklit, ruhácskát is! Piroska gyönge, én meg erős vagyok, nem hagyom őt.

Pék Mária a menyére nézett.

– No lányom, te jól imádkoztál, mert ilyen bolond férjet nem találsz még egyet.

Talán ezt a sápadt, törékeny unokáját szerette a legjobban. Dajkálta az ölében, játszott vele, lovagoltatta a térdén.

– Cset Pá-páról pil-langóra,
onnan me-gyünk Ko-máromba.

De hamar kifulladt, ilyenkor letette az ágyra, leült, és vékony hangon énekelt neki. A bort

már nem kívánta. A lányok mindennap meglátogatták, narancsot, virágot hoztak, apjuknak meg nápolyit és csokoládét, mert „igen csodálatos módon" szerette. Megcsókolta lányait, könnyes szemmel meghatódott hangon korholta őket, hogy ennyi nagyon sok drága pénzt kiszórnak a zsebükből. És fogatlan szájával majszolni kezdett. Pék Mária dühösen nézte őt.

– De hülye lesz az ember vénségére – mondta. És fanyarul nevetett.

Az öreg Zentay minden szombaton a Vidám-presszóban találkozott Eszterrel. Redőnykészítő iparengedélye volt, két lakatos dolgozott neki, ő csak utazta az országot, gyűjtötte a megrendeléseket. Sok pénzt keresett, és jól fizette két emberét. Az unokájának irhabundát, biciklit, játékvasutat vásárolt, Eszternek pedig minden alkalommal száz forintot dugott a táskájába. És vigasztalta a csontsovány, ideges aszszonyt, ne búslakodjék az ő részeges fiáért, nem érdemli meg. Eszter kijelentette, ő egyáltalán nem búsul, utálja őt, kanálistölteléknek tartja, havonként egyszer, kényszerből találkozik vele, amikor elhozza a gyereknek a háromszázötven forintot.

Az öreg Zentay már fáradt volt. Mozgása elnehezült, beretvált arcán keményedtek a ráncok, barna szeme fényesebb lett, csak a haja volt a régi, nem akadt benne ősz szál, gondosan

hátrafésülte. Nem fecsegett nőkről, kalandokról, várható hozományokról, megivott néhány üveg sört, régmúlt időkről mesélt Eszternek. A munkájáról szerény hangon, örömmel beszélt. Elmondta, a Zentay-csoportnak egyaránt híre volt a testületnél és az alvilágban. Pedig a kihallgatások során keveset pofoztak, mert ő gondosan megszervezte a kurvák, stricik, uzsorások, orgazdák, pincérek és tolvajok besúgóhálózatát. Minden márkás betörőt személyesen ismert, gyakran ment közéjük ócska csehókba. Szaktudását elismerték, a bűnüldözésről írt könyvét sok nyelvre lefordították, a brüsszeli konferencián a magyarok közül csak ő kapott mesterdetektív-oklevelet, melyből mindössze hat példányt osztottak. Aztán zsidókat bújtatott, a nyilasok megverték, a kommunisták nem tartottak igényt szolgálatára, előbb nyugdíjazták, később kitelepítették. Nem hitt Istenben, gúnyolta a vallást, a túlvilágot, és rögeszmésen gyűlölte a papokat, mert véleménye szerint rizikó nélkül élnek, ingyen és jól.

– Ha ötven év múlva véletlenül meghalok – mondta Eszternek –, ne engedjetek papot a közelembe, mert lemászok a ravatalról, és farba rugdosom.

Figyelmeztetően felemelte a mutatóujját...

November elején, vasárnap Jani fia belázasodott, nyűgösen, erőtlenül sírdogált. Pék Mária

az ölébe vette, kinyitotta a száját. Azt mondta, nem kell félni, jön a foga. Ujjával megmutatta Janinak a duzzadt ínyt.

Este kilenc órakor a gyerek váratlanul rosszul lett, hányt. Majd egész teste görcsbe rándult, merev lett, szeme fennakadt, elveszítette az eszméletét. Pék Mária fölsikoltott. Ledobta magát a rongyszőnyegre, a haját cibálta.

– Úristen! Fogfrász! Vége van! Jézusúristen, miért veszed el!

Jani ordítani kezdett.

– Hallgasson! Az úristenit, anyuka! Anyuka, tessék elhallgatni! Orvost! Rohanjatok orvosért!

– Vége! – sikoltotta az öregasszony. – A halál ellen nincs orvosság! Uram, Istenem, sohasem szerettél! Mért ezt a kicsiny virágot? Mért az ártatlant?

Seres Sándor rohant az éjszakai ügyeletre. Lódenkabátos fiatal lányt hozott, ijedten nézte a gyereket.

– Én nem vagyok gyermekorvos – mondta idegesen –, elviszem őt specialistához.

Piroska bebugyolálta, taxin vitték a Fehérkereszt-kórházba. Ifjabb Hábetler János a konyhaasztalra borult, rázta a zokogás.

Hétfőn reggel már jobban volt a kisfiú. Délután eljöttek érdeklődni a lányok. Pék Mária megnyugtatta őket, tíz nap múlva hazahozzák.

Eszter rántott halat hozott az anyjának, apjának pedig Tibi csokoládét.

Kedden reggel Pék Mária rosszul lett.

– Meghalok... – mondta. – Orvost...

A körzeti orvos injekciót adott neki és elment. De alig félórával később hívás nélkül visszajött. Akkor már Hajnalka is otthon volt. Könyörgő szemmel nézte. Az orvos szánakozó, tehetetlen, sokat sejtető mozdulatot tett.

– Szív... – mondta. És hívta a mentőket.

Pék Mária az ágyon ült. Hajnalka meleg bugyit, fekete harisnyát, pongyolát és a fekete télikabátot adta rá. Ősz haját megigazította, bekötötte a régi fekete kendővel. Poharat, evőeszközt, szappant, törülközőt készített a szatyorba.

Aztán megérkeztek a mentők. Hajnalka megkérte az orvost, hadd kísérje el az édesanyját. Beült a kocsiba, magához ölelte őt, arca szemmel láthatóan halványult, testében már nem volt erő. Hajnalkát szörnyű félelem fogta el.

– Ott leszünk rögtön, anyácskám – mondogatta. – Mindjárt ott leszünk...

Az István-kórházba vitték Pék Máriát, alacsony pótágyat kapott. Hajnalka elintézte a felvételi papírokat, megkereste szobájában az osztályos orvosnőt, háromszáz forintot adott neki.

– Gyenge a szívhang – mondta a nő –, nem

sokat tudunk csinálni. Megpróbáljuk az oxigént, talán valamit segít.

De az oxigént még félóra múlva sem hozták. A nővér azt mondta, hibás a készülék, javítják. Hajnalka félőrülten rohant az orvosnőhöz. Könyörgött, mondja meg, hol javítják, ő majd beszél a szerelőkkel, megsürgeti. Az orvosnő ingerült és elutasító volt.

– Kérem, előbb úgysem tudják hozni, mint ahogy készen vannak – mondta nyers hangon. – Ha pedig készen vannak, akkor úgyis elhozzák.

Nem sokkal később Pék Mária ágyához állították a készüléket. Egy ápolónő órákon át, rövid megszakításokkal engedte az oxigént a szájára.

Tizenkét óra tájt Seres Sándor bukkant elő a lépcsőház irányából, tyúkhúslevest hozott. Sokáig állt szótlanul Hajnalka mellett, a folyosón, tanácstalanul szorongatta az ételtermosz fogantyúját, majd halkan köszönt és elment.

Délután megérkezett Gizike, Ágotha, Eszter, Jani, Piroska és a szaxofonos Ervin. Jani pénzt nyomott Hajnalka kezébe.

– Csináld! – mondta. – Intézd. Adjál mindenkinek!

Behemót testével nekidőlt a falnak, és hangosan sírt. Aztán egyenként bementek a kórterembe, megnézték fuldokló, eszméletlen anyjukat.

Öt órakor Eszter Kispestre ment, hazavitte kislányát az óvodából. Hat órakor hajlott háttal megjelent a folyosón idősebb Hábetler János.

Nem engedték a feleségéhez, leültették a padra, kék lámpa alá, azt mondták, alszik, nem szabad zavarni. Hét órakor Jani meg Piroska belekarolt és hazakísérte, Gizike, Ágotha, Hajnalka és Ervin maradtak a folyosón. Este tíz órakor az ügyeletes nővér szigorúan, udvarias hangon kidobta őket. A lépcsőházzal szemközt volt az orvosnő szobája. A szaxofonos bement hozzá, megkérte őt, valamelyik lány hadd maradjon az édesanyjával éjszakára. Az orvosnő tagadóan ingatta a fejét.

– Nem tehetek kivételt – mondta.

– Akkor talán megengedi, hogy idetelefonáljak?

– Ha én ezt megengedném, egész éjjel csöngene a telefon. Az osztályon sok súlyos beteg fekszik, akikért ugyanúgy aggódnak.

– Milyen reményünk lehet?

– Legkésőbb reggelig fellép a tüdővizenyő...

A szaxofonos lehajtotta a fejét.

Reggel a testvérek nem találták Pék Máriát a kórteremben. Hajnali négy órakor meghalt.

Idősebb Hábetler János leszökött a Hárfásba, telefonon hallotta meg a hírt. Amikor a testvérek hazaérkeztek, a házmester lakásán feküdt, ijesztő állapotban. Fogatlan szájával kapkodta a

levegőt, ősz haja ijedten, kunkorin hajlongott. Bajuszát eláztatta a könny, ömlött vastagon a szeméből. Szenvedélyes fájdalommal kiabált.

– Nem engedtek oda hozzá! Nem voltam mellette! Nem foghattam meg a drága kezét! Édes, drága Istenem, nem engedtek oda! Mit tettél velem, Istenem!

Janiból kirobbant a sírás.

– Ne tessék ezt csinálni! Hát kettéhasad az ember szíve, akkor miért kell ezt velünk csinálni? Tessék ezt most megérteni, apuka!

Az öreg feltápászkodott. Rázta a fejét.

– Megmondta, hogy itthagy! Megmondta ő nekem! A földbe teszik azt a drága, aranyos kis testét! Itthagyott örökre az én egyetlen életem! Jövök utánad én is, drága kicsi aranyos anyukám. Leszállok én is a te sírod mélyére!

A körzeti orvos két injekciót adott neki. Ingerülten rászólt:

– Szedje össze magát, kérem! Így nem lehet viselkedni!

Akkor meglátta Jani sárga szemét. Becsukta a táskáját.

– Nehéz napok jönnek – mondta zavartan. – Szükség lesz az erőre.

Idősebb Hábetler Jánost egy székre ültették, megfogták kétoldalt, úgy cipelték föl a lépcsőkön a sápadt, jajongó öregembert a szobakonyhás lakásba.

A prosecturára Gizike és Hajnalka ment.

A piros téglás kis épület a kórház udvarának eldugott sarkában áll, két oldalán öreg fűzfa. Sárga kapuján túl villanylámpás folyosó nyílik, a folyosó végén tejüveges ajtó, „Tessék csöngetni" felirattal.

Idősebb, zömök, bajuszos ember nyitotta ki. Fehér ruhát, köpenyt, sapkát viselt, mint a szakácsok. Barátságosan nézett a jelentkezőkre.

– Egy keveset várni kell – mondta. – Szállítás van.

A várószobában egyetlen asztal volt, tetején kopott, szürke olajfesték és egy piros színű pad, amilyent a köztereken látni. A padlózat beton, a négy fal fehér, a kétszárnyas ablak adta a fényt. Borús volt az ég, szitált az eső, elég hitvány volt a világítás. Később bejött a zömök ember. Csonka ceruzával, ákombákom betűkkel beírta az adatokat egy kékfedelű kockás füzetbe. Gizike kirakta a szatyorból a fekete selyemruhát, fekete kombinét, fekete harisnyát és a fekete magas sarkú cipőt. A zömök ember a kezébe vette.

– Ezzel baj lesz – mondta. – Fekete papucsot szoktunk rájuk húzni, mert ugye a láb merev. Természetesen, ha a hozzátartozó akarja, kivágjuk hátul a saroknál a bőrcipőt is... de, ugyebár, ez nem kötelességünk...

Hajnalka húsz forintot adott neki. A zömök ember nagy kendőbe rakta a holmit.

– Bugyi nincs? – kérdezte.

– Nincs – válaszolta ijedten Gizike. – Azt elfelejtettük...

– Milyen frizurát parancsolnak?

Hallgattak egy percig.

– Ha lehet, koszorúba – mondta Gizike. – Befonni, és hátul koszorúba.

Aztán elmentek.

Gizike a villamosmegállónál elbúcsúzott a húgától. Az Üllői úton bement egy divatáruüzletbe, világoskék selyembugyit vásárolt. – Tessék szépet és finomat adni – mosolygott szelíden –, az én halott anyukámnak lesz...

Az első osztályú temetést Hajnalka intézte. Rövid tanakodás után, apjuk aggasztó állapotát figyelembe véve, két sírhelyet vásárolt. Ha úgy kerül a sor, feküdjenek majd egymás mellett örök békességben. Ez viszont nehezen látszott megoldhatónak. A két sírhely, a díszes ravatal, üvegezett hintó, a lakkozott koporsó, a gyászhuszárok csaknem ötezer forintba került. Ezenkívül a koszorúk, a ravatalozó emberek, a pap, a sírások és a fényképész külön kiadás. A szakszervezeti segély sokat jelentett. Hajnalka háromszáz, Eszter négyszáz, Jani hatszáz, Piroska háromszáz, Gizike hatszáz forintot kapott, sőt Gizikének a munkások még külön gyűjtöttek

ezerötszáz forintot a műhelyben. Özvegy Hábetler Jánosnak négyszáz forintot fizetett a Nyugdíjintézet, a többi pénzt a szaxofonos pótolta.

A gyászkeretes meghívókat is Hajnalka rendelte. Egyet rajzszöggel kitűztek a kapu alá, a többit megcímezték, elküldték postán a rokonoknak és az ismerősöknek. Piroska egy tucat fekete szegélyes zsebkendőt vásárolt, szétosztotta a családtagok között.

Apjukkal nem tudták, mitévők legyenek. A hangja már elfáradt, feküdt a díványon, melléből hangos sóhajtások szakadtak ki, vörösre gyúlt szeméből eszelős fájdalom áradt, szünet nélkül folyt a könnye. Jani alig mozdult el mellőle.

– Tessék megnyugodni, apuka – kérlelte őt. – Nagyon kérem apukát, tessék megnyugodni.

Az öregember nem válaszolt. E hallgatag szenvedést látni nehezebb volt, mint őrjöngését. A szaxofonos ellenezte, hogy kiengedjék őt a temetésre.

– Adjunk neki erős altatót – mondta. – Ha később szemrehányást tesz, még mindig jobb, mint egy végzetes szívroham Rákoskeresztúron.

A Hábetler lányok kétségbeesetten zokogtak, azt felelték, nincs joguk megfosztani apjukat az utolsó búcsútól.

– Anyukám is várja őt – mondta Gizike. – Mindig együtt volt a család... Erre nagyon kell vigyázni...

A körzeti orvos a szaxofonosnak adott igazat, veszélyesnek tartotta a temetés sebeket tépő izgalmát. De Gizike rémült arcát látva vállat vont.

– Ha akarják – mondta –, indulás előtt adok neki egy morfiuminjekciót. Aztán majd vigyázzanak rá.

Akkor megbeszélték, hogy Jani vigye őt taxin. Meg a papot. A főlelkész talán erőt ad neki, enyhíti fájdalmát a hosszú úton.

A lányok fekete kabátokat, kendőket, táskákat kértek kölcsön, a karszalagokat Ágotha varrta. Az unokáknak is jutott belőle, riadtan, büszkén viselték. A cipőkérdést Jani intézte, mindenkiét befestette feketére.

A Hábetler lányok megnyúltak e néhány nap alatt. Hátuk meggömbölyödött, mozgásuk lelassult, arcuk öreg lett, szembetűnően hasonlítottak mindhárman az apjukra. A könny nem apadt el a szemükön. Hajnalka tétován járkált a szép lakásban. A szaxofonos megmosdatta a gyereket, megágyazott neki és lefektette. Hajnalka lekuporodott a fotelba, az ernyőzött lámpa alá.

– Nekem nincs többé anyám? – kérdezte

A szaxofonos leült a szőnyegre Kezébe vette

az asszony erőtlen kezét, megcsókolta. Hallgattak egy ideig. Majd a férfi csöndesen így szólt:

– Ha holnap elbúcsúzol tőle, a ravatalon idegen arcot találsz... Ezt meg kellett mondani...

Hajnalka ránézett, szemén tiltakozás lobbant. Harag. Lassan elhúzta a kezét, vértelen ajkát indulatosan, szigorúan bezárta. De szólni, kérdezni nem mert.

Nem volt még fél tíz, amikor bementek a temető kapuján. Gizike, Ágotha, Eszter, Piroska már ott álltak a járdán, a kilences ravatalozó előtt. Hajnalka a nővéréhez fordult. – Voltál bent? – kérdezte.

Eszter bólintott. Akkor Hajnalka bement, megnézte az anyját, de már futott is vissza, rázta a fejét, a szaxofonos mellére bújt.

– Ez nem ő – zokogta. – Ez nem ő.

A szaxofonos szótlanul ölelte.

Suhogott a novemberi eső. Egymás után jöttek a rokonok, kollégák, munkások, ismerősök, virágot, koszorút hoztak. A Nagyfuvaros utcai lakók egy csoportban érkeztek, Sápadt Béla és Seres Sándor cipelte a hatalmas, sárga élővirágkoszorút, előttük a ház gyerekei lépkedtek, fehér koszorúval, hajuk, arcuk vizes, zavarukban lesütötték a szemüket és vigyorogtak. Az öreg Zentay a fiával rózsa- és ciklámenkoszorút hozott, a ravatalozó emberek alig tudták elhelyezni a kandeláberek között illatozó virághegyen.

Megcsókolták a Hábetler lányokat, Zentay György karon fogta Esztert. Később szürke esőkabátban odalépett a fényképész, megkérdezte, milyen felvételeket óhajtanak. A szaxofonos csöndesen azt válaszolta, menjen a fenébe. Gizike nem engedte őt elmenni.

– Apukám bizonyára örülne a képeknek – mondta szelíden. – Talán Brügecsre is küld majd néhányat.

A fényképész megmutatta a harmonikás kollekciót, hét aktusból lehetett választani: a ravatal az elhunyt arcával, a koporsó levétele, a kocsira emelés, a gyászmenet; a kibontott föld a koporsóval, a koporsó leeresztése és az elkészített sírhant a fejfával, körülötte a gyászoló család. A szaxofonos mindegyikből rendelt tíz darabot, adott háromszáz forint előleget, és eltette a nyugtát.

Nem sok hiányzott a tíz órához. Az emberek megtöltötték a ravatalozót, sorakoztak, hogy megtekinthessék a halottat, a négylovas üveghintó is odagördült a bejárat elé, de Jani, az öreg Hábetler és a pap még nem érkezett meg. A lányok kétségbeesetten sírtak, hogy baj történt, tanakodtak, mitévők legyenek. A szertartást pontosan a menetrend szerint kell kezdeni, nehogy torlódás, fennakadás legyen. Gizike megint meg akarta nézni az édesanyját. A szaxofonos helyet kért a koporsónál. Pék Mária feje

nem látszott nagyobbnak egy jókora férfiökölnél, szemét lehunyta, arcáról a legteljesebb közöny áradt.

Az utolsó pillanatban érkezett meg a taxi. Idősebb Hábetler János hajlottan, lassan lépkedett a pap után az öltöző ajtajáig, cipelte a faládát, melybe a fekete talárt, sapkát, zsoltároskönyvet, Bibliát, törülközőt és a szappant helyezik.

A Hábetler család zokogva felsorakozott a ravatal egyik oldalán, várták a papot. A pap nagyon öreg ember volt, a kemény, fekete sapka alól szinte világított hófehér haja. Megállt a ravatal elején, kezében Biblia, várt, míg a zsibongás megszűnik, akkor fölemelte a fejét, és meglepően erős, tiszta hangon a következő beszédet mondotta:

– Gyászoló gyülekezet! Itt állunk testvérünk, Pék Mária földi porhüvelyénél... Ne sírjatok, Isten szeretete végtelen... Fájdalmas az, hogy nincs többé közöttetek... De tudnotok kell érezni és bizonyossággal tudni, hogy ő az Úrnál van... Elszólította magához, véget vetve szenvedéseinek... az Úristen angyalai seregében szolgálja a Mennyei Atyát... Közeledik Krisztus születésének ünnepe. Krisztusé, aki megváltja lelkünket, az Ő kereszthalála által juthatunk a Mennyek Országába... Ne féljetek hát, elhunyt testvérünk lelke is részesül ebben a megváltás

ban... Jézus Krisztus... Itt áll megrendült családja. Férje, akivel negyven dolgos esztendőt, sok gondot, örömöt élt együtt, négy gyermeke, akiket fölnevelt tisztességben... Gyászoljátok, férje, gyermekei, vejei, menye, unokái, rokonai és ismerősei. Mindazok, akik eljöttetek, hogy végtisztességet adjatok... Gyászoljátok, szívetekben maradjon meg iránta a szeretet, amely Istentől való és örök.

Idősebb Hábetler János vadul fölzokogott. Arcát befödte gyászszegélyes, könnyektől ázott zsebkendőjével, előrehajolt a térdéig, a fejét rázta. Jani alig tudta tartani, nehogy a kövezetre bukjon.

– Istenem! – kiabált a zsebkendőjén. – Itthagyott engem! Édes, drága, jóságos Istenem! Itthagyott!

– Apuka kérem! – mondta Jani. Az arca fehér volt. – Apuka kérem, ne tessék!

A lányokból is kiszakadt a hangos, fájdalmas sírás. Sírtak a rokonok, ismerősök is. Az öreg pap megigazította nyakán a sálat, a tárt ajtón csípős, téli szél érkezett időnként. Fölemelte karját, keze szinte világított a fekete színek között.

– Énekeljük el, testvéreim, a hatvanadik zsoltárt – mondta. – Figyelemmel énekeljétek, s megnyugtat benneteket Isten örök léte.

Ő kezdte el, és sokan énekelték vele. Amikor

befejezték, a koporsóvivők hordani kezdték a virágokat, az emberek is mozdultak, Jani szorosan megfogta rogyadozó apját, de a pap megállított mindenkit, magas hangon így szólt:

– Gyászoló gyülekezet! Most pedig mondjuk el közösen a Keresztyén Hitvallást.

Az emberek elnémultak. Mind a fekete taláros, öreg papot nézték, kezében a Bibliával, s egyre többen és többen mondták utána fennhangon: „Hiszek egy Istenben, a Mindenható Atyában... lészen eljövendölni, ítélni eleveneket és holtakat... Ámen."

– Ámen – mondták az emberek. A Hábetler lányok a már kopasz ravatalnál, Csele Juli Híres István mellett, a másik oldalon; az ezüsttel szegélyezett bársonyfüggöny alatt Küvecses Anna hajtotta le a fejét. A fényképész villanófénnyel dolgozott.

Amíg Pék Máriát kivitték az üvegezett hintóra, az öreg Zentay megkérte a papot, a sírnál kevesebbet beszéljen, fogja rövidebbre az imát, mert idősebb Hábetler János rosszul van.

– Sajnos nélkülözni fogjuk csodálatos textusait – mondta. – Ezért önt nem érheti zokszó, igen derekas buzgalommal vigyázott eddig is a lelkünk üdvösségére.

A pap ránézett, de nem szólt semmit.

Az öreg Zentay vezette idősebb Hábetler Jánost a kocsi mögött. Alig állt a lábán, ment,

mint a vak, belegázolt a tócsákba, lópiszokba, cipője, nadrágszára csupa sár volt. Gyér haján az eső végzett alapos munkát, ólomszínű szálakon ereszkedett fejéről a víz a nyakába. Amikor az út szélén, egy kanyarban feltűntek a lapátokon támaszkodó sírások, a gödröt ölelő vizes földkupac, az öreg Zentay hirtelen megállt. Kilépett a sorból, és szótlanul, sietős léptekkel elindult vissza a temető kijárata felé.

A pap hamar elvégezte feladatát. Pék Máriát leeresztették a földbe, alig néhány perccel később a virágokkal borított hant körül zokogott a család. Utoljára lobbant a villanófény, a szaxofonos pénzt adott a sírásóknak, taxiért küldött egy gyereket, Küvecses Anna megcsókolta a Hábetler lányokat, távolabb a sírtól, egy betongyűrűnél, hol nyáron vizet tárol, kannáját meríti a kertész, a Nagyfuvaros utcai asszonyok lefojtott hangon szidalmazták Csele Julit, pofátlan kurvának nevezték, mert idejött háborgatni a halottat. Sápadt Béla durván meglökte a hátát.

– Takarodj innen! – mondta. – Hadd te csak békén ezt a gyászoló családot!

Csele Juli ijedten forgatta a fejét. Híres Istvánt kereste, de az messze volt, nem láthatta őt, Zentay Györggyel cigarettázott, beszélgetett fölhajtott gallérral egy fa alatt. Akkor rémülten nézett a haragvó arcokra, és izgatott hangon

zokogni kezdett. Jani odalépett hozzá, sárgás szemét az emberekre fordította.

– Ne bántsa őt senki – mondta csöndesen. – Szerette az anyámat.

Aztán megérkezett a taxi. Hajnalka beült a sofőr mellé, a pap hátra, idősebb Hábetler János megállt az ajtónál, három ujjával csókot hintett az emberek felé, míg Jani ingerülten rá nem szólt, hogy fejezze be a búcsúzkodást. Akkor meghökkent, fejére tette a kalapot, beült a pap mellé, és elvitték őt Hajnalkáékhoz. De este már hazakívánkozott a Nagyfuvaros utcába.

Egyik csapás hozta a másikat, a friss bánatot, gyászt újabb követte. Szaporodott a gond, dagadni kezdett a félelem.

És nem tehettek ellene többé semmit.

Gizike a temetést követő napon már kiment anyjához Rákoskeresztúrra, s ezentúl minden áldott délután, ha véget ért a műszak, virágot vitt neki. Apját is hívta magával, de a testvérek nem engedték. Az öregember egészsége alaposan megrendült, fogyott, elhagyta magát, sápadt arca örökké borostás volt. A szíve újra vacakolt, érezte megint a láthatatlan kéz szorítását, a lélegzése időnként kapkodó lett. A körzeti orvos injekciót adott neki, gyógyszert írt, Nitromintot, s ez hevesebb rohamoknál kitűnőnek bizonyult. De nem tudott és nem akart enni, nem tudott és nem akart uralkodni a fájdalmán.

Egész nap Pék Mária fényképét bámulta, öngyilkosságot emlegetett, szabadjára engedte érzelmeit, szívet tépő jajongásával felizgatta a családot.

– Hallom őt panaszkodni – takarta el arcát a fekete szegélyes zsebkendővel. – Azt mondja, jeges a szél, fázom, hiszen meleg ágyból hoztatok engemet ide ki a hideg temetőbe. Betakarlak, odafekszem melléd, átölellek örökkön-örökké, én kicsiny, drága, aranyos anyukám.

Ilyenkor zokogni kezdtek a lányok. Jani szeméből is kiperdült a könny. A fogát csikorgatta.

– Apuka kérem, ne tessék! – könyörgött. – Bizonyisten kérem, ne tessék!

Nem hagyták őt magára egyetlen percig sem, felváltva őrizték éjjel-nappal. A szaxofonostól félt. Udvarias, furcsa mosolyától. Ha rászólt, engedelmesen evett, ha ketten voltak a szoba-konyhás lakásban, nem sírt. Zavartan fecsegett, elmondta, valaha múzeumi kincseket bíztak rá, de őt csillogó-billogó holmi meg nem szédítette, a máséhoz nem nyúlt soha, de soha az égkerek világon. Nem akar dicsekvőnek látszani, az ilyenféle embert elítéli, még inkább a hazugot. Mert hazug szó nemigen hagyta el a száját, fizetését utolsó fillérig átadta a feleségének, és csak jeles ünnepeken itta meg a bort, akkor is módjával. Részeg csak – úgy emlékszik – talán két ízben volt. Egyszer a Jani keresztelő-

jén, egyszer pedig összekülönböztek valamin a feleségével. Akkor elment, és igen nagyon berúgott.

– Vaddisznó volt – mondta. – Mindig! Világéletében. Ha kinyitotta a száját, nem állhatott meg előtte senki. Anyámék igen nagyon ellenezték, hogy megesküdjek vele. Szakaszvezető voltam, jóképű, módosabb lányt néztek a számomra. De hát Gizikével már úgy volt... Nagyon megrémült... Én voltam az egyetlen férfi az egész életében...

A szaxofonos megrakta a henger alakú vaskályhát. Az öreg is hallgatott. Később csöndesen azt mondta:

– Jani, Gizike, a lányok mind azt gondolják, hogy közöttem meg Küvecsesné között valamiféle szerelmi viszony alakult ki. Mert anyátok örökké ezzel vádolt, s ezt nem lehetett kiverni a fejéből.

A szaxofonos vállat vont.

– Nem hiszem, hogy ez érdekelné őket.

Az öreg lehajtotta a fejét.

– Azt nem állítom, hogy nem csókolóztunk, mert nem lenne igaz... De Annuska Mária-lány volt, vallásos lelkületű, hitt a pokolban, többre nem volt hajlandó... Más nő volt, nem mondom, hogy nem volt, de én egy vagy esetleg két pohár sörnél többet nem költöttem rájuk, soha

nem vontam el a pénzt a családomtól, erre egyetlen példa sem akad.

A szaxofonos a legkomolyabb hangon megnyugtatta apósát, hogy erről ő maga is szentül meg van győződve, így hát felesleges a továbbiakban e kérdésről akár egyetlen szót is említeni.

A karácsonyt Hajnalkáék lakásán ünnepelték. Délután – zuhogott az eső – az egész család kiment a temetőbe, a szaxofonos meg a hatesztendős fiú maradt otthon feldíszíteni a kétméteres fenyőfát, csaknem két óráig bajlódtak. Amikor az utolsó szaloncukrot, üveggömböt is ráakasztották, fölborult az egész. A gyerek kacagott, a szaxofonos dühöngött, kampósszöget vert a falba, spárgával kötötte hozzá a fenyőt, éppen hogy elkészültek időre.

Gizike, Eszter, Piroska már a konyhában sürgölődött, segített Hajnalkának, a gyerekek Ágothával játszottak, az öregember a karosszékben sírdogált, amikor Zentay György megérkezett részegen, alvóbabát hozott a lányának. A szaxofonos lesegítette róla a zöld műbőr kabátot, elvette a kalapját, majd megkérte Janit, foglalkozzon a sógorával, mert neki sem hangulata, sem türelme nincsen a borszagú, kötekedő emberhez.

Zentay kopott nyári ruhában volt, habfehér ingben, nevetgélt, hangoskodott, dicsekedett. Elmondta, szép szobája van, rengeteget tanult,

kitűnően érettségizett, most jön a nagy feladat, az egyetem, ebben nem lehet őt megakadályozni, a diplomáért minden áldozatra hajlandó, koplal, verekszik, akár a halállal is szembeszáll.

Jani mosolygott.

– A kocsmát is elkerülöd? – kérdezte.

– Semmi közöd hozzá – válaszolta Zentay György. Hallgatott egy percig. – Te azt gondolod, hogy én félek tőled... De ez már régen nem így van... Ha most elkezdenél teli torokból ordítani, felemelnéd rám az öklödet, szemernyit sem érdekel, nem szaladnék el. Nevetnék egy nagyot. Megkérlek, ezt vedd tudomásul a jövőre vonatkozólag.

Jani rátette sárgás szemét.

– Hülye vagy – mondta. Fölemelte a tálalón fekvő bronz Buddhát, majd visszaállította a terítőre. – Ha én egyszer rád emelném az öklömet... De hát téged nem kell megütni, elintézed te magadat egyedül.

A szaxofonos megrázta a csöngettyűt a szomszéd szobában, bement mindenki. Amikor az utolsó csillagszóró is kihunyt, megcsókolták idősebb Hábetler Jánost, átadták egymásnak az ajándékokat, és leültek vacsorázni.

Zentay megölelte a kislányát, és sietve elköszönt.

Másnap reggel sütött a nap, kék volt az ég, felhőtlen. Szuha Miklós édesanyja elvitte a gye-

reket Rákosfalvára. A Hábetler család istentiszteletre ment. Az öreg pap szépen beszélt, megemlékezett Pék Máriáról, imádkozott a lelkéért.

A Nagyfuvaros utcában ebédeltek. Később a lányok hozzáfogtak a temetési költségek elszámolásához, ki mennyi pénzt adott, mire menynyit költöttek. Ez nem volt könnyű feladat, sok apró kiadásra nem emlékeztek. Hajnalka egymás után írta tele a papírokat, de a végösszeg hol több, hol kevesebb volt mindig. Egy óra múlva letette Eszter elé a ceruzát.

– Kínlódj te – mondta fáradtan.

De Eszter sem boldogult, száz forintok tűntek el, bukkantak elő, ingerülten vitáztak. Idősebb Hábetler János bezárta a konyhaajtót, ne jöjjön be a szomszéd, mert még azt gondolná, hogy ilyesmin veszekednek. Janit nem érdekelte az egész, a fiával bolondozott a díványon. Besötétedett, amikor Piroska rászólt, hogy segítsen a lányoknak, hiszen ő is érdekelve van a dologban. De Jani nem volt hajlandó. Azt felelte, mondják meg, ha tartozik valakinek, kifizeti, és részéről el van intézve.

Piroska vállat vont.

– Dél óta számolnak, vacakolnak.

Eszter fölkapta a fejét.

– Ne félj, nem károsítunk meg azért senkit! - mondta ingerülten. – Ez nálunk nem szokás!

– Nálunk sem – felelte Piroska. És kiment a konyhába.

Jani a húgára nézett, nem szólt semmit. Idősebb Hábetler János a henger alakú vaskályha mögött, a régi kopott katonaládán ült. Összeráncolta a homlokát, azon töprengett, ki nem adta meg a feleségének a végtisztességet. Szuha Miklósra nagyon haragudott. Keserű hangon panaszkodott a szaxofonosnak.

– Véleményem szerint ezt a csúnya viselkedést nem lett volna neki szabad semmiképpen elkövetni, mert amikor az apja elhalálozott, akkor az én családom minden tagja jelen volt a temetésen, drága élővirág-koszorút helyezett a sírhantjára.

A szaxofonos megnyugtatta; nem érdemes ezzel törődni, hiszen sokan megadták a végtisztességet, nem lehetett megszámolni a virágokat, a rengeteg koszorút. Az öreg Hábetler összehúzta a szemét.

– Ez nem így van – mondta. – Ha találkozom Szuha Miklóssal, elmondom neki, hogy utolsó, rongy embernek tartom. És ha olyasfélét válaszol, amit sértőnek találok, akkor nem fogok felelni az elkövetkezendő cselekedetemért. Mert én, fiam, tudok ám nagyon jó is lenni, meg nagyon rossz is lenni. Jaj annak, aki engem megvadít, mert én akkor nem nézek senkit, de senkit az égkerek világon.

Arca komoly volt, fenyegető. Mozdulatlanul nézte egymásba font kezét.

A Hábetler lányok végül kiszámították, hogy Jani tizenkét forinttal tartozik Hajnalkának, Eszter Janinak nyolcvannal, Gizike pedig százegyvennel, amit azonnal ki is fizetett. Akkor Gizike eszébe jutott, hogy fizessék meg Hajnalkának a karácsonyi vacsorát, mert az nem fillérekbe került. A szaxofonos ezt az ötletet elutasította, nagyon csúnyát mondott, aztán ráadta feleségére a zsemleszínű panofix bundát.

– Menjünk – mondta idegesen. – Én holnap este játszom, aludni szeretnék már végre.

De nem aludt azon az éjszakán.

Borult volt az égbolt, havat ígért. Sietve mentek végig a Bérkocsis utcán, a József körút sarkán taxiba ültek. A házmester tenyerét dörzsölte a liftben, akármiben fogadni akart velük, hogy reggelre fehér lesz a város. A szaxofonos azt tanácsolta neki, halasszák el ezt a fogadást augusztusra.

Otthon Hajnalka forró fürdőt készített. Fürdés után pizsamában ültek az asztalhoz vacsorázni. A szaxofonos a terveiről beszélt, új műsort keresett, vonzót, korszerűt, amivel külföldi fesztiválon is bemutatkozhat. Hajnalkának eszébe jutott egy Babits-vers, amit még a gimnáziumban énekeltek. Eldúdolta. A szaxofonos álmosan bólintott.

– Szépen szól – mondta. – Ünnepélyesen. De hát ez orgona- vagy harmóniumkíséret. Esetleg

zongora meg gitár. Sajnos fúvósokra nem lehet hangszerelni.

Ekkor csöngettek. A szaxofonos ingerülten belebújt frottírköntösébe, kiment ajtót nyitni. A hideg folyosón zöld műbőr kabátban, szürke kalapban Zentay György állt. Ijedten, elnézést kérően mosolygott.

– Meghalt az apám – mondta. – Sokáig mászkáltam a városban, gondoltam, nálatok átmelegszem egy kicsit.

Hajnalka arcán végigfutott a könny.

– Istenem, de megversz bennünket.

Belebújt sötétkék selyemköntösébe, mely a térdéig ért, és narancshéjszínű sárkányokkal hímezték ki. Levette fekete, aranyszövésű papucsát, egy karosszékbe kuporodott. Láthatóan didergett. A szaxofonos egy üveg konyakot vett elő, de nem tudta kinyitni. Zentay kihúzta a dugót, töltött a három pohárba, cigarettára gyújtott. Rövid csönd után azt mondta:

– Isten bizony már ma délelőtt tudtam, hogy baj történt. Kétszer is odatelefonáltam, először kilenc órakor, aztán tizenegy órakor, de nem vette fel. Tizenkettőkor elmentem hozzá. Csöngettem, de nem nyitotta ki az ajtót. Érezni lehetett a gázszagot, gyerekek, tudtam, hogy már nem él, nem mertem egyedül bemenni. Lekiabáltam a házmesternek, hogy jöjjön fel azonnal a harmadik emeletre. Az meg rendőrt

hívott, betörtük a lakást. Az öreg a vécén ült, fejét a falnak támasztotta. Így halt meg. Akkor a rendőrrel kinyitottuk az ablakot, mert nehéz volt elviselni a gázszagot.

– Öngyilkos lett? – kérdezte a szaxofonos. Zentay ránézett.

– Nem – válaszolta határozottan. – Teljesen kizárt. Sajnos részeg volt. A sütőbe tette a húst, kinyitotta a csapot, és elfelejtette meggyújtani. A rendőrségnek is ez a véleménye.

Hallgattak.

Zentay kis zsebtükröt vett elő, megigazította a nyakkendőjét. Majd a nyakára tette a szürke gyapjúsálat.

– Villamosozhatok egy órát. Ki a pokolba. Az ember kétszáz forintot fizet egy kamráért, gyalogol esőben, sárban, csoda, ha nem ficamítja ki a bokáját egy hülye gödörben.

– Aludj nálunk – mondta a szaxofonos.

Nem akart náluk aludni. Azt mondta, Pestlőrincen van a fényképezőgépe, reggel elviszi a Műszaki Bizományi Áruházba, talán kap érte háromezer forintot, akkor befizeti a temetési költséget.

Hajnalka az ablakhoz lépett, elhúzta a sárga szövetfüggönyt. Zuhogott a hó. A járdát már söpörték.

– Ne menj el – kérte. – Olyan bolondul esik a hó, alig lehet látni az utat. Babonából se menj

el ma este... elcsúszol valahol azzal a rossz lábaddal. Adok neked húslevest, jó forró tyúkhúslevest, amilyent anyuka főzött. Meg töltött káposztát. Kocsonyát is ehetsz, rumos teával.

– Hazamegyek. Majd vigyázok az úton, otthon pedig már nem fenyeget semmi. Inni nem tudok, öt forint van a zsebemben, ha meg nem tudnék elaludni, a falon, szemben az ágyammal a kislányom fényképe lóg.

Megcsókolta Hajnalkát, kezet szorított a szaxofonossal, és elment. Alig húsz perccel később visszajött.

– Félek – nevetett. Nevetése túl hangosra sikerült, megijedt tőle, elhallgatott. Zsebkendőjével megtörölte vizes arcát. – Gyerekek, nevessetek ki, bizonyisten röhögnivaló, de így van.

Hajnalka húslevest adott neki, töltött káposztát. Szótlanul evett. Majd elnézést kért hülye idegállapotáért, csöndesen jó éjszakát kívánt, és bement a másik szobába, de nem feküdt le, járkált fel és alá.

Sokáig hallgatták. Később Hajnalka idegesen fölült az ágyban, meggyújtotta az állólámpát.

– Reggelig fog mászkálni – mondta. – Kínáld meg őt konyakkal, elég hamar becsíp, talán akkor elalszik.

A szaxofonosnak nem nagyon tetszett az ötlet. Azt mondta, Zentayt itatni kiszámíthatatlan vállalkozás. Részegen erőszakos, kötekedő,

vagy sír, vagy verekszik, annyi bizonyos, hogy megfékezni nem lehet. De végül is kihívta őt.

Tempósan, nyugodtan ivott. Fél liter konyak hiányzott már az üvegből, de sem a szemén, sem a hangján nem lehetett észrevenni. Azért sem haragudott, mert a szaxofonos magának nem töltött, sőt kijelentette, nincs is erre szükség, ő egyedül megissza az egész üveggel. Fehér ingben ült az asztalnál, halkan, lassan, jóformán szünet nélkül beszélt, egymás után szívta körömig a cigarettákat. Időnként Hajnalkára tekintett, szomorkás mosollyal elnézést kért e bolond éjszakáért. Hajnalka az ágyban feküdt, a pehelypaplant fölhúzta a nyakáig, azt felelte, ne butáskodjon, és a tompa fényben megmutatta egészséges, fehér fogát.

Zentay még beszélt tovább valami grafikusról, akinek tartozik százötven forinttal, aztán a kibernetikáról, majd az űrrepülés szédítő eredményeit fejtegette.

– Én még utazom a csillagok között – mosolygott öngúnnyal. – Hiszen oda nem kell majd káderlap, útlevél, sem vízum, befizetem a költségeket egy távoli bolygóra és elrepülök.

Aztán egy kitűnő szakácskönyvről beszélt, amit esténként olvasgat, főzni tanul, és részletesen elmagyarázta néhány étel készítésmódját. A szaxofonos fáradtan töltötte poharába a konyakot, fahangon mondogatta: – Igyál, fiú! –

Ő pedig azonnal érte nyúlt, szégyellősen nevetgélt, mintha azt mondaná: no lám, hiába fogy az idő, az ital, mégsem szédülök, nem érzem semmi hatását. Később akadozni kezdett a beszédben, egyik-másik gondolatát elveszítette, ilyenkor szigorúan összevonta a szemöldökét, és a fejét csóválta. A személyzeti osztály vezetőjére keserű hangon panaszkodott, mert nem engedi őt az egyetemre. Ezt képtelenségnek találta. Tizenkét esztendeje van a vállalatnál, többször jutalmat kapott, októberben nem csinált semmit, hiszen két mankóval járt, és ez az ember mégis azt mondta egy kollégának – itt bocsánatot kért a szó szerinti idézetért – „A Zentay örüljön, hogy lyuk van a valagán, ne vegye el a helyet becsületes munkás- és parasztemberek elől".

Most már lobogott a szeme, mutogatott, szenvedélyes hangon magyarázta, hogy ha azt mondják, ne vegye el a helyet becsületes emberek elől, ez annyit jelent, hogy ő nem becsületes, hanem becstelen. Márpedig ez rágalmazás, bizonyítsák be, ez már jogi kérdés, ez már a bíróságra tartozik, nem is hagyja magát, ha törik, ha szakad, egyetemre megy.

Jócskán elmúlt már éjfél, amikor a szaxofonos kitöltötte neki az üveg aljából a maradék konyakot. Ingerülten, szemrehányóan nézett a feleségére, Hajnalka is álmos volt, kimerült, alig

tudta nyitva tartani a szemét. Zentay lassan, nehézkesen feltápászkodott. Komoran nézte őket.

– Gázszag van.

De hiába mondták neki, hogy nincsen, nyugtalanul forgatta a fejét, kiment az előszobába megvizsgálni, elzárták-e a főcsapot. Visszaült az asztalhoz, néhány percig az üres üveget forgatta, majd két tenyerébe hajtotta homlokát.

– Mindig olyan gondosan fésülködött, ki gondolta, hogy ennyi haja hiányzik. Gyerekek, bizonyisten, ma láttam.

Hajnalka szemén kifutott a könny. A szaxofonos idegesen elővett a sublódból egy sötétkék pizsamát, odaadta neki.

– Nekem is sok hajam hiányzik – fordult most szomorúan Hajnalkához. – A nővéred egész maroknyit kitépett. Apám még legutóbb is azt mondta, menjek vissza hozzá, csókoljam meg a kezét, mert becsületesebb asszonyt nem találok. De én nem megyek vissza. Éppen elegem van belőle. Inkább megtanulok főzni, kimosni az ingeimet, csak ne is lássam őt.

– Te sem hiányzol neki – mondta Hajnalka. – Most pedig aludjunk, mert leragad a szemem.

Zentay elkészült. Fintorokat vágott, haragosan megbökte mutatóujjával a homlokát, dadogott, akadozott, kijelentette, nem akart tiszteletlen hangon beszélni a feleségéről. Nem vitás,

hogy nem csalta meg őt, hiszen a lelke mélyén babonásan fél az Istentől, büntetéstől, attól, hogy talán beteg lesz, meghal a második gyermeke is. Persze, szenvedélyes természetű, apja vére, ha egyszer elkezdi, nem hagyja abba, lefekszik mindenkivel, de hát ehhez senkinek semmi köze, egyedül az ő dolga, bár azt felelősséggel kijelentheti, amelyik percben akarná, szent lehetne a béke, csupán egy csokor rózsa és egy ausztrálgyapjú kardigán szükséges a maradéktalan boldogsághoz. Aztán megkérte a szaxofonost, kísérje ki őt a vécére, de az ajtó előtt megtorpant, úgy kellett a karjánál fogva bevinni. Majd bocsánatot kért megint Hajnalkától, sírni kezdett, követelte, hogy azonnal gyújtsák meg az összes villanyt, vagy ledobja magát az emeletről, Hajnalkát elöntötte a düh, gorombán rászólt, viselkedjék normálisan, legyen tekintettel őrájuk is, menjen be a másik szobába, és aludjék végre.

Zentay fölemelte az öklét.

– Hallgass! – kiáltotta. – Láttad, milyen ládába tették? Egyáltalán nem hasonlított koporsóra!

Csápolt a karjával, állatnak mondta a rendőrtisztet, mert akkor hívta őt a telefonhoz, mikor hozták az öreget, mint Krisztust, és kénytelen volt átlépni fölötte. Elhallgatott. Most ijedt volt az arca, nyugtalanul nézett körül.

– Nem lett öngyilkos – szólalt meg szigorú hangon. – Azt mondta, szilveszterkor is együtt leszünk, konyakot vesz, hozunk a körútról két helyes cicát, elmarháskodunk velük reggelig. Igaz, ha szentestén nála vagyok, megérzem a gázömlést... Engem várt, a húst nekem akarta sütni...

Könnyes arcát a szaxofonosra emelte, talán mondani akart még valamit, de csak egy fintort csinált. Fölemelte a szőnyegről a pizsamát, és bement a másik szobába. Hallották, hogy fölkattintja a villanyt, motyog, dúdol, üti a párnát, majd lassan fütyülni kezd: „Hej, halászok, halászok, mit fogott a hálótok..."

Hajnalodott, amikor bementek hozzá. Könyökölt a nyitott ablakban, még mindig fütyült. Meztelen felsőtestét ezüstszínű hó födte.

Hamar elmúlt a tél. Februárban még tízfokos hideget mértek, aztán hirtelen megenyhült, néhány napig tartó esőzés után átmenet nélkül, szinte egy csapásra kitavaszodott. A Fémfeldolgozóban már kitámasztották az ablakokat. Ifjabb Hábetler János reggel hat órakor átvette a gépet, kiolajozta, ékszíjat cserélt. Aztán bekapcsolta a motort. Alumíniumot esztergált. Kilenc órakor odajött hozzá a vörös hajú Gróf. Szaporán, hülyén pislogott. Jani a fény felé fordította, lehúzta a szemhéját. Letépett egy szelet papírt, megnyálazta, és kivette a spént. A vöröshajú

próbapislogást csinált, majd bólintott, hogy rendben van.

– Elvállalod a tanterem festését? – kérdezte.

– Igen – mondta Jani. – Vasárnap reggel hozzálátok, hajnalig be is fejezem.

A vöröshajú gondolkozott.

– Állami dologgal nem jó kezdeni. Számlát kérnek.

Vállat vont. Kijelentette, nem fél. A szülői munkaközösség bízta meg őt, saját kasszából fizetnek hatszáz forintot, és ő tisztességes munkát ad a pénzükért. Ezért nem akasztanak föl senkit, be sem zárnak.

– Vagy bezárnak? – mozdította sárgás szemét.

– Tehetnek egy szívességet – mondta a vöröshajú. – Maximum megbüntetnek pár száz forintra.

Jani lehajolt, a radiátor elé rakta a kész munkát, lesöpörte bakancsáról a vizes fémhulladékot, és kiment az udvarra. Sütött a nap. A raktárépület ajtajában Klein Béla kiabált, piros meg kék cédulák voltak a kezében. Aranyfoga villogott, tegezett mindenkit, de a munkások nem haragudtak rá, tréfásan Klein úrnak szólították, nevetve kérdezték, hogy megy a fűszerüzlete, mennyiért árulja a süvegcukrot. – Pengő-húszért – felelte. És szidta az Aurora cirkálót, mert nem New Yorkban kezdte a

lövöldözést. A rakodók hangosan nevettek. Zentay György is elmosolyodott. Ott állt közöttük, vadonatúj kék munkaruhát viselt, hátát a teherautó oldalának támasztotta, arca koszos volt, fényes a verítéktől, haja tele ősz szálakkal. Amikor ifjabb Hábetler János a karjához nyúlt, összerezzent. A sógora arcába nézett, ellenségesen hallgatott egy percig. Majd elvigyorodott, azzal a részeg vigyorral, amellyel az őrületig dühítette Esztert.

– Üdv a proletárnak – mondta gúnyosan. És meghajolt.

A rozsdatemető kőfallal zárt udvar a raktárépület mögött. Iparvágány felezi, két oldalán rendetlen összevisszaságban, egymás hegyénhátán kiselejtezett gépek, behemót kazánok, felismerhetetlen szörnyszülöttek nyomódnak mélyen a fekete salakba, mázsás, penészgombás karokkal mutatnak az égre, várják a tűzhalált. Az udvar végén rácsos, magasra épített vaskapu engedi a sínpárt a macskaköves utcára.

Zentay György hosszú traverzen ült, árnyékban, keresztbe tett lábbal, vászonnadrágja fölcsúszott, mutatta bokáján a méregzöld nylonzoknit, hátát kényelmesen a kőfalnak támasztotta. Tudta, esztelen hangulatában van, okosabb volna hallgatni, mert veszedelmes útra téved, megverik, mint nemrég néhány kalauz egy Kálvária téri italboltban, tudta, Janival nem sza-

bad játszani, szemmel tartja őt, sárga szemét nem mozdítja el az arcáról. De már nem törődött vele.

Piszkos ujjai között remegett a cigaretta, vigyorgott szélesen, csípős gúnnyal kijelentette: megkíméli sógorát a szabvány prédikációtól, elismeri, hogy ő megint illuminált állapotban van, hat deci bort ivott, és kellemesen érzi magát e szép tavaszi délelőttön, érdekes környezetben, az aranyos rokon társaságában. Csak attól fél, ha a tündéri mámor elfogy, elfogy az ő jókedve is. Ez pedig nem jó, jönnek a hülye gondolatok, az ingerültség, gyomor- és fejgörcs, ilyenkor meg ő komisz lesz, marakodó, beleköt még az eleven fába is.

– Az orvosok véleménye szerint ivás után alacsonyra száll a vércukor – mondta egy pedagógus hangján, ujját a magasba emelve. – Ezért isznak másnap reggel sört, elmúlik a katzenjammer. Engem ez nem érdekel. Én a szent békességért iszok, hogy megkíméljem embertársaimat egy kötekedő ember gorombaságaitól.

– Részegen sem vagy kellemesebb – mondta Jani. Rozsdás láncot emelt föl a bakancsa mellől, megforgatta a tenyerén, majd hátradobta az ócskaságok közé. – Az egész életedet így toltad el. Ittál, kurváztál, veszekedtél. Az én családomban sem tudtál megmaradni.

– Más sem tudott – válaszolta Zentay. – Még

a szaxofonos is lelépett. Pedig az nem ivott és nem kurvázott. Mégis elment egyetlen szál ruhában, lyukas cipővel. Otthagyott mindent.

Kihívóan nézett a sógorára, várt egy ideig, de az néma volt. Szemközt ült vele, fölfordított ládán, hajlott háttal, mozdulatlanul bámulta a bakancsát. Akkor hirtelen megszánta őt, eldobta a cigarettáját, gépelt papírokat húzott elő a zsebéből, ráütött a kezével, és másról kezdett beszélni. Csöndes hangon elbeszélte, hogy őt a Malomgép Vállalat személyzeti vezetője tizenkét esztendei becsületes munka után, a Munkatörvénykönyv C pontjára való hivatkozással tette ki az utcára, ez pedig az ő esetében jogtalan. Elment a Népszabadsághoz, a segítségüket kérte, hivatkozott a XXII. kongresszusra, foglalkoztak is az ügyével, méghozzá lelkiismeretesen, alaposan és teljes eredménnyel. De az újságíró baráti tanácsára nem megy vissza a Malomgéphez, mert később megint kitörnék a nyakát, csak már ügyesebben. Ezért böngészni kezdte az újsághirdetéseket, hol keresnek nagy gyakorlattal rendelkező szakembert, míg aztán talált is egy fiatal, kitűnő nehézipari vállalatot, ahol bizonyisten hallották már az ő nevét, munkaügyi főelőadóként örömmel alkalmaznák.

Cigarettára gyújtott, most már magabiztos hangon, öntelt, ellenszenves mosollyal magyarázta, kettőezer-nyolcszáz forintot ígértek neki,

és ő alapos megbeszélés után elfogadta a feltételeket, a vállalat 1962. évi intézkedési tervének rá vonatkozó részfeladatait: munkautalványok tételes ellenőrzése, munkarend szerinti munkaidő ellenőrzése, munkanapfelvételek készítése, a gépláncban dolgozó erőgépek kihasználásának vizsgálata, helyes ciklusértékek megállapítása, időbéres órák csökkentése, teljesítménybéres órák növelése, a szükséges normafelvételek elkészítése folyamatosan, az utalványozott mennyiségek összehasonlítása a házi számlákkal, állománycsoportok létszámának elosztása, vizsgálata és ellenőrzése havonként.

– Itt van az egész a kisujjamban. Amint ez a kedves cég kiadja a munkakönyvemet, hozzájárulását, hogy nem tart igényt tovább a trógerolásomra – ez még néhány nap –, hozzálátok a munkához. Most nem érdekes a származás, csak a tehetség, augusztusra bizonyisten feltornászom magam, prémiummal meglesz a négyezer forintom.

Ifjabb Hábetler János összevonta a szemöldökét.

– Ámen – bólintott. – Majd igazoltatnak részegen egy éjszakai presszóban, kiderül, hogy betegállományban vagy, értesítik a vállalatot, és elindulhatsz megint szerencsét keresni a Népszabadsághoz.

Zentay elvitte tekintetét a sárgás szempárról,

piszkos, repedezett körmét vizsgálta. Elmosolyodott. Fanyar hangon, önmagát gúnyoló fintorokkal elmondta, hogy ő szilveszter éjjelén egy üveg pezsgőt vásárolt, ki akarta vinni a temetőbe. De hiába ígért a taxisofőrnek száz forintot, nem állt kötélnek, elmagyarázta, zárva van a kapu, ilyenkor nem kell bolygatni a halottakat. Akkor elment az Ádám-büfébe, megkért egy ócska kis nőt, igyon vele. Majd földhöz csapta a poharakat, az üveget, és behívták a rendőrt. Táppénzes volt, a lőrinci idegosztályon kezelték. De még most is zsibbad a karja, éjjel nem tud aludni, forgolódik, gondolkodik, reggel olyan, mint akit agyonvertek.

Jani fölállt, leporolta az ülepét.

– Ne igyál. Most is van benned hat deci, zöld vagy, mint a citrom.

Zentay elvigyorodott.

– Mert zsíros kenyéren élek. Kedves sógor.

Hirtelen düh fogta el. Elsápadt, térdét átölelte, érdes nevetéssel nézett föl a másik arcába. Nem tudta és nem is akarta fékezni magát, ahogy kavarogtak fejében a gondolatok, úgy szórta ki őket. Kezével mutogatott, időnként sírás fojtogatta, ilyenkor beletúrt a hajába, szája elé emelte az öklét, keservesen köhögött. Szertelen mondatainak erőt adott a gyűlölet, akár erősítette hangját, akár halkította, éppen úgy villogott, mint a szemében. Végérvényesen ki-

kért magának mindenféle prédikációt, elismerte, hogy ő utolsó, züllött alak, kanálistöltelék, csak hagyják már őt, elbúcsúzott a tisztes családtól, otthagyta a lakást, bútort, mosógépet, ha kívánják, visszaküldi a rádiót, egyetlen ruháját, jár meztelenül, csak az a kérése, ne prédikáljanak neki a tisztességről, ne rángassák elő a bölcsek kövét, és ne mondják a kislányának, hogy ő gazember. Kifizeti havonként a háromszázötven forintot, elvették tőle eddig is, senkit sem érdekelt, hogy a segédmunkásnak marad-e pénze zabálni. De mindez nem érdekes, egyforma a műsor, mind a három férj fizet, a mártírasszonyok egyforma szép lakásban maradtak, kitűnő fodrászhoz járnak, és végtelenül szánják, hogy nem sikerül nekik semmi az életben.

– Hallgass! – mondta Jani. Rátette sárgás szemét az ágáló emberre, és csöndes hangon még egyszer figyelmeztette. – Hallgass!

De Zentay csak mosolygott gúnyosan. Arca fehér volt, veríték gyöngyözött homlokán, szeme nyugtalan, ingerült hangon kijelentette: most ő teszi le a garast, a kanálistöltelék, mert neki is megvan a saját véleménye a tisztes családról, a gyászba borult öregemberről, aki húsz év után most csináltatott műfogsort, úgy jár ki minden áldott délután felesége sírjához. Frissen borotválva, fényes cipővel, vasalt nadrággal.

– Hát nem óriási? Ötórai helyett a temetőbe

jár ismerkedni, udvarolgatni az özvegyasszonyoknak.

Izgatottan lekászálódott a traverzről, odalépett Jani elé.

– Hallgatsz? – kérdezte. – Miért nem mondod, hogy hazudok?

– Szemét vagy – mondta Jani csöndesen. – Tíz évig éltél közöttünk... Anyám az ágytálat hordta alólad...

Zentay hallgatott egy percig.

– Anyádba kapaszkodsz – szólalt meg aztán. Szomorúan elmosolyodott. – Cset Pápáról pillangóra... ő is elment...

Az udvar másik végén egy munkás bukkant elő, kinyitotta a vízcsapot, ferdén tátott szájjal hajolt alá. Aztán megrázta a fejét és elszaladt. Zentay rossz fintort csinált.

– Én vagyok szemét? És ti hogyan éltek? Hajnalka pofára dobta a második férjét is, az elsőtől szedi a négyszáz forintot, Gizike bolond, maga elé bámul, szörnyűséges álmokat lát, siránkozik, hogy nem él az anyukája, de két szeretőt tart, családos embereket, akik ruhával, cipővel, harisnyával vigasztalják... Tisztesség... erkölcs... Vedd tudomásul, a férjét is csalta! Csak Híres István hiúbb ember volt Szuha Miklósnál, hallgatott, mint a sír.

– Hallgass!

– Hallgassak? – nevetett izgatottan. – Mért

nem prédikálsz? A kanálistölteléknek? Ittam? Igaz! Iszom most is! Egy világ tapos rajtam, olcsó kapcabetyárok köpnek szemközt, vacak funkcionáriusok törik ki a nyakam, ha nem tetszik az ábrázatom, és ti mertek prédikálni nekem? Ti, akiket magam mögött hagyok ebben a rendszerben is, százszor különb életet élek nálatok, legalább munkaügyi főelőadó lettem, és még előbbre is jutok, tanulok akkor is, ha minden funkcionáriussal egyenként kell verekednem, ti mertek prédikálni? Miféle jogon? Hát ez a rendszer a ti homlokotokat csókolja, könyörög, hogy fáradjatok el az egyetemre, legyetek orvosok, mérnökök, bírók, főművezetők, főrendőrök, főkatonák, főistennyilák, és ti előbújtatok a barakkokból, éltek ugyanúgy, mint a hörcsögök. Dzsessz, tánc, hajrá Fradi! Csak zabáltok, tömitek magatokat túrós csuszával, rántott hallal, böfögtök, és ágyba bújtok, kedves Hábetler elvtárs!

Remegő kézzel cigarettára gyújtott.

– Ne nézz így rám! – nevetett gúnyosan. – Te hogyan élsz? Keresel több mint kétezer forintot, lakásfestést vállalsz, mosol, főzöl, takarítasz, csókolgatod a fiadat. Láttál már színházat belülről? Elolvastál egyetlen könyvet is? Pedig te vagy ennek a hatalomnak a birtokosa, esztergályos főnemes, háborús mártír, hiszen a szerel-

medet és a kislányodat egy kis feledékenység miatt égették el Auschwitzban.

Jani ököllel ütötte meg őt, az arcát. Hátrazuhant a gépproncsok közé, a koponyáját törte el, azonnal meghalt. Az esztergályos percekig nem tudta elmozdítani sárgás szemét az iszonyatos látványról. Aztán két hatalmas tenyerét az arcához emelte, ordított, mint egy állat, még akkor is, amikor a munkások elvezették.

Hajnalka lakásán rendetlenség volt, a hangulat is lázas, ingerült. Idősebb Hábetler János a bőröndöket zárta le, Eszter a kislányát rángatta, öltöztette, Hajnalka egy széken ült, fejét hátrahajtotta, mozdulatlan szemmel nézte a modern, hatágú csillárt, ajkát széthúzta, idétlenül vicsorított. Gizike vékony, sósavba mártott kis ecsettel, lassú mozdulatokkal tisztította a fogát.

Forró július volt. Ágotha diáktáborban pihent Siófokon, Hajnalka kisfiát Szuha Miklós vitte nyaralni. Hajnalka és Eszter Miskolc-Tapolcára készült, Eszter vállalatának kicsiny, hatszobás üdülőjébe. Még több mint háromnegyed óra hiányzott a vonat indulásához. Gizike tojást főzött nekik, szalámis zsemlét készített, gyümölcsöt mosott, nylonzacskóba csomagolta, beletette Hajnalka piros-kék csíkos, divatos strandtáskájába. Az öreg Hábetler már gyerekesen viselkedett, ügyvéddel akart beszélni, konokul, idegesítően hajtogatta, hogy az ő kis ara-

nyos feleségének az unokafivérét, bizonyos Stádinger Józsi nevezetű kőfaragósegédet agyonverték a kommün után. Márpedig ezt valahogy igazolni kéne, meg azt, hogy ő is szolgált a Vörös Hadseregben.

– Ez teljességgel megfelel a valóságnak – mondotta. – Én soha életemben hazug dolgot nem állítottam. Márpedig ha ez az állításom beigazolható, a nyugdíjamat legalábbis kétszáz vagy még több forinttal is felemelnék.

Aztán telefonáltak taxiért. Könnyezve csókolták meg apjukat, Gizike segített lecipelni a nehéz bőröndöket az emeletről. Az öreg téblábolt valameddig, a tálalón heverő bronz Buddhát nézegette, letörölte hájas testéről a port. Majd kiment a konyhába, megtöltött vízzel egy tejesüveget, és locsolni kezdte a virágokat.

AZ ÍRÓ PORTRÉJÁT GESZTI ANNA KÉSZÍTETTE

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
Felelős kiadó Kardos György
Alföldi Nyomda 1026.66-14-1 Debrecen, 1984
Felelős szerkesztő Lovas Ildikó · Műszaki vezető Sebestyén Lajos · A kötetet Romhányi Katalin tervezte · Kiadványszám 5854 · Megjelent 16,4 (A/5) ív terjedelemben, Bembo betűtípusból szedve · MA 4568

ISBN 963 14 0068 9 *Életmű*
ISBN 963 14 0229 0